

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Diplomová práce

2023

Barbora Čuprová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

**Víceúrovňové vládnutí v oblasti environmentální
politiky: komparativní analýza Rakouské republiky a
Spolkové republiky Německo**

Diplomová práce

Autor práce: Barbora Čuprová

Studijní program: Politologie

Vedoucí práce: PhDr. Michael Romancov, Ph.D

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 22.12.2022

Barbora Čuprová

Bibliografický záznam

ČUPROVÁ, Barbora. *Víceúrovňové vládnutí v oblasti environmentální politiky: komparativní analýza Rakouské republiky a Spolkové republiky Německo*. Praha, 2023. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce PhDr. Michael Romancov, Ph.D

Rozsah práce: 182 077 znaků (včetně mezer)

Abstrakt

Cílem diplomové práce je analyzovat povahu víceúrovňového vládnutí v politice ochrany klimatu v Německu a Rakousku a poté provést komparaci analyzovaných případů. Jako teoretické ukotvení diplomové práce je využitý koncept víceúrovňového vládnutí, jehož klíčovou myšlenkou je vzájemné integrování a ovlivňování rovin vládnutí. Pomocí tohoto konceptu je v práci analyzovaná horizontální i vertikální rovina utváření a provádění politiky zahrnující státní i nestátní aktéry. Analýza je provedena prostřednictvím čtyř znaků víceúrovňového vládnutí, předem vymezených na základě rozboru odborné literatury, jimiž jsou: rozptýlení kompetencí, ne-hierarchický institucionální rámec, rozhodování na základě konsensu a princip partnerství. Uvedené znaky představují také dimenze, na jejichž základě je provedená komparace vybraných případů. Víceúrovňové vládnutí v politice ochrany klimatu Německa a Rakouska je poté klasifikováno na základě typologie Liesbet Hooghe a Garyho Markse. Součástí diplomové práce je také analýza nástrojů klimatických politik obou zemí a jejich politických procesů, která přiblíží úlohu a vliv jednotlivých úrovní vládnutí na utváření politiky v analyzované oblasti vládnutí.

Abstract

The aim of the thesis is to analyse the nature of multi-level governance in climate protection policy in Germany and Austria and to compare the analysed cases. The concept of multilevel governance is used as the theoretical basis of the thesis, the key idea of which is the mutual integration and influence of the levels of governance. Using this concept, the thesis analyses the horizontal and vertical levels of policy making and implementation involving both state and non-state actors. The analysis is carried out through four features of multilevel governance, predefined on the basis of an analysis of the literature, which are: diffusion of competences, non-hierarchical institutional framework, consensus-based decision-making and the principle of partnership. These features are also the dimensions on the basis of which the selected cases are compared. The multi-level governance in the climate protection policy of Germany and Austria is then classified on the basis of the typology of Liesbet Hooghe and Gary Marks. The thesis also includes an analysis of the instruments and policy processes of climate policy in both countries, which will provide insight into the role and influence of the different levels of governance in the formation of policy in the analysed area of governance.

Klíčová slova

Německo, Rakousko, víceúrovňové vládnutí, environmentální politika, ochrana klimatu, klimatická politika

Keywords

Germany, Austria, multi-level governance, environmental policy, climate protection, climate policy

Title/název práce

Multilevel governance in environmental policy: a comparative analysis of Republic of Austria and the Federal Republic of Germany

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat PhDr. Michaelu Romancovovi, Ph.D. za jeho vstřícný přístup, podporu a cenné rady, které mi poskytoval během psaní této práce.

Obsah

Úvod	3
1 Přehled literatury	6
2 Vymezení výzkumu	8
3 Koncept víceúrovňového vládnutí	10
3.1. Klasifikace víceúrovňového vládnutí dle Hooghe a Markse	12
3.2. Znaký víceúrovňového vládnutí	14
3.2.1 Rozptýlení kompetencí.....	14
3.2.2 Ne-hierarchický institucionální rámec	16
3.2.3 Kolektivní charakter politiky	16
3.2.3.1 Rozhodování na základě konsensu	17
3.2.3.2 Princip partnerství	18
4 Metodologie	19
5 Ochrana klimatu v Německu	21
5.1 Úvod do klimatické politiky Německa	21
5.2. Nástroje klimatické politiky.....	24
5.3 Politické procesy a jejich aktéři	28
5.3.1 Nastavení agendy a formulace politik.....	28
5.3.2 Rozhodovací proces	30
5.3.3 Implementační proces	33
5.4 Aplikace konceptu víceúrovňového vládnutí.....	34
5.4.1 Rozptýlení kompetencí	34
5.4.2 Ne-hierarchický institucionální rámec	36
5.4.3 Rozhodování na základě konsensu.....	37
5.4.4 Princip partnerství	37
5.5 Příklad Severního Porýní Vestfálska	39
5.6 Klasifikace typu víceúrovňového vládnutí	41
6 Ochrana klimatu v Rakousku	43
6.1 Úvod do klimatické politiky Rakouska	43
6.2 Nástroje klimatické politiky.....	45
6.3 Politické procesy a jejich aktéři	49
6.3.1 Nastavení agendy a formulace politik	49
6.3.2 Rozhodovací proces	51

6.3.3	Implementační proces	53
6.4	Aplikace konceptu víceúrovňového vládnutí.....	55
6.4.1	Rozptýlení kompetencí.....	55
6.4.2	Ne-hierarchický institucionální rámec	56
6.4.3	Rozhodování na základě konsensu.....	58
6.4.4	Princip partnerství	59
6.5	Případ Dolního Rakouska	60
6.6	Klasifikace typu víceúrovňového vládnutí	64
7	Komparace víceúrovňového vládnutí v politice ochrany klimatu Německa a Rakouska	65
	Závěr	70
	Summary	73
	Seznam použité literatury a ostatních pramenů.....	75
	Seznam zkratk.....	93
	Seznam tabulek.....	93

Úvod

Role národního státu jako hlavního aktéra vládnutí byla zejména v evropských zemích za poslední dobu výrazně oslabena. Víceúrovňové vládnutí v současných politických systémech doplňuje nejen klasické státocentrické teorie, ale rovněž přístupy jednostranně kladoucí důraz na roli evropských institucí. Jednou z oblastí politiky, které často přesahují hranice států a vyžadují spolupráci a koordinaci mezi různými úrovněmi vládnutí, je environmentální politika. V posledních letech zesiluje v oblasti životního prostředí tlak nadnárodní úrovně (tj. Evropská unie) na členské státy, a zároveň probíhá paralelně postupný vývoj k větší decentralizaci moci uvnitř států směrem k subnárodním aktérům, kteří jsou mnohdy přímo zapojeni do environmentálních aktivit na evropské a globální úrovni. Tato oblast je tak typickým příkladem, kde dochází k nárůstu počtu úrovní, na nichž je vládnutí prováděno (viz např. Eckerberg & Joas 2004; Gibbs, 2000; Marinova 1998).

Navzdory víceúrovňové povaze environmentální politiky se konkrétní podoba víceúrovňového vládnutí v této oblasti v jednotlivých zemích liší v závislosti na mnoha faktorech, jako je například institucionální uspořádání dané země. Hlavním cílem této práce je zodpovědět výzkumnou otázku, která zní: „Jaká je podoba víceúrovňového vládnutí v politice ochrany klimatu v Německu a Rakousku a jaké jsou v ní rozdíly?“. Německo a Rakousko jsou země s federálním uspořádáním, které mají složitou strukturu složenou z více úrovní vládnutí, které na sebe vzájemně působí. Jejich složitost z nich činí zajímavé předměty analýzy a může pomoci k pochopení výzev a příležitostí víceúrovňového vládnutí. Navzdory geografické i kulturní blízkosti obou zemí a jejich federálnímu charakteru považuje mnoho autorů (viz např. Münch 2016; Öhlinger 2010, Walter 2008) rakouský systém vládnutí za více centralizovaný než v Německu a lze očekávat rozdílné rozložení kompetencí mezi jednotlivé úrovně vládnutí rovněž v politice ochrany klimatu.¹

Za účelem detailní analýzy podoby víceúrovňového vládnutí se práce bude soustředit pouze na jednu oblast environmentální politiky, kterou je ochrana klimatu. Tato oblast environmentální politiky byla vybrána, protože klimatická změna představuje jednu z největších globálních hrozeb, která vyžaduje zapojení aktérů všech úrovní vládnutí.

¹ Německo je oproti Rakousku považované za více decentralizované také na základě indexu decentralizace Evropského výboru regionů (European Committee of the Regions 2022).

Jedná se také o aktuální téma ve spojení s probíhající energetickou krizí, během které mohou národní vlády převzít aktivnější roli v klimatické politice, aby nebylo ohroženo plnění závazků v této oblasti. Německo i Rakousko se v oblasti ochrany klimatu řadí mezi přední země v Evropě a obě země chtějí dosáhnout uhlíkové neutrality dříve, než stanovuje Zelená dohoda pro Evropu.²

Jako teoretické ukotvení diplomové práce bude využitý koncept víceúrovňového vládnutí, jehož klíčovou myšlenkou je vzájemné integrování a ovlivňování rovin vládnutí. Pomocí tohoto konceptu lze analyzovat horizontální i vertikální rovinu utváření politiky zahrnující také nestátní aktéry. Povaha víceúrovňového vládnutí v politice ochrany klimatu v Německu a Rakousku bude analyzována prostřednictvím čtyř znaků víceúrovňového vládnutí, předem vymezených na základě rozboru odborné literatury, jimiž jsou: *rozptýlení kompetencí, ne-hierarchický institucionální rámec, rozhodování na základě konsensu a princip partnerství*. V souladu s výzkumnou otázkou bude nejdříve analyzována povaha víceúrovňového vládnutí ve vybrané oblasti environmentální politiky Německa a Rakouska a poté bude provedena synchronní komparace vybraných případů.

Předložená diplomová práce se bude skládat ze čtyř hlavních částí. V první části bude analyzován koncept víceúrovňového vládnutí a jeho znaky, které budou poté operacionalizovány. V následující části bude představena politika ochrany klimatu vybraných zemí. Součástí této části bude také analýza nástrojů klimatických politik obou zemí a jejich politických procesů (nastavení agendy a formulace politik, rozhodovací proces, implementační proces). Tato část práce má za cíl lépe pochopit úlohu a vliv různých úrovní vládnutí při utváření politiky v této oblasti a může odhalit míru vzájemné závislosti a koordinace mezi různými úrovněmi vládnutí. Jádrem práce je analýza víceúrovňového vládnutí v politice ochrany klimatu vybraných zemí, které bude poté klasifikované na základě typologie Liesbet Hooghe a Gary Markse. Za účelem zachování celkové posloupnosti práce bude uvedený princip aplikovaný nejprve na klimatickou politiku Německa a poté na klimatickou politiku Rakouska. Pro přiblížení role spolkových zemí ve víceúrovňovém vládnutí v klimatické politice vybraných zemí bude představen případ Severního Porýní Vestfálska a Dolního Rakouska.³ Na závěr práce bude provedena synchronní komparace vybrané oblasti politiky obou zemí umožňující srovnání procesů na

² V rámci Zelené dohody pro Evropu se Evropská unie zavázala dosáhnout klimatické neutrality do roku 2050 (European Commission 2022).

³ Spolkové země Severní Porýní Vestfálsko (Německo) a Dolní Rakousko (Rakousko) byly vybrány, protože se jedná o nejlidnatější spolkové země (kromě Vídně v Rakousku), které jsou zároveň největším producentem emisí skleníkových plynů.

mnoha místech ve stejnou dobu.

Téma diplomové práce bylo zvoleno, protože studium víceúrovňového vládnutí se stává důležitějším s tím, jak roste úloha regionálních a místních samospráv a jak se svět stává více integrovaným. Vzhledem ke složitosti tvorby a implementace politik v souvislosti s globálními výzvami je téma víceúrovňového vládnutí stále aktuálnější. Dosavadní výzkumy zaměřené na problematiku víceúrovňového vládnutí v environmentální politice se však soustředí především na povahu vládnutí na evropské úrovni a méně autorů analyzuje víceúrovňové vládnutí v environmentální politice konkrétních zemí. Většina autorů také na víceúrovňové vládnutí jen odkazuje a nepracuje přímo s tímto konceptem, který napomáhá pochopit povahu dané oblasti politiky a její současný vývoj. Koncept víceúrovňového vládnutí je tak interpretován několika způsoby a neexistuje ustálený postup, jak s ním pracovat. Přínosem této práce má být mj. koncept zpřesnit, aby se stal vhodným nástrojem pro empirický výzkum.

1 Přehled literatury

Problematika životního prostředí prochází velmi dynamickým rozvojem a patří dlouhodobě mezi ústřední témata na globální, národní i lokální úrovni. Co se týče konkrétně víceúrovňového vládnutí v environmentální politice, převážná část výzkumu se zaměřuje na danou problematiku především v rámci širšího pojetí, a to na globální a zejména evropské úrovni⁴ (viz např. Bongardt 2007; Jordan & Liefferink 2004; Knodt & Tews 2013) a již méně autorů se věnuje výzkumu víceúrovňového vládnutí v oblasti životního prostředí v rámci konkrétních států. Autoři se sice shodují, že v environmentální oblasti dochází k nárůstu počtu úrovní, na nichž je vládnutí prováděno (viz např. Betsill & Bulkeley 2003; Eckerberg & Joas 2004; Fairbrass & Jordan 2004), ale objevuje se nesoulad týkající se například ústřední role národních států a jejich institucionálního postavení nebo zda má víceúrovňové vládnutí pozitivní nebo negativní vliv na provádění politik v oblasti životního prostředí.

Co se týče publikací zaměřených na víceúrovňové vládnutí v rámci environmentální politiky konkrétních zemí, za přínosnou lze považovat studii *Policy implementation through multi-level governance: analysing practical implementation of EU air quality directives in Germany* věnující se environmentálnímu vládnutí přímo v Německu. Autoři v tomto případě zvolili víceúrovňové vládnutí jako nástroj pro analýzu úspěšnosti implementace směrnice EU o kvalitě ovzduší v Německu a jejich hlavním cílem je ověřit, zda víceúrovňové systémy vládnutí mohou pomoci řešit problémy spojené s implementací politik. Publikace sice pracuje s nově zavedenými funkčními vrstvami vládnutí a zkoumá, do jaké míry se nestátní aktéři podílejí na místním plánování, ale nevyužívá teoretické ukotvení v podobě konceptu víceúrovňového vládnutí. Autoři došli v rámci studie k závěru, že víceúrovňové vládnutí jako nástroj pro efektivní implementaci má pouze omezený úspěch. Sami autoři apelují na využití více komparativního výzkumu, aby bylo možné posoudit, zda je víceúrovňové vládnutí vhodným a efektivním způsobem provádění politiky v rámci environmentální oblasti (Gollata & Newig 2017). Naproti tomu *Kemmerzell a Hofmeister se v rámci publikace Innovationen in der Klimaschutzpolitik deutscher Großstäd: Der Einfluss überlokalen Handelns im Vergleich* zvolili pro svůj výzkum kvalitativní komparativní metodu „CRISP-SET QCA“ pracující s dichotomními

⁴ Nejvíce výzkumů se soustředí na analýzu víceúrovňového vládnutí v rámci environmentální politiky EU.

množinami nabývajících hodnot pouze 0 a 1, která umožňuje porovnat více případů. Nevýhodou této metody je však častá ztráta empirických dat, to právě díky binárnímu rozdělení hodnot. Autoři se pomocí této metody snažili zhodnotit vliv nadmístních aktivit lokálních aktérů na inovativní politiku ochrany klimatu velkých měst. Za pozitivum výzkumu lze považovat propojení vertikální a horizontální úrovně víceúrovňového vládnutí. Aktivity v obou dimenzích se v této oblasti politiky mnohdy vzájemně prolínají nebo podmiňují a pro komplexní zhodnocení víceúrovňového vládnutí je vhodné zaměřit se na obě úrovně (Kemmerzell & Hofmeister 2018). Autoři publikace *Wie die Governance der deutschen Klimapolitik gestärkt werden kann* se rovněž zabývají víceúrovňovým vládnutím v rámci německé klimatické politiky. Autoři se snaží identifikovat hlavní problémy koordinace mezi jednotlivými sektory zapojenými do klimatické politiky na federální úrovni. Navzdory tomu, že je tato publikace k danému tématu přínosná, autoři zde nepracují přímo s konceptem víceúrovňového vládnutí a nezkoumají blíže jeho aktéry. K dosažení hlavního cíle, kterým je navrhnout možnosti řešení pro zefektivnění koordinace a rozdělení kompetencí mezi jednotlivými sektory zapojenými do klimatické politiky na federální úrovni, autoři využili koncepty „policy capacities“ a „policy integration“, které by se mohly s víceúrovňovým vládnutím doplňovat a vytvořit tak komplexní analýzu (Flachsland & kol. 2021).

Velká část publikací se soustředí na participaci německých měst na víceúrovňovém vládnutí v rámci ochrany klimatu (viz např. Benz & kol. 2015; Corcaci & Kemmerzell 2021; Kemmerzell & Tews 2014). K danému tématu významně přispěla studie *Lokale Klima-Governance im Mehrebenensystem: formale und informelle Regelungsformen*, která se věnuje zapojení Hamburku a metropolitního regionu do víceúrovňového systému ochrany klimatu. Publikace klade důraz zejména na analýzu formálně-právních nástrojů, které mají lokální aktéři k dispozici. Díky velkému rozsahu publikace autoři komplexně zhodnotili postavení města jako aktéra víceúrovňového vládnutí. Kromě výzkumu formálních a neformálních nástrojů autoři analyzovali faktory, které podporují nebo naopak brání městům k zapojení se do víceúrovňového systému ochrany klimatu a rovněž motivaci měst stát se aktérem v této oblasti (Engels & kol. 2018).

Na víceúrovňové vládnutí v rámci environmentální politiky v Rakousku se zaměřuje poměrně málo autorů. Většina z těchto publikací se sice věnuje kooperaci mezi jednotlivými aktéry vládnutí, ale nepracuje přímo s konceptem víceúrovňového vládnutí

(viz např. Hogl & Nordbeck 2007; Seher & Löschner 2018). Za přínosnou lze považovat studii *Multilevel governance energy planning and policy: a view on local energy initiatives*, která analyzuje především úspěšnost víceúrovňové vládnutí v energetické a klimatické politice v Rakousku. Autoři se primárně soustředili na rakouská města jako aktéry víceúrovňového vládnutí, ale snažili se také o komplexní analýzu víceúrovňového systému zahrnujícího vertikální i horizontální interakce. Navzdory tomu, že autoři publikace pracují s teoretickým ukotvením víceúrovňového vládnutí, nebylo součástí metodologického rámce při samotné analýze (Dobravec & kol. 2021).

Co se týče publikací zaměřených výlučně na víceúrovňové vládnutí v environmentální politice v Rakousku a Německu, nejvíce z nich se soustředí na ochranu klimatu (viz např. Benz & kol. 2015; Engels & kol. 2018; Kemmerzell & Hofmeister 2018). Více autorů se věnuje analýze víceúrovňového vládnutí v rámci německé environmentální politiky. Hlavním výzkumným objektem těchto publikací je zejména město jako aktér víceúrovňového vládnutí. Protože neexistuje ustálený postup, jak s víceúrovňovým vládnutím pracovat, autoři nabízejí rozdílné teorie a koncepty, které využili k dosažení svého výzkumného cíle. Většina z publikací však na víceúrovňové vládnutí jen odkazuje a nepracuje přímo s tímto konceptem, který napomáhá pochopit povahu dané politiky a jak se v současné době vyvíjí. Autoři však nabídli mnoho alternativ pro kombinaci přístupů s konceptem víceúrovňového vládnutí, které mohou poskytnout komplexní koncepční rámec pro pochopení povahy systému environmentální politiky jednotlivých zemí a jeho fungování.

2 Vymezení výzkumu

Environmentální politiku lze definovat jako komplexní systém prolínající oblasti práva a politiky, jehož primárním cílem je ochrana životního prostředí. Tento systém je tvořen více úrovněmi, jež jsou na sobě závislé a pro fungování tohoto systému je nutná jejich vzájemná koordinace. Základ environmentální politiky tvoří kombinace nástrojů, které mají za cíl plnit především vynucovací a podpůrnou funkci. Součástí této práce bude analýza těchto nástrojů, která může odhalit míru vzájemné závislosti a koordinace mezi různými úrovněmi vládnutí. Dle Lindeneho (1992) lze nástroje environmentální politiky rozdělit na tržní nástroje a nástroje příkazů a kontroly. Za účelem této práce byla tato klasifikace dále rozšířena na nástroje politické a regulační, monitorovací nástroje a

finanční a podpůrné nástroje. V rámci vládnutí pak dochází ke kombinaci těchto nástrojů, a to například spojením hrozby regulace s dobrovolnými politickými nástroji (Eccleston & March 2010; Pacheco-Vega 2020; Vedung & kol. 2017).

Dalším dílčím cílem této práce je analýza politických procesů v politice ochrany klimatu odděleně v obou zemích, která má za cíl přiblížit úlohu a vliv různých úrovní vládnutí při utváření politiky ve vybrané oblasti vládnutí. Jako klíčové fáze politických procesů byly vytyčeny následující kategorie: nastavení agendy a formulace politik, rozhodovací proces, implementační proces (viz např. Benson & Jordan 2015).

Za účelem detailní analýzy víceúrovňového vládnutí byla vybrána pouze jedna oblast environmentální politiky, která byla stanovena na základě priorit politiky životního prostředí Evropské unie (EU): *Boj proti změně klimatu* (Amanatidis 2021). Změna klimatu představuje jednu z největších globálních hrozeb, která vyžaduje zapojení aktérů všech úrovní vládnutí a je tak typickým příkladem, kde dochází k nárůstu počtu úrovní, na nichž je vládnutí prováděno. Bojem proti změně klimatu se v této diplomové práci myslí především snižování emisí skleníkových plynů a opatření za tímto účelem přijatá. Příkladem boje proti změně klimatu je postupné vyřazování fosilních paliv a jejich nahrazení energií z obnovitelných zdrojů.⁵ Navzdory tomu, že se většina aktérů shodne na nutnosti snižování uhlíkových emisí, jsou podmínky pro implementaci opatření na ochranu klimatu v rámci jednotlivých úrovní vládnutí odlišné a s tím se liší i podoba zapojení aktérů těchto úrovní.

V souladu s výzkumnou otázkou bude nejdříve analyzována povaha víceúrovňového vládnutí ve vybrané oblasti environmentální politiky Německa a Rakouska a poté bude provedena synchronní komparace vybraných případů. Jako hlavní nástroj pro analýzu víceúrovňového vládnutí v politice ochrany klimatu vybraných zemí bude využit koncept víceúrovňového vládnutí.

K dosažení uvedených cílů byl stanoven následující postup:

1. Na základě analýzy konceptu víceúrovňového vládnutí budou v kapitole s názvem *Metodologie* stanoveny indikátory (znaky víceúrovňového vládnutí), které budou tvořit hlavní výzkumný rámec práce. Práce se bude soustředit na následující úrovně vládnutí: globální a evropská, federální, zemská a lokální úroveň.

⁵ Za účelem komplexního pokrytí klimatické politiky vybraných zemí bude v určitých případech do práce zahrnuta kromě ochrany klimatu rovněž adaptace na změnu klimatu.

2. Indikátory víceúrovňového vládnutí budou poté za účelem aplikace konkrétních dat a následného porovnání převedeny pomocí operacionalizace do empiricky testovatelné podoby.
3. V další fázi budou analyzovány nástroje v rámci politiky ochrany klimatu odděleně v obou zemích.
4. Dále budou k jednotlivým fázím politických cyklů přiřazeni konkrétní aktéři (tj. aktéři, kteří se v Německu a Rakousku podílejí na realizaci dané fáze politického procesu v rámci vybrané oblasti politiky).
5. Následně budou předem stanovené znaky (indikátory) víceúrovňového vládnutí aplikovány na analyzovanou oblast vládnutí rozděleně v obou zemích a klasifikovány na základě typologie Liesbet Hooghe a Gary Markse pracující s kritériem kompetence, dle kterého rozdělili víceúrovňové vládnutí na dva typy.
6. V konečné fázi bude provedena synchronní komparace vybrané oblasti politiky obou zemí umožňující srovnání procesů na mnoha místech ve stejnou dobu. Zkoumané oblasti budou porovnány na základě vytyčených indikátorů a aktérů participujících na jednotlivých fázích politického procesu.

3 Koncept víceúrovňového vládnutí

V posledních letech zesiluje v oblasti životního prostředí tlak nadnárodní úrovně (tj. Evropská unie) na členské státy, a zároveň probíhá paralelně postupný vývoj k větší decentralizaci moci uvnitř států směrem k subnárodním aktérům, kteří jsou mnohdy přímo zapojeni do environmentálních aktivit na nadnárodní úrovni⁶. Tato oblast je tak typickým příkladem, kde dochází k nárůstu počtu úrovní, na nichž je vládnutí prováděno (viz např. Eckerberg & Joas 2004; Gibbs, 2000; Marinova 1998). Regionální a lokální úroveň hraje tradičně zásadní roli například při navrhování a provádění strategií týkajících se zmírňování změny klimatu. Důsledky změny klimatu i jiné environmentální dopady se projevují především na místní úrovni a přizpůsobení se změnám životního prostředí tak vyžaduje širokou škálu opatření lokálních aktérů (viz např. Corfee-Morlot & kol. 2009). Zatímco tedy nadnárodní a národní úrovně mohou nařizovat opatření, implementace těchto opatření je nutná v koordinaci s lokálními úrovněmi. Z uvedených důvodů je environmentální politika často výsledkem komplexního procesu mnohaúrovňového

⁶ Subnárodním aktérem se v práci myslí regiony či spolkové země a aktéři lokální úrovně.

rozhodování. Víceúrovňové vládnutí tak v současných politických systémech doplňuje nejen klasické státocentrické teorie (viz např. realismus), které jsou některými autory již považovány za překonané (viz např. Pierre 2000), ale rovněž přístupy jednostranně kladoucí důraz na roli evropských institucí (viz např. neofunkcionalismus, federalismus).

Jako hlavní teoretický rámec bude pro účely práce sloužit koncept víceúrovňového vládnutí (MLG), jehož klíčovou myšlenkou je vzájemné integrování a ovlivňování rovin vládnutí. Tento přístup byl původně spojen s analýzou strukturální politiky Evropské unie, ale poté byl postupně aplikován i na jiné sféry vládnutí. Cílem tohoto konceptu není vysvětlit příčiny a důsledky, ale analyzovat současný stav v rámci konkrétního politického subjektu. MLG poskytuje východisko pro pochopení toho, jak ústřední orgány vlády a další veřejní a soukromí aktéři spolupracují při vytváření a provádění politik na lokální, národní a nadnárodní úrovni (Hooghe & Marks 2003). Víceúrovňové vládnutí tak tvoří flexibilní koncepční rámec, pomocí kterého lze analyzovat horizontální i vertikální dimenzi utváření politiky zahrnující také nestátní aktéry. Tato práce se bude soustředit konkrétně na vládnutí na globální a evropské, federální, zemské a lokální úrovni (viz např. George 2004).

Samotný pojem governance (vládnutí) je spojený s oslabováním institucionální pozice národních států. Dle Pierre (2000) vládnutí představuje změnu v rámci procesu interakce mezi politickými aktéry.⁷ Zatímco pojem government (vláda) značí hierarchickou strukturu typickou pro státocentrický model, vládnutí naopak značí flexibilní organizační strukturu vyznačující se spoluprací a sdílenou odpovědností bez ohledu na vertikální vnímání. V rámci MLG existují aktéři, arény a instituce, které nejsou zpravidla řazeny hierarchicky, ale jejich vzájemné vztahy jsou složitým komplexem (Pierre 2000). Koncept víceúrovňového vládnutí nepovažuje národní stát za aktéra s výlučně rozhodovacími pravomocemi, ale pouze jako jeden z mnoha aktérů participujících na procesu rozhodování. Koncept pracuje s myšlenkou, že státocentrický pohled již nedokáže reagovat na globální problémy, k jejichž řešení je nutná kooperace široké škály aktérů napříč mnoha úrovněmi vládnutí. Oddělení domácí a mezinárodní politiky, které je typické pro státocentrický přístup, je v rámci MLG odmítán (Marks 1993: 392; Marks & kol., 1996: 346-7).

Dle Pierre (2000) politické sítě nejsou již díky globalizačním procesům přímo

⁷ Tj. existují politické sítě, které nejsou přímo vázány na národní vlády a jejich aktivity nejsou na nich závislé (Pierre 2000: 1).

závislé na národní vládách a ty tak částečně ztratily možnost přímé kontroly nadnárodních i některých subnárodních aktérů. Jednou z klíčových výzev konceptu je tak harmonizace jednotlivých úrovní vládnutí, které je důležité pro definování kolektivních cílů (Bache & Flinders 2004). Některé národní vlády na tyto změny reagovaly implementací nových nástrojů politiky do stávajících struktur, které umožňují ostatním aktérům participovat na politických procesech (viz např. Sairinen 2003). Dochází tak sice k nárůstu počtu úrovní, na nichž je vládnutí prováděno, avšak koordinovaným způsobem. Dle některých autorů se jedná o ideální typ víceúrovňového vládnutí (viz např. Hooghe & Marks 2003; Betsill & Bulkeley 2003).

Co se týče přímo vymezení konceptu víceúrovňového vládnutí, neexistuje obecně ustálená definice ani návod, jak s konceptem pracovat. Jako příčinu toho lze považovat aplikaci tohoto konceptu v mnoha diametrálně odlišných výzkumech, během nichž bylo provedeno mnoho inovací. Jako základ pro lepší pochopení konceptu lze použít původní definici Markse (1993), který je některými autory (viz např. Saito-Jensen 2015) považován za zakladatele tohoto konceptu. Dle Markse je víceúrovňové vládnutí „systém neustálého vyjednávání na několika teritoriálních úrovních – supranacionální, národní, regionální a lokální, jako výsledku širokého procesu institucionální tvorby a realokace rozhodování, která přenesla původně centralizované funkce státu na supranacionální úroveň a některé dolů na lokální/regionální úroveň.“ Tyto úrovně jsou přímo nebo nepřímo propojeny prostřednictvím institucí, které mohou dle Painterova (2001) představovat arény usnadňující integraci aktérů pomocí sdílení tzv. „souběžných kompetencí. Aby mohlo být dosaženo hlavního cíle konceptu víceúrovňového vládnutí, kterým je zachytit a pochopit politické procesy spojené s posílením subnárodních a nadnárodních aktérů a usnadnit analýzu decentralizovaných rozhodovacích procesů, je nutné se dle Hooghe a Marks zaměřit především na vzájemné ovlivňování jednotlivých úrovní vládnutí.

3.1. Klasifikace víceúrovňového vládnutí dle Hooghe a Markse

Klíčovým kritériem, dle kterého autoři rozdělili víceúrovňové vládnutí na dva typy, je způsob dělby kompetencí. Společným rysem obou typů víceúrovňového vládnutí je odklon od centralizovaného státu, i když v jiné míře. Modely se však liší především způsobem, jakým jsou kompetence mezi jednotlivé úrovně rozptýleny. Pro klasifikaci

víceúrovňového vládnutí je nutné tyto kompetence analyzovat a identifikovat, zda se jedná o kompetence, specifické, vzájemně se vylučující, překrývající, stabilní nebo kolísající (Hooghe & Marks 2001).⁸

Typ I předpokládá limitované rozptýlení kompetencí na omezený počet úrovní. V tomto případě k jednotlivým úrovním náleží konkrétní kompetence, které jsou zaměřeny na více úkolů najednou a zpravidla nedochází k jejich překrývání. Kromě vysokých nákladů strukturálních reforem je to hlavní důvod, proč jsou systémy tohoto typu považovány za stabilní a nedochází v nich k radikálnějším změnám. Pro tento typ víceúrovňového vládnutí je výchozím faktorem federalismus zabývající se sdílením moci mezi menší počet vlád působících na omezeném počtu úrovní. Klíčovou roli zde hraje vztah mezi centrální vládou a subnárodními vládami, které se zpravidla nepřerývají a existují zde přesně stanovená pravidla pro jednotlivé úrovně vládnutí. Co se však týče specifických kompetencí, ty jsou mezi jednotlivé úrovně rozděleny flexibilně (Hooghe & Marks 2001). Tento typ víceúrovňového vládnutí je dle Caparosa (2000) spíše modifikací než eliminací vestfálského státu. Oproti druhému typu je v těchto systémech stále kladen velký důraz na ústřední roli národních států, který je však doplňován dalšími aktéry (Keohane & Nye 2000:12). Za systém tohoto typu lze považovat Kanadu, pro kterou je typické, že kompetence náležící provinciím jsou zřetelně odděleny od těch federálních a jejich počet je omezený (viz např. Hooghe & Marks 2001).

Druhý typ víceúrovňového vládnutí je více fragmentovaný a kompetence se v rámci tohoto systému zpravidla proměňují a překrývají. Systém je složený zejména ze specifických kompetencí záviselých na poptávce a na výskytu konkrétních problémů (např. operativní řízení odtoku vody) a vyznačuje se oproti prvnímu typu vysokou početností těchto kompetencí. To vede k systému vládnutí, ve kterém nepracuje pro občany přímo vláda, ale řada institucí včetně různých odvětví veřejného sektoru (Hooghe & Marks 2001; Ostrom & Ostrom 1999: 88-89). Tento typ víceúrovňového vládnutí je považovaný za nestálý a proměnlivý, a to zejména kvůli adaptaci systému vládnutí nejen na konkrétní problémy, ale rovněž na požadavky na výkon jednotlivých funkcí. Co se týče počtu úrovní, vládnutí probíhá v různých územních měřítcích. Tento typ vládnutí je běžný především ve Švýcarsku (viz např. Eichenberger a Frey 1999).

⁸ Jednotlivé indikátory, dle kterých bude vládnutí vybraných zemí přiřazeno k jednomu z typů víceúrovňového vládnutí, budou přiblíženy v kapitole *Metodologie*.

Tab. 1: Klasifikace víceúrovňového vládnutí dle Hooghe a Marks

Typ I	Typ II
Kompetence pokrývající více úkolů	Kompetence zaměřené na specifický úkol
Kompetence vzájemně se vylučující územními hranicemi	Územně se překrývající kompetence
Omezený počet kompetencí	Velký počet kompetencí
Kompetence uspořádané do omezeného počtu úrovní	Kompetence uspořádané do velkého počtu úrovní
Kvazi-permanentní systém kompetencí	Flexibilní systém kompetencí

Zdroj: Hooghe & Marks 2001

3.2 Znaký víceúrovňového vládnutí

Většina publikací zaměřujících se na víceúrovňové vládnutí neaspiruje na hlubší analýzu znaků konceptu MLG, který tak postrádá ustálenou definici a postup, jak s ním pracovat. Navzdory této skutečnosti lze na základě předchozí identifikace konceptu MLG a v souladu s definičními rysy, na kterých se shoduje většina autorů (viz např. Grande 2001; Hooghe & Marks 2003; Peters & Pierre 2001), určit klíčové znaky definující víceúrovňovou povahu vládnutí. Následující znaky, které byly stanoveny na základě odborné literatury, budou tvořit výzkumný rámec pro analýzu víceúrovňového vládnutí. Mezi tyto znaky se řadí tzv. *rozptýlení kompetencí*, *ne-hierarchický institucionální rámec* a *kolektivní charakter politiky*, který je v práci rozdělen na *rozhodování na základě konsensu* a *princip partnerství*. V následující kapitole budou tyto znaky hlouběji rozebrány.

3.2.1 Rozptýlení kompetencí

Charakteristickým znakem víceúrovňového vládnutí je rozptýlení kompetencí mezi více aktérů jednotlivých teritoriálních úrovní zapojených do rozhodovacích a implementačních procesů v rámci určité politiky (viz např. Hooghe & Marks 2001; Vogel 2008; Wallace 2000). Ve víceúrovňové systému nemá ani národní stát monopol moci a v žádné z oblastí politiky nenáleží kompetence pouze jednomu aktérovi. Navzdory tomu podoba rozptylu

kompetencí záleží především na konkrétní oblasti politiky.⁹ V současnosti se téměř ve všech zemích nacházejí regionální a místní samosprávy vykonávající pravomoci například v oblasti územního plánování nebo regionálního rozvoje.

Na rozdíl od decentralizace odkazuje víceúrovňové vládnutí na přesun kompetencí směrem nejen k regionálním a lokálním aktérům, ale také na nadnárodní úroveň. V rámci víceúrovňového vládnutí jsou kompetence rozptýleny rovněž horizontálně mezi aktéry stejné úrovně a zapojují se tak nestátní subjekty, a to zejména do implementačních procesů. Díky participaci aktérů ze soukromých sektorů může docházet k fragmentaci vládnutí a časté proměně kompetencí, které se mnohdy překrývají. Prolínání kompetencí státních činitelů s nestátními aktéry vede k jejich spolupráci na tvorbě veřejných politik a napomáhá k rychlejšímu dosažení efektivního řešení. Konkrétní podoba rozdělení kompetencí se přizpůsobuje poptávce závislé na výzvách, kterým dané území čelí. V rámci víceúrovňového vládnutí nejsou všechny kompetence vymezené ústavou a může tak docházet ke značné konkurenci mezi jednotlivými aktéry (Grande 2001).

Rozptýlení kompetencí však může být také limitované, kdy vybrané úrovni náleží konkrétní kompetence, které se nepřekrývají s kompetencemi jiných úrovní. Takovéto rozdělení kompetencí je typický především ve federálních státech (Kaiser & Prange 2002:3). Koncept víceúrovňového vládnutí však ukazuje, že pravomoci v určitých oblastech politiky ve federálních státech mohou být centralizovány, a naopak pravomoci uvnitř unitárních států mohou být rozděleny do více úrovní (Hooghe, Marks & Schakel 2020: 199-209). Tento koncept tak zpochybňuje tradiční dělení moci na základě státního uspořádání.

Zástupci státocentrického přístupu si často kladou dotaz, jaké výhody pro stát plynou z přesunu kompetencí z národní na jiné úrovně, který bezesporu znamená určitou ztrátu politické kontroly a do jisté míry oslabení suverenity státu. Dle Moravcsika (1994) rozptýlení kompetencí posiluje vnitropolitické zájmy. Například přesun kompetencí na nadnárodní úroveň může představovat efektivní prostředek nejen pro získání informací, ale také pro pokrytí transakčních nákladů spojených s vyjednáváním a implementací kolektivních rozhodnutí, které jsou díky zapojení velkého počtu aktérů považovány za vysoké (viz např. Bolleyer & Börzel 2010). S relokací kompetencí se může pojít také ztráta odpovědnosti za určitá politická rozhodnutí nebo oslabení tlaku vnitropolitické

⁹ Dle OECD (2015) dochází k velkému rozptylu kompetencí v následujících oblastech politiky: veřejné investice, místní finance, regionální rozvoj a environmentální otázky.

scény na rozhodovací proces (Blank, Hooghe & Marks 1996: 347-350).¹⁰

3.2.2 Ne-hierarchický institucionální rámec

Na rozdíl od státocentrického modelu nemusí být aktéři a arény ve víceúrovňovém systému uspořádány hierarchicky do institucionálního rámce s pevnou strukturou, ale dochází k dělbě práce mezi jednotlivými úrovněmi vládnutí. Kolektivní jednání, do kterého jsou zapojeny místní aktéři a autonomní instituce, má vliv na suverenitu národních států. Hierarchické modely jsou nahrazovány komplexnější sítí mezivládních politických vztahů, v nichž se substanciální jednotky zapojují do přímé interakce s nadnárodními nebo globálními institucemi a naopak, a to bez ohledu na vertikální uspořádání. Integrace aktérů na všech úrovních je umožněna díky překrývání jednotlivých úrovní a jejich kompetencí. Tato propojená struktura aktérů a arén s sebou dle Kaisera a Prange (2002) přináší dva druhy následků. Za prvé aktéři tvoří na různých územních úrovních tzv. integrated systems of joint decisionmaking (integrované systémy společného rozhodování) vedoucí k rostoucí potřebě koordinace politiky a k nárůstu významu přímých efektů mezi různými úrovněmi a oblastmi rozhodování. Za druhé regionální a místní aktéři za účelem prosazení svých zájmů na nadnárodní úrovni cíleně obcházejí aktéry na národní úrovni (Kaiser & Prange 2002: 3). Národní aktéři tak ztrácejí nejen svůj monopol pro přístup do nadnárodních struktur, ale také částečně přichází o kontrolu nad rozhodovacími procesy.

V rámci víceúrovňového vládnutí záleží na povaze oblasti politiky, která se probírá a mnohdy i na konkrétních okolnostech a rozhodovacími pravomocemi tak může disponovat jakákoliv úroveň systému (Peters & Pierre 2001: 3). To je důvod, proč je povaha vládnutí méně předvídatelná a vztahy mezi jednotlivými úrovněmi jsou považovány za proměnlivé a v porovnání s jinými formami vládnutí za flexibilní. Z toho mnohdy těží i centrální vlády, které díky méně formálnímu hierarchickému uspořádání a interakcím s aktéry na lokální úrovni mohou snadněji zajistit realizaci svého programu, jehož podoba se může flexibilně přizpůsobit potřebám konkrétního území.

3.2.3 Kolektivní charakter politiky

Systém víceúrovňového vládnutí funguje jako kolektivní aréna, která se skládá z komplexní struktury různorodých vazeb, mezi nimiž je možné identifikovat řadu

¹⁰ Viz např. série protestů ve Velké Británii týkající se práv zvířat, během kterých se tehdejší parlamentní tajemník Nicholas Soames snažil zbavit britskou vládu odpovědnosti za přijatá opatření a opakovaně odkazoval na právní předpisy Evropské unie (Brown 1994).

kolektivních prvků. Kolektivní model jednání vychází z předpokladu, že správné rozhodnutí je přijato pouze za podmínky účasti co největšího počtu aktérů a rozhodování z velké míry probíhá na základě konsensu. Aktéři se tak v rámci kolektivní arény snaží zpravidla spolupracovat na dosažení společného cíle. Kromě preference konsensuálního rozhodování patří dle Dočkala (2006) mezi stěžejní principy kolektivních arén také princip partnerství, který považuje za přímou aplikaci kolektivního modelu (Dočkal 2006: 11).

3.2.3.1 Rozhodování na základě konsensu

Změny ve způsobu vládnutí a nehierarchický institucionální design s sebou nesou odpovídající proměny ve způsobu rozhodování. Navzdory rozdílným cílům a specializovaným úkolům se kompetence jednotlivých aktérů ve víceúrovňovém systému zpravidla zákonem nevyklučují, ale díky fragmentaci naopak dochází k překrývání činností úrovní vládnutí. Roztříštěnost systému způsobuje, že realizace vlastních cílů a politická opatření jednotlivých úrovní jsou na sobě přímo závislé. Tato závislost je pozorovatelná především v případech, kdy se více aktérů rozhoduje o otázkách týkající se stejného územního celku.

Rozhodovací procesy mají ve víceúrovňovém vládnutí specifický charakter v podobě vyjednávání. Díky oslabení role centrální vlády je rozhodování méně strukturované a je ovlivněno mnoha vlivy. Víceúrovňové rozhodování se skládá z řady menších rozhodnutí přijatých na různých úrovních, které jsou efektivní pouze tehdy, když se vzájemně nevyklučují, ale posilují. Pokud by v rámci MLG byla rozhodnutí přijímána na základě většinového principu, jehož výsledek není zpravidla přijatý všemi zúčastněnými aktéry, zájmy těchto aktérů mohou být ohroženy (van Popering-Verkerk & van Buuren 2015: 3-6). Lze předpokládat, že aktéři, jejichž zájmy by se neshodovaly s přijatým rozhodnutím, se budou cítit ignorováni a nebudou se dostatečně snažit takové rozhodnutí implementovat. Grande (2001) tvrdí, že pokud by v systému víceúrovňového vládnutí fungovalo většinové rozhodování nebo jiné hierarchické způsoby rozhodování, vedlo by to nejen k nedostatečné legitimitě přijatých rozhodnutí, ale rovněž k markantnímu růstu nákladů na provádění (Grande 2001: 8).¹¹ Z uvedených důvodů je za nejvíce efektivní způsob rozhodování v rámci víceúrovňového vládnutí považováno přijímání rozhodnutí na

¹¹ Transakční náklady spojené s koordinací jsou ve víceúrovňovém systému díky velkému počtu aktérů obecně považovány za velice vysoké a někteří autoři jako hlavní příčinu vidí naopak rozhodování na základě konsensu (viz např. Bolleyer & Börzel 2010; Radzyner & kol. 2014).

základě konsensu, a to především v klíčových otázkách týkajících se teritoriálních zájmů. Metody a výsledky rozhodování na základě konsensu se liší od tradiční většinové metody hlasování, kde jedna strana vyhrává a druhá strana prohrává. Za účelem dosažení kompromisu mezi aktéry vyžaduje konsensuální rozhodování průběžné rozsáhlé vyjednávání a spolupráci na nalezení všeobecně přijatelného řešení. Záleží však na konkrétních okolnostech a každý rozhodovací proces založený na konsensu má zpravidla specifickou podobu (Croft 2014).

Mezi výhody rozhodování založeném na konsensu patří reprezentace přijatého rozhodnutí. Cílem tohoto typu rozhodování je vyslechnout postoje všech zúčastněných stran a dosáhnout kompromisu v podobě vzájemně přijatelného řešení. Všichni participující aktéři tak mají stejné příležitosti a jejich hlas má stejnou váhu. Tento typ rozhodování však funguje pouze v případě, že všechny strany s navrhovaným rozhodnutím souhlasí a jsou ochotni ho implementovat. V případě, kdy by jeden z aktérů návrh nebo jeho realizaci blokoval nebo by v rámci diskuse docházelo k častému odklonu od ústředního tématu, může dojít k časovým prodlevám a konsenzuální metoda rozhodování se tak stává neefektivní, a to především pokud je potřeba rozhodnutí přijmout v omezeném časovém úseku (Radzyner & kol. 2014).

3.2.3.2 Princip partnerství

Princip partnerství je klíčovým principem víceúrovňové vládnutí, jehož podoba se mění v závislosti na fázi politického cyklu a povaze aktérů do tohoto cyklu zapojených. Princip partnerství funguje jak v rámci horizontální roviny v podobě spolupráce mezi vzájemně propojenými aktéry jedné roviny (lokální sdružení), tak vertikálně mezi jednotlivými úrovněmi vládnutí. Dle Geddes (2007) by mělo být vládnutí v rámci partnerství sdíleno mezi všechny zúčastněné aktéry a pozornost by neměla být zaměřena pouze na využívání svěřených kompetencí, ale především na budování konsensu (Geddes 2007: 1-9). Partnerství napomáhá k vytvoření společné vize a implementaci strategií, a to zejména na lokální úrovni. Zapojením lokálních aktérů do rozhodovacích a implementačních procesů má za cíl efektivněji reagovat na lokální výzvy (van den Brande 2014: 11). Fungující partnerství posiluje kolektivní závazek, zajišťuje lepší dostupnost informací, přenos know-how a posiluje transparentnost rozhodovacích procesů (viz např. European Commission 2014: 5).

Co se týče naplnění principu partnerství, mělo by mít podobu spolupráce co

nejširší škály aktérů všech teritoriálních úrovní, kteří jednají jako partneři v rámci politického dialogu a vyjednávacích procesů týkajících se obsahu politiky. Příkladem posílení kolektivního závazku na úrovni EU jsou tzv. Dohody o partnerství představující dlouhodobý referenční rámec pro operační programy. Princip partnerství je rovněž jednou z hlavních zásad programování a politiky soudržnosti EU, která byla podpořena zejména přijetím Evropského kodexu chování pro partnerskou spolupráci posilující kolektivní závazek členských států EU. Ty musí prokázat, že respektují princip partnerství tím, že podporují úzkou spolupráci veřejných aktérů na národní, regionální a lokální úrovni a rovněž nevládních subjektů a socioekonomických partnerů. Za uspokojivé naplnění principu partnerství je považována především partnerství veřejného a soukromého sektoru v podobě participace soukromých aktérů v rámci rozhodovacích procesů (Sweco: 2016: 6).

Navzdory zmíněným zásadám, se podoba partnerství v rámci členských států EU liší. Zpravidla záleží na administrativních kapacitách, institucionálním zázemí a zkušenostech jednotlivých zemí s implementací tohoto principu (viz např. Schaub 2004: 89). Proces implementace principu partnerství je v některých členských státech EU centralizován, a to navzdory jejich federativnímu uspořádání. Dochází zde k nedostatečnému zapojení měst do implementačních procesů, kde klíčovou roli hrají zpravidla aktéři na regionální úrovni (regiony, spolkové země).¹² Mezi další klíčové aspekty ovlivňující podobu partnerství v jednotlivých zemích patří počet kompetencí svěřených subnárodním aktérům, jejich ekonomické prostředky a jejich organizační schopnosti. Dle Van den Brande (2014) by partnerství mělo být podpořeno posílením institucionálních kapacit příslušných orgánů jednotlivých úrovní.

4 Metodologie

Práce je koncipovaná jako komparativní případová studie dvou zemí. Jedná se konkrétně o synchronní komparaci, která má za cíl analyzovat vybraný stav na více místech v určitém časovém úseku. Komparativní studie byla vybrána, protože se díky srovnání více případů zpravidla vyznačuje vyšší konstrukční platností a teoretickou vytižeností než například případová studie. Pomocí této metody je možné lépe zobecnit získané poznatky, a tím dosáhnout vyšší míry vnější platnosti. Prostřednictvím omezeného počtu případů, kterým

¹² K tomuto druhu centralizace dochází například v Belgii a některých německých spolkových zemích (van den Brande 2014: 17).

se komparativní studie vyznačuje, je možné detailně analyzovat koncepty, a tím zpřesnit jejich obecnou povahu a vymezit indikátory pro jejich měření (Karlas 2019: 77).

Tato práce bude stejně jako Liesbet Hooghe a Gary Marks pracovat především s pojmem kompetence, a to konkrétně s jejich vlastnostmi, vymezením, jejich vzájemnými vztahy a teritoriálním ohraničením¹³. Dle tohoto kritéria bude poté víceúrovňové vládnutí v obou zemích rovněž klasifikováno na základě uvedené typologie lišící se zejména způsobem rozdělení kompetencí. Pojmem kompetence se v této práci myslí oblast a rozsah pravomocí, činnosti a odpovědnosti svěřených různým úrovním vládnutí (viz např. Klimeš 1998). Kompetence je důležitým pojmem v oblasti víceúrovňového vládnutí, protože pomáhá vymezit role a odpovědnosti mezi jednotlivými úrovněmi, na kterých je vládnutí prováděno.

Hlavního cíle diplomové práce bude dosaženo pomocí klíčových znaků konceptu víceúrovňového vládnutí, které byly vytyčeny na základě odborné literatury v kapitole „Znaky víceúrovňového vládnutí“. Vymezení jednotlivých znaků a jejich operacionalizace jsou uvedeny níže:

Rozptýlení kompetencí: Dochází k vertikálnímu rozdělení pravomocí a odpovědnosti mezi aktéry různých úrovní veřejné správy (tj. ve vybraných zemích především spolková vláda, zemské vlády a místní samosprávy), kteří jsou zapojeni do rozhodovacích a implementačních procesů v rámci vybrané oblasti politiky. Určité kompetence jsou přesunuty také na evropskou a globální úroveň. Kompetence rozptýleny rovněž horizontálně mezi aktéry stejné úrovně a nestátní aktéry. V žádné z oblastí politiky nenáleží kompetence pouze jednomu aktérovi.

Ne-hierarchický institucionální rámec: Hierarchické modely jsou nahrazovány komplexnější sítí mezivládních politických vztahů, v nichž se substátní aktéři zapojují do přímé interakce s nadnárodními nebo globálními institucemi, a to bez ohledu na vertikální uspořádání. Národní aktéři ztrácejí svůj monopol pro přístup do nadnárodních struktur a přichází o kontrolu nad rozhodovacími procesy. Systémy vládnutí nemají podobu rámce s pevnou strukturou, ale dochází k dělbě práce mezi jednotlivými úrovněmi vládnutí.

¹³ Hooghe a Marks ve své práci používají pojem *jurisdiction* (jursidikce). Tento pojem se však v českém jazyce pojí především se soudními pravomocemi, a proto bude v této práci použitý pojem *kompetence*.

Rozhodování na základě konsensu: Rozhodovací procesy mají ve víceúrovňovém vládnutí specifický charakter v podobě vyjednávání. Za účelem dosažení kompromisu mezi aktéry vyžaduje konsensuální rozhodování průběžné rozsáhlé konzultace se širokou škálou zúčastněných stran a spolupráci mezi aktéry všech úrovní. Role centrální vlády je oslabená a rozhodování je méně strukturované a je ovlivněno mnoha vlivy.

Princip partnerství: Princip partnerství funguje jak v rámci horizontální roviny v podobě spolupráce mezi vzájemně propojenými aktéry jedné roviny (lokální sdružení), tak vertikálně mezi jednotlivými úrovněmi vládnutí. Partnerství má podobu spolupráce co nejširší škály aktérů všech teritoriálních úrovní, kteří jednají jako partneři v rámci politického dialogu a vyjednávacích procesů týkajících se obsahu politiky. Za uspokojivé naplnění principu partnerství je považována především partnerství veřejného a soukromého sektoru v podobě participace soukromých aktérů v rámci rozhodovacích procesů.

5 Ochrana klimatu v Německu

5.1 Úvod do klimatické politiky Německa

Německo se v oblasti ochrany klimatu řadí mezi přední země v Evropě i ve světě. Jeho proaktivní a ambiciózní přístup potvrzuje skutečnost, že bylo jednou z prvních zemí, které předložily dlouhodobou strategii nízkoemisního rozvoje v podobě Klimatického akčního plánu 2050 (Klimaschutzplan 2050), tak jak se k tomu společně ostatními zeměmi zavázalo v Pařížské dohodě. Spolková vláda tak učinila z ochrany klimatu závazek i pro sektory jako je průmysl, doprava, zemědělství a stavebnictví. Pro uvedené sektory byly stanoveny emisní limity do roku 2030, které slouží jako návod pro strategická rozhodnutí a za jejichž dodržování jsou odpovědná příslušná spolková ministerstva (BMUV 2016).

Politické cíle a priority v rámci klimatické politiky jsou definovány především Spolkovým zákonem o ochraně klimatu (Bundes-Klimaschutzgesetz) z roku 2019 a jeho novelou z roku 2021, které učinily dodržování emisních limitů a další klimatické cíle právně závazné. Stanovených cílů má být dosaženo především prostřednictvím dílčích opatření a podpůrných a investičních programů například v podobě dotací. V souladu s novelou uvedeného zákona, která oproti původní verzi zpřísnila požadavky na snížení emisí, se klíčovou prioritou německé klimatické politiky stalo dosažení neutrality vůči

skleníkovým plynům do roku 2045. Jako dílčí cíl bylo stanoveno snížení emisí skleníkových plynů do roku 2030 o 65 % oproti úrovni z roku 1990. Navzdory tomu, že se do roku 2020 Německu podařilo emise snížit o 40,8 %, se tento pozitivní trend značně zpomalil, a to především v souvislosti s probíhající energetickou krizí (Tatsachen über Deutschland 2022).

Na počátku roku 2022 představilo Spolkového ministerstvo hospodářství a ochrany klimatu (Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz) přehled současného stavu klimatu a klimatické politiky Německa, ve kterém poukazuje na nedostatečná klimatická opatření, která byla doposud napříč jednotlivými odvětvími přijata. Pokud chce spolková vláda naplnit cíle stanovené novelou Spolkového zákona o ochraně klimatu, měla by dle uvedeného přehledu přijmout nezbytné právní předpisy do konce roku 2022. Kromě toho by měl být ztrojnásobený současný objem finančních prostředků, které jsou klíčovým nástrojem klimatické politiky Německa (BMWK 2022).

V současnosti má markantní dopad na německou klimatickou politiku energetická krize, která nastala po ruské invazi na Ukrajinu. Jako dočasné řešení pro hrozící nedostatek plynu se jeví prodloužení chodu rezervních uhelných elektráren do roku 2024, které měly být původně odstaveny do konce roku 2022. Vyřazení uhelných elektráren z provozu a jejich nahrazení obnovitelnými zdroji energie je však klíčové pro dosažení klimatických cílů udržitelným způsobem. Navzdory reaktivaci uhelných elektráren potvrdila spolková vláda své odhodlání splnit svůj závazek ukončení těžby uhlí a snaží se dokonce o jeho urychlení. Dohoda o ukončení těžby uhlí do roku 2030 byla podepsána prozatím v rámci spolkové země Severní Porýní-Vestfálsko, která je jedním z uhelných regionů Německa (BMWK 2022a; Carrel & kol. 2022).¹⁴ Spolková vláda kromě reaktivace uhelných elektráren rovněž rozhodla o ponechání tří zbývajících jaderných elektráren, jejichž odstavení bylo plánováno na konec roku 2022.¹⁵ Jedná se o významný krok, protože v Německu již dlouhou dobu panuje shoda ohledně kompletního odklonu země od jaderné energetiky, jenž je od roku 2002 stanoven novelou atomového zákona (Atomgesetz). Provoz jaderných elektráren by měl být prodloužen do dubna 2023, poté vláda plánuje kompletní zastavení výroby jaderné energie, které je nezbytnou součástí

¹⁴ Termín ukončení těžby uhlí je Spolkovým zákonem o ochraně klimatu stanovený až na rok 2038. Spolková vláda si společně s největší energetickou společností v Německu RWE klade za cíl odsun uhlí urychlit především kvůli jeho momentálně nadměrnému užívání, které podporuje růst uhlíkových emisí a ohrožuje tak klimatické cíle Německa (BMWK 2022a).

¹⁵ Rozhodnutí spolkové vlády urychlit transformaci energetiky a ukončit výrobu energie v jaderných elektrárnách již do roku 2022 ovlivnila katastrofa v japonské jaderné elektrárně Fukušima.

přechodu od fosilních paliv k obnovitelným zdrojům a k dosažení uhlíkové neutrality (BMUV 2022; Vorwerk 2002).

Od počátku ruské invaze na Ukrajinu přijalo Německo několik balíčků, které stanovují nová opatření podporující dosažení neutrality vůči skleníkovým plynům do roku 2045 (Geres & kol. 2022). Jedná se například o akcelerační balíček rozšiřující soubor nástrojů pro preventivní opatření a obsahující změny pěti zákonů, které mají za cíl urychlit expanzi obnovitelných zdrojů energie.¹⁶ Tento balíček představuje největší revizi německé energetické politiky za poslední desetiletí. Kromě toho Německo přijalo také tři balíčky týkající se energetických úlev zahrnující zmrazení ceny za vypouštění uhlíkových emisí. Jedná se například o Klimatický a transformační fond, jenž má být klíčovým nástrojem pro ochranu klimatu (BMWK 2022b; Wehrmann 2022). V říjnu 2022 německý parlament schválil další balíček v podobě fondu ke stabilizaci cen energií podporující německé firmy a domácnosti. Jeho velikost však může mít dle dalších zemí negativní dopad na vnitřní trh EU a oslabit tak ekonomiky dalších členských států. Německá opatření přijatá na národní úrovni byla kritizována i některými představiteli EU (viz například evropský komisař pro hospodářství Paolo Gentiloni), kteří apelují na koordinovaný přístup na evropské úrovni (Hansen & Knolle 2022; Tamma & von der Burchard 2022).

Navzdory této kritice Německo nadále zůstává v oblasti ochrany klimatu globálně významným hráčem. Německo patří mezi klíčové aktéry v této oblasti již od konce 80. let a své postavení si udrželo navzdory markantním socioekonomickým změnám a proměnám stranického systému (viz např. Berger, Hametner & Steurer 2007; Schreurs & Tiberghien 2007). Německá delegace hrála významnou roli na mezinárodních konferencích jako jsou summity OSN, včetně summitu v Rio de Janeiru v roce 1992 a v Johannesburgu v roce 2012, konferencích OSN o změně klimatu a summitech skupiny G7 a G8.¹⁷ Své vedoucí postavení v rámci vyjednávacích procesů o ochraně klimatu Německo opakovaně upevnilo během tzv. Petersbergského dialogu o klimatu, jehož je od roku 2010 hlavním organizátorem (UNFCCC 2021). Německo se také snažilo podnítit aktivitu ostatních zemí v oblasti klimatu tím, že se jednostranně zavázalo ke snižování emisí skleníkových plynů (viz např. summit G8 v roce 2007) (Mez & Weidner 2008: 356-357). Spolupráce v oblasti klimatu na globální úrovni a mezinárodní koordinace klimatické politiky se stala prioritou

¹⁶ Jedná se o revizi Zákona o obnovitelných zdrojích energie, zákona o větrné energii na moři, Zákona o větrné energii na pevnině a novelu Spolkového zákona o ochraně přírody (Wehrmann 2022).

¹⁷ První konferenci OSN o změně klimatu se konala v roce 1995 v Berlíně, kde tehdejší ministryně životního prostředí Angela Merkelová sehrála významnou roli při vyjednávání Kjótského protokolu.

také německého předsednictví G7 v roce 2022. Německý kancléř Olaf Scholz stál za myšlenkou vzniku „klimatického klubu“ G7, který má podpořit země při přijetí důraznějších klimatických opatření (Mathiesen & von der Burchard 2022). V neposlední řadě Německo participuje na programu Partnerství v oblasti klimatu a rozvoje, v jehož rámci podporuje například Jihoafrickou republiku v přechodu k obnovitelným zdrojům energie (BMZ 2022).

5.2. Nástroje klimatické politiky

Klimatická politika v Německu čelí různorodým výzvám na všech úrovních vládnutí a je tedy potřeba široké spektrum nástrojů, které bývají v praxi kombinovány. Navzdory tomu, že obnovitelné zdroje pokrývají v Německu již více než polovinu spotřebované energie, má země stále daleko k dosažení vytyčených klimatických cílů. Jedním z důvodů může být skutečnost, že německá klimatická politika není dostatečně integrovaná. Právě koordinace napříč jednotlivými odvětvími a úrovněmi vládnutí a budování konsensu mezi nimi však patří dle Dubashe (2021) mezi klíčové předpoklady pro úspěšné dosažení uhlíkové neutrality (Dubash 2021:16).

Stěžejním faktorem podporujícím dlouhodobé strategické plánování, které zahrnuje všechny zúčastněné aktéry a vede k dosažení klimatických cílů, je správné nastavení politického rámce. Obecný politický rámec klimatické politiky Německa je definovaný Pařížskou dohodou formulující dlouhodobé cíle v oblasti ochrany klimatu, kterou Německo ratifikovalo v roce 2016. Německo má stejně jako ostatní země povinnost předkládat tzv. národní příspěvek stanovující své emisní závazky, který je každých pět let přezkoumán (UNFCCC 2022). Agendu a proces plánování klimatické politiky Německa do velké míry formuje také EU, a to především evropský právní rámec pro klima, jenž činí cíle Zelené dohody pro Evropu právně závazné.¹⁸ Orgány EU a členské státy jsou tak povinny přijmout nezbytná opatření na evropské i národní úrovni, aby stanoveného cíle dosáhly (Dubash 2021: 8). Zákon obsahuje také monitorovací opatření, prostřednictvím kterého je monitorován pokrok členských zemí EU každých pět let v souladu s Pařížskou dohodou (European Commission 2022).

Důležitou skupinu nástrojů tvoří politické a regulatorní nástroje zahrnující všechny regulační politické zásahy, které formálně ovlivňují sociální a ekonomické jednání. Tyto

¹⁸ Dílčím cílem evropského právního rámce je snížit tzv. čisté emise skleníkových plynů do roku 2030 nejméně o 55 % ve srovnání s úrovní v roce 1990 (European Commission 2022).

nástroje mají zpravidla podobu norem, regulací a monitorovacích mechanismů a přispívají k důslednějšímu provádění, monitoringu a hodnocení klimatické politiky. Německo v minulosti přijalo mnoho opatření například v podobě balíčků pro jednotlivé sektory a sektorových nástrojů ovlivňujících klimatickou politiku na všech úrovních vládnutí. Účinné nástroje lze najít především v energetickém sektoru, kde již došlo k implementaci mnoha opatření majících výrazný dopad na klimatickou politiku.¹⁹ Ústředním nástrojem energetické transformace na národní úrovni je Zákon o obnovitelných zdrojích energie (Erneuerbare-Energien-Gesetz), jehož cílem je zvýšit podíl obnovitelných zdrojů energie na dodávkách elektřiny na 80 % do roku 2050.²⁰ Tento nástroj je klíčový zejména pro veřejné a soukromé výrobce energie. Na úrovni EU je klíčovým nástrojem tzv. Evropský systém pro obchodování s emisemi zpoplatňující znečišťování ovzduší.²¹ Vysoké příjmy generované prostřednictvím tohoto systému jsou v Německu použity na podporu opatření v oblasti klimatu (European Commission 2022; Umweltbundesamt 2021). Naopak za nejméně účinné lze považovat implementaci stávajících opatření především v sektoru zemědělství a dopravy.²²

Federální vláda učinila klíčový krok k integraci politik a nástrojů v rámci ochrany klimatu až s přijetím Spolkového zákona o změně klimatu (Bundes-Klimaschutzgesetz, KSG) v roce 2019 a jeho novely v roce 2021. KSG stanovuje právně závazné emisní limity v sektorech průmyslu, stavebnictví, dopravy, zemědělství a odpadového hospodářství do roku 2030. KSG rovněž vyžaduje, aby spolková vláda monitorovala dodržování jednotlivých emisních limitů a uzpůsobila povahu politických opatření potřebám a zájmům tohoto zákona. Zákonem byly rovněž legislativně zakotveny programy na ochranu klimatu, které jsou klíčovým nástrojem pro strategické plánování. Tvorbu nových programů má spolková vláda povinnost konzultovat s nižšími územními celky, soukromou sférou, občanskou společností a vědeckými poradními sbory vlády

¹⁹ Díky striktním opatřením v energetickém sektoru došlo mezi lety 2000 a 2020 v této oblasti k výraznému poklesu emisí CO₂, a to především v porovnání se sektorem dopravy, zemědělství a průmyslu (Umweltbundesamt 2022).

²⁰ Mezi další relevantní právní nástroje a strategie v oblasti energetiky patří například Zákon o úsporách energie a Národní akční plán pro energetickou účinnost (vzniklý na základě směrnice EU o energetické účinnosti).

²¹ Kromě systému obchodování s uhlíkovými emisemi na úrovni EU spustilo Německo v roce 2021 svůj národní systém obchodování s emisemi, a to pro odvětví vytápění a dopravy (Umweltbundesamt 2022).

²² Německo dosáhlo svých klimatických cílů stanovených na rok 2020 zejména díky opatřením proti šíření COVID-19 a nižší spotřebě energie v jednotlivých sektorech (k největšímu snížení emisí skleníkových plynů došlo v oblasti automobilové dopravy) (Henning & kol. 2022).

(Flachsland & Levi 2021).²³

V roce 2019 spolková vláda přijala Akční program v oblasti klimatu 2030 (Klimaschutzprogramm 2030), jenž seskupuje klimatické zákony a opatření. Prostřednictvím tohoto programu jsou realizovány cíle Klimatického akčního plánu 2050, jenž je klíčovou dlouhodobou strategií nízkoemisního rozvoje Německa (Flachsland & Levi 2021). Program posiluje regulační nástroje jako jsou zákazy technologií, které jsou škodlivé pro klima. Kvůli těmto novým restrikcím program zavádí také kompenzační opatření například v podobě bonusových programů za náklady spojené se zpoplatněním uhlíku za účelem motivovat aktéry k dodržování klimatických opatření (Bundesfinanzministerium 2022).²⁴

Dalším významným politickým nástrojem je monitorovací mechanismus. Nově vzniklý klimatický kabinet sleduje dodržování stanovených opatření a klimatických cílů (Wehrmann 2019). Dodržování emisních limitů je monitorováno každé dva roky prostřednictvím výročních zpráv zahrnujících emisní prognózy. V případě, že některé odvětví své závazky nedodrží, ministerstvo odpovědné za tento sektor musí do tří měsíců zavést tzv. Sofortprogramme (okamžitý akční program), který slouží jako nástroj pro případ překročení emisních limitů v konkrétním odvětví. K přijetí Sofortprogramme došlo například v červnu 2021, když sektor stavebnictví zaostával v plnění emisních limitů. Program obsahuje balíček opatření pro všechna příslušná odvětví a představuje významný finanční nástroj v podobě osmi miliard EUR (Rosenkranz 2022).²⁵

Další skupinou jsou finanční a podpůrné nástroje. Tyto nástroje bývají často použity ke změně chování jednotlivých aktérů směrem k požadovaným politickým cílům. Nejnovějším nástrojem na federální úrovni je Fond pro klima a transformaci, prostřednictvím kterého spolková vláda plánuje nejen financovat energetickou transformaci a ochranu klimatu, ale rovněž snížit zátěž občanů (fond zahrnuje úlevy spotřebitelům v cenách energií).²⁶ Na úrovni spolkových zemí je důležitým finančním

²³ Při tvorbě Akčního programu v oblasti klimatu 2030 došlo například k institucionalizaci spolupráce mezi jednotlivými ministerstvy v oblasti klimatu v podobě tzv. klimatického kabinetu (Flachsland & Levi 2021).

²⁴ Mezi kompenzační opatření patří bonusový program na podporu nákupu elektromobilů, bonusový program pro majitele nemovitostí, kteří nahrazují ústřední topení alternativou šetrnější ke klimatu a zlevnění železniční dopravy, které ji tak činí atraktivnější (BMF 2022).

²⁵ Částka pro sektor stavebnictví je vyčleněna především na instalaci energeticky účinných systémů vytápění. Zároveň jsou zavedeny přísnější požadavky na stavbu nových budov, které mají spotřebovat méně energie, která by měla pocházet z obnovitelných zdrojů (Rosenkranz 2022).

²⁶ Mezi hlavní programy fondu patří: federální financování stavebního sektoru, rozvoj elektromobility včetně rozšiřování dobíjecí infrastruktury, rozšíření vodíkového průmyslu a podpora energetické účinnosti (Bundesregierung 2022).

nástrojem Fond pro spravedlivou transformaci zřízený Evropskou komisí, jenž má za cíl podpořit německé spolkové země čelící největším výzvám při přechodu na klimaticky neutrální ekonomiku (Severnímu Porýní-Vestfálsku, Braniborsku, Sasku a Sasku Anhaltsku) (European Commission 2022a).

Vzhledem ke skutečnosti, že implementace politik je především v kompetenci spolkových zemí a místních samospráv, mezi klíčové nástroje patří specifické finanční a podpůrné programy na podporu opatření na zemské a lokální úrovni. Většina místních samospráv má omezený rozpočet a finanční nástroje tak v oblasti klimatické politiky hrají ústřední roli. V případě implementace opatření na ochranu klimatu mají aktéři na výběr z mnoha finančních nástrojů zahrnujících programy financování spolkových zemí, federální úrovně a EU (viz např. Program pro životní prostředí a oblast klimatu).²⁷ Za nejvlivnější jsou považovány zejména finanční nástroje poskytované federální úrovní. Klíčovým podpůrným programem zejména pro obce, podniky a vzdělávací instituce je iniciativa spolkového ministerstva životního prostředí *Nationalen Klimaschutzinitiative* (NKI), jenž prostřednictvím mnoha programů a projektů pokrývá široké spektrum činností v oblasti ochrany klimatu – od rozvoje dlouhodobých strategií až po konkrétní opatření (NKI 2021).²⁸ Na podporu snižování emisí skleníkových plynů na lokální úrovni se v rámci NKI zaměřuje obecní směrnice pro ochranu klimatu (Kommunalrichtlinie), která podporuje strategická a investiční opatření v oblasti klimatu. NKI rovněž nabízí program umožňující místním samosprávám najmutí odborníka, který bude koordinovat činnost v rámci ochrany klimatu na lokální úrovni. Od roku 2008 bylo již přes tisíc odborníků aktivní oporou místním samosprávám při implementaci klimatických opatření (BMWK 2022d; Hanssen Sjøvik 2022). Dalším podpůrným programem pro místní samosprávy je Servisní a kompetenční centrum pro místní opatření v oblasti klimatu (Service und Kompetenzzentrum: Kommunalen Klimaschutz) sloužící jako asistenční centrum, které radí obcím a lokálním aktérům v otázkách ochrany klimatu a podporuje sdílení zkušeností mezi nimi (Altenburg & kol. 2022).²⁹ Oblíbeným podpůrným nástrojem pro veřejný i soukromý sektor v Německu jsou tzv. energy scouts, kteří kromě jiného pomáhají

²⁷ Vhodný finanční nástroj si aktéři mohou vybrat v databázi Spolkového ministerstva hospodářství a ochrany klimatu. Jedná se například o Klima-Invest – Klimaschutz- und Klimafolgenanpassungsmaßnahmen in Kommunen (BMWK 2022c).

²⁸ Díky tomuto finančnímu nástroji došlo ke snížení emisí skleníkových plynů o přibližně 30 milionů tun (BMWK 2022d).

²⁹ NKI rovněž nabízí poradce pro úspory energie, kteří poskytují nízkopříjmovým skupinám poradenství, jak šetrně zacházet s energií (NKI 2021).

společnostem snížit uhlíkovou stopu. V Německu tento podpůrný program využívá více než 2 200 společností. Program „energy scouts“ funguje i na napříč Evropskou unií v rámci Evropské klimatické iniciativy, prostřednictvím které Spolkové ministerstvo hospodářství a ochrany klimatu podporuje mezinárodní spolupráci a přeshraniční dialog mezi členskými státy EU s cílem zmírnit emise skleníkových plynů na nadnárodní úrovni (EUKI 2022).³⁰

Celkově se klimatická politika Německa opírá především o specifické odvětvové nástroje, a to především v oblasti energetiky v podobě Evropského systému pro obchodování s emisemi. Tento nástroj je považován za ústřední nástroj poskytující stabilní a finančně efektivní rámec pro šíření obnovitelných zdrojů energie (Henning & kol. 2021). Kromě politických nástrojů má Německo k dispozici také širokou škálu finančních a podpůrných nástrojů na všech úrovních vládnutí. Navzdory přijetí KSG jsou podmínky pro harmonizaci nástrojů v oblasti ochrany klimatu napříč jednotlivými sektory nedostačující. Absence dostatečných koordinačních mechanismů a meziodvětvového kolektivního vyjednávání při navrhování nových politik v oblasti klimatu často vede ke zpomalení při plnění klimatických cílů (viz např. Flachslanď & Levi 2021; Henning & kol. 2021).

5.3 Politické procesy a jejich aktéři

5.3.1 Nastavení agendy a formulace politik

V této fázi politického procesu dochází k identifikaci klíčových principů klimatické politiky a jejího rámce, který podléhá mnoha vlivům ze všech úrovní vládnutí a je do něho zapojeno velké množství vládních i nevládních aktérů včetně občanů. Součástí procesu nastavení agendy je identifikace problému, navržení možných řešení a nástrojů, stanovení klíčových cílů klimatické politiky a její směřování. V rámci této fáze rovněž dochází k analýze možných strategií a jejich důsledků.

Nastavení agendy i formulace klimatických politik Německa jsou do velké míry ovlivněny cíli Pařížské dohody a klimatickou politikou Evropské unie v podobě Zelené dohody pro Evropu a evropského právního rámce pro klima. Důležitým nástrojem jsou směrnice EU, které stanovují právně závazné cíle, jejichž dosažení je v kompetenci

³⁰ Evropská klimatická iniciativa podporuje výměnu osvědčených postupů mezi aktéry na všech úrovních vládnutí (EUKI 2022).

členských zemí (prostřednictvím vlastních zákonů). Příkladem je Národní akční plán energetické účinnosti, který Německo přijalo na základě směrnic EU o energetické účinnosti a směrnici EU o energetické náročnosti budov. Klimatickou politiku Německa také ovlivňují akční plány EU, které jsou hlavním stavebním kamenem Zelené dohody pro Evropu (viz např. Akční plán pro oběhové hospodářství) (Council of the EU 2022).

Na federální úrovni má klíčovou poradní funkci Německá agentura pro životní prostředí (Umweltbundesamt), která poskytuje politické poradenství spolkové vládě (především příslušným ministerstvům) a má vliv na prosazování právních předpisů v oblasti ochrany klimatu (např. obchodování s emisemi). Podpůrným orgánem spolkové vlády je také Německá rada pro udržitelný rozvoj (Der Rat für Nachhaltige Entwicklung), která předkládá vládě návrhy pro vývoj strategií vedoucí ke splnění klimatických cílů. V návaznosti na přijetí Spolkového zákona o změně klimatu v roce 2019 založila spolková vláda nezávislý orgán v podobě Odborné rady pro otázky klimatu (Expertenrat für Klimafragen), který předkládá spolkové vládě i spolkovému sněmu odborná stanoviska a návrhy k přijetí opatření v oblasti klimatu.³¹ Nezávislým poradním orgánem je také Německý poradní sbor pro globální změny (Wissenschaftlichen Beirat der Bundesregierung Globale Umweltveränderungen), který již od roku 1992 vypracovává pro spolkovou vládu vědecké analýzy a koncepty.

Mezi stěžejní aktéry na úrovni spolkových zemí patří agentury pro klima a energetiku doplňující činnost agentur na federální úrovni. Tyto agentury většinou pracují jménem zemské vlády a podporují její aktivity v oblasti klimatu například v podobě vývoje a implementace klimatických koncepcí. Některé z těchto agentur jsou ukázkou partnerství veřejného a soukromého sektoru, kdy spolková země vlastní jen určitý podíl. Jedná se například o Berlínskou energetickou agenturu (Berliner Energieagentur).³² Mezi klíčové poradní aktéry na zemské úrovni patří také výbory a rady. Navzdory tomu, že tyto orgány mají spíše poradní funkci, mají zpravidla zásadní vliv na směřování klimatické politiky (viz např. Bavorská rada pro změnu klimatu) (STMUV 2022). V některých spolkových zemích jsou také zřízeny kompetenční centra, jejichž úkolem je především vytvářet a koordinovat síť aktérů klimatické politiky (viz např. Braniborsko, Porýní-Falc, Dolní Sasko). Nejrozsáhlejší občanskou platformou, která má markantní vliv na

³¹ Rada je vázána pouze mandátem stanoveným Spolkovým zákonem o ochraně klimatu (Expertenrat für Klimafragen 2022).

³² V Berlínské energetické agentuře, jež hraje ústřední roli v rámci realizace klimatické politiky Berlína, vlastní spolková země Berlín 25 % (Berliner Energieagentur 2022).

směrování klimatické politiky Německa je Německa klimatická aliance (Klima-Allianz Deutschland) pokrývající síť více než 140 organizací zabývajících se ochranou klimatu. Jejím cílem je dosažení ambicióznější klimatické politiky na všech úrovních vládnutí (včetně evropské a globální). Klimatická aliance vyvíjí tlak na orgány s rozhodovací pravomocí, aby přijaly přísnější klimatická opatření, to především prostřednictvím kampaní, publikací, konferencí a projektů (Klima-allianz Deutschland 2022).³³

Uvedení aktéři hrají klíčovou roli především při neformálním nastavení agendy. Navzdory tomu, že jejich vliv na formování klimatické politiky Německa je zásadní, nedisponují dostatečnými prostředky a rozhodovacími pravomocemi potřebnými k právně závaznému stanovení politického směru. Tato pravomoc náleží oficiálně spolkovému kancléřovi. Kvůli potřebné odbornosti však v otázkách ochrany klimatu zpravidla rozhoduje vláda a její ministerstva, která mají v kompetenci vydávat směrnice a formulovat tak klimatickou politiku (Bundesamt für Justiz 2022).

5.3.2 Rozhodovací proces

Klíčové rozhodovací procesy, kterými jsou do určité míry ovlivněny všechny úrovně vládnutí, probíhají na federální úrovni, kde hraje ústřední roli spolková vláda a její resorty.³⁴ Hlavní rozhodovací pravomocí disponuje kancléř, a to v podobě směrnice pro ostatní členy vlády (Richtlinienkompetenz).³⁵ Dle Základního zákona Spolkové republiky Německo (Grundgesetz) „spolkový kancléř určuje směry politiky a nese za ně odpovědnost“ (Bundesamt für Justiz 2022). Tuto kompetenci využil Olaf Scholz v říjnu 2022, aby ukončil spor mezi Zelenými a Svobodnou demokratickou stranou ohledně prodloužení provozu jaderných elektráren. Jednalo se však o výjimečnou situaci a němečtí kancléři tuto pravomoc zpravidla nevyužívají (Fehrle 2022).

V rámci obecného politického rámce si všichni spolkoví ministři nezávisle určují své portfolio a mají odpovědnost za rozhodnutí svého resortu. V případě, že by se daná záležitost týkala více resortů, ministři mají rovnocenné postavení a rozhodují společně na základě zásady kolegiality (Kollegialitätsprinzip). Pokud by dle tzv. resortního principu

³³ Klimatická aliance představila vládám spolkových zemí požadavek na zavedení ochrany klimatu v obcích mezi povinné úkoly (Ortgies 2022).

³⁴ Německá klimatická politika je ovlivněna také právními předpisy EU. Co se týče rozhodovacího procesu EU, nové právní předpisy jsou navrhovány zpravidla Komisí a jsou schvalovány Evropským Parlamentem a Radou Evropské unie. Členské země jsou poté povinny tyto předpisy implementovat (viz European Union 2022).

³⁵ Spolkový kancléř vykonává svou činnost v souladu s jednacím řádem přijatým spolkovou vládou a schváleným spolkovým prezidentem (Bundesamt für Justiz 2022).

(Ressortprinzip) došlo k neshodám mezi jednotlivými resorty, konečné rozhodnutí provede spolková vláda (Bundesamt für Justiz 2022). V praxi je v rámci rozhodovacího procesu nejčastěji uplatňován resortní princip a ministerstva tak mají na německé politické scéně silné postavení (viz např. Döhler, Fleischer & Hustedt 2007).

Až do roku 2007 bylo ústředním aktérem klimatické politiky Spolkové ministerstvo životního prostředí, ochrany přírody a jaderné bezpečnosti (Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und nukleare Sicherheit), pod které patřily všechny klíčové vládní útvary zabývající se ochranou klimatu. Poté, co v roce 2010 spolková vláda přijala první cíle v oblasti obnovitelných zdrojů energie, došlo k zapojení Spolkového ministerstva hospodářství a energetiky (Bundesministerium für Wirtschaft und Energie), které bylo v roce 2021 přejmenované na Spolkové ministerstvo hospodářství a ochrany klimatu. Od přijetí Klimatického akčního plánu 2050 v roce 2016 mají za snižování uhlíkových emisí v příslušných sektorech odpovědnost všechna ministerstva. Díky této odpovědnosti, která byla právně zakotvena s přijetím KSG v roce 2019, dochází do určité míry k zapojení příslušných ministerstev do rozhodovacího procesu v rámci klimatické politiky (Flachsland & Levi 2021; Oppold & Unger 2021).

Co se týče podoby rozhodovacího procesu klimatické politiky, legislativní návrhy musí být před zasláním do Spolkového sněmu předloženy Spolkové radě, kde jsou nejprve posouzeny Výborem pro životní prostředí, ochranu přírody a jadernou bezpečnost (Ausschuss für Umwelt, Naturschutz und nukleare Sicherheit (Bundesrat 2022)). Pokud návrh Spolková rada přijme, je postoupen Spolkovému sněmu, který je klíčovým aktérem v rámci procesu přijímání zákonů. Orgán odpovědný za přípravu rozhodnutí Spolkového sněmu je Výbor pro opatření v oblasti klimatu a energetiku (Ausschuss für Klimapolitik und Energie), jehož činnost je obdobná jako u Spolkového ministerstva hospodářství a klimatu (Bundestag 2022).

Na zemské úrovni jsou klíčovým aktérem klimatické politiky disponujícím rozhodovací pravomocí zemské vlády, a to konkrétně jejich ministerstva, která se v jednotlivých spolkových zemích liší názvem a často i strukturou.³⁶ V Berlíně, Hamburku a Brémách mají ústřední roli senáty (výkonné orgány těchto spolkových zemí) a jejich

³⁶ Například v Porýní – Falci je hlavním aktérem zodpovědným za ochranu klimatu Ministerstvo životního prostředí, energetiky, potravinářství a lesnictví a v Bavorsku Bavorské státní ministerstvo životního prostředí a ochrany spotřebitele.

specializovaná oddělení, která jsou obdobou ministerstev.³⁷ Tito aktéři se zpravidla liší dle energetických a hospodářských zájmů jednotlivých spolkových zemích, které se většinou odvíjí od přístupu dané země k obnovitelným zdrojům. Ve spolkových zemích se silným uhelným sektorem a s vysokým podílem uhlíkových emisí je až na výjimky (Severní Porýní-Vestfálsko) klimatická politika integrovaná do administrativního aparátu spíše omezeně.³⁸ Z tohoto důvodu je ochrana klimatu v těchto oblastech více závislá na strategiích vnějších aktérů (tj. spolková vláda), než ve spolkových zemích s rozsáhlým sektorem obnovitelných zdrojů energie (viz např. Dolní Sasko).

Na lokální úrovni jsou klíčovými aktéry místní samosprávy. Administrativní členění Německa je roztržité a jeho podoba závisí na konkrétní spolkové zemi. Existují proto velké rozdíly v organizaci, názvosloví, legislativě i podobě výkonné moci. Obecně však platí, že pokud obec/město patří do okresu, ale má vlastní místní zastupitelstvo v podobě obecní nebo městské rady (Gemeinderat/Stadtrat), náleží odpovědnost a rozhodovací pravomoc těmto orgánům. Obce s menším počtem obyvatel nemají svoji samosprávu a výkon jejich administrativní činnosti je přenesen na okres a jeho zastupitelstvo (Kreistag). Kromě toho v Německu existují nezávislá města (kreisfreie Städte), která nespádají do okresu a odpovědnost a rozhodovací pravomoc náleží výhradně okresní radě (Bezirksvertretung), která je na stejné úrovni jako okresní zastupitelstvo.³⁹ Tyto orgány vydávají vyhlášky a nařízení, která jsou v Německu právně závazná. Ochrana klimatu však na lokální úrovni patří mezi dobrovolné úkoly a jejich plnění závisí na místní politické vůli a finančních kapacitách samospráv (Gunlicks 2010; Hustedt 2013). Spolková vláda nemá pravomoc delegovat úkoly přímo na místní samosprávy. Kvůli právním a ústavním omezením jako je princip místních samospráv (kommunale Selbstverwaltung) je limitován také rozsah, v jakém mohou spolkové země přenášet úkoly na aktéry lokální úrovně. Kromě toho na lokální úrovni platí ústavní princip Konnexitätsprinzip, dle kterého musí úroveň vládnutí, která rozhoduje o konkrétním úkolu, poskytnout také finanční nástroje k jeho plnění (Bundesamt für Justiz 2022; Gunlicks 2010; Kommunalwiki 2022).

³⁷ V Berlíně je například klíčovým aktérem klimatické politiky Senátní výbor pro životní prostředí, městskou mobilitu, ochranu spotřebitelů a opatření v oblasti klimatu.

³⁸ Mezi tzv. „coal states“ patří Severní Porýní-Vestfálsko, Sársko, Sasko-Anhaltsko, Braniborsko a Sasko.

³⁹ V Německu je 107 nezávislých měst. Jedním z nich je například Mnichov (ARL 2022).

5.3.3 Implementační proces

Implementační proces probíhá především na zemské a lokální úrovni. Navzdory tomu se Spolková vláda se snaží podpořit implementaci klimatických opatření soudržným politickým rámcem poskytujícím pobídky pro účinné využívání energie, větší flexibilitu poptávky a propojování odvětví. V roce 2021 byl například zaveden vnitrostátní systém obchodování s emisemi pro odvětví vytápění a dopravy jako doplněk systému EU, který má za cíl podpořit rozhodnutí spotřebitelů zvolit si při nákupu klimaticky šetrnější výrobky a technologie. Aby implementace klimaticky šetrných opatření fungovala, byly zavedeny úlevy pro občany v jiných oblastech například v podobě finanční kompenzace rostoucích nákladů na elektřinu, daňové úlevy pro dojíždějící nebo finanční příspěvky na podporu renovace budov šetrných ke klimatu (například zavedení tepelných čerpadel). Spolková vláda chce být rovněž příkladem německé společnosti a implementuje klimatická opatření v podobě postupného přechodu na elektrická vozidla a snížení energetických spotřeb svých budov (Bundesfinanzministerium 2021, 2021a).

Stěžejními aktéry implementačního procesu jsou okresy, města a obce. Podmínky pro implementaci klimatických opatření jsou ovlivněny socioekonomickými a environmentálními faktory, které se v rámci jednotlivých spolkových zemí a místních samospráv zásadně liší. Vzhledem k tomu, že implementace klimatických opatření patří mezi dobrovolné úkoly místních samospráv, se federální a zemská úroveň snaží poskytovat podporu prostřednictvím finančních a podpůrných programů. Mezi klíčový nástroj spolkové vlády pro podporu implementace klimatických opatření v obcích patří Národní iniciativa pro klima, prostřednictvím které poskytuje lokálním rozhodovacím orgánům komplexní podporu při procesu implementace.

Navzdory omezenému rozsahu, v jakém může být od místních samospráv vyžadována implementace opatření zemskými vládami, mají spolkové země markantní vliv na implementační proces. Pokud zemská vláda nebo její energetické agentury aktivně podporují místní samosprávy při procesu implementace, lze očekávat aktivnější přístup místních samospráv. Například zemská vláda v Bavorsku jmenovala ve všech svých obcích manažera odpovědného za implementaci opatření v oblasti ochrany klimatu, a to napříč jednotlivými sektory. Klimatičtí manažeři jsou považováni za stěžejní nástroj podporující implementaci klimatických opatření na lokální úrovni vedoucí k snížení emisí (viz např. Knoblauch & Rupp 2018). Klíčovou podpůrnou funkcí mají také energetické a klimatické agentury (např. adaptační nástroje Spolkové agentury pro životní prostředí),

kteře podporují širokou škálu aktérů včetně podniků a vlastníků domů. V Dolním Sasku je Dolnosaská agentura pro ochranu klimatu a energetiku dokonce hlavním aktérem zodpovědným za implementaci klimatické politiky (Klimaschutz-niedersachsen 2022). V některých spolkových zemích jsou také zřizeny kompetenční centra, jejíž úkolem je především podporovat lokální aktéry v rámci ochrany klimatu a monitorovat jejich pokrok (viz např. Braniborsko, Porýní-Falc, Dolní Sasko).

Existuje také několik soukromých agentur, které pomáhají implementovat klimatická opatření na zemské úrovni. Příkladem je soukromá společnost Badenova (Badensko) nebo Agentura pro ochranu klimatu a energetiku Bádenska-Württemberska (Bádensko-Württembersko), které pomáhají domácnostem, podnikům a obcím implementovat klimaticky šetrná opatření napříč spolkovou zemí. Navzdory mnoha podpůrným systémům jsou některé německé samosprávy v rámci implementace klimatických opatření stále méně aktivní, a to především ty spadající pod spolkové země silným uhelným sektorem.

5.4 Aplikace konceptu víceúrovňového vládnutí

5.4.1 Rozptýlení kompetencí

Rozdělení kompetencí je v Německu definováno jeho federálním uspořádáním ponechávajícím velký prostor pro činnost zemské a lokální úrovně. Co se týče vertikálního rozdělení kompetencí v klimatické politice, všechny teritoriální úrovně disponují rozhodovacími pravomocemi a autorita je tak rozptýlena mezi více aktérů. Dle ústavního rozdělení kompetencí stanoveném Základním zákonem Spolkové republiky Německo patří ochrana ovzduší společně s jadernou energetikou a odpadovým hospodářstvím do skupiny environmentální politiky, v jejímž rámci jsou kompetence sdílené mezi více úrovněmi. Pokud jde o spolkové země, přijetí vlastních klimatických zákonů a opatření není povinnost stanovená zákonem. Většina spolkových zemí však využila své legislativní pravomoci a přijaly vlastní klimatické zákony a strategie nebo je alespoň začlenily do jiných oblastí v podobě opatření v rámci sektoru stavebnictví, dopravy nebo zemědělství (BMUV 2021). Od přijetí Spolkového zákona o změně klimatu v roce 2019 však platí, že nově vydaná opatření na všech úrovních týkající se ochrany klimatu musí být v souladu s předpisy federální úrovně (Flachsland & Levi 2021). Navzdory tomu mají spolkové země

v této oblasti rozsáhlý prostor při formulaci vlastních klimatických zákonů a strategií, tak aby odpovídaly jejím vlastním prioritám.⁴⁰ Zároveň však platí, že federální úroveň má právo využít své legislativní pravomoci, pokud by úprava daných otázek mohla poškodit zájmy jiných spolkových zemí nebo z důvodu udržení právní a hospodářské jednoty federace (Bundesamt für Justiz 2022; Davideit, Keusen & Weitz 2021; Rose-Ackerman 1994: 1603-1607).

Co se týče lokální úrovně, kompetence v oblasti klimatické politiky patří mezi dobrovolné a obce si mohou samy vybrat, zda a jakým způsobem se je rozhodnou naplnit.⁴¹ Místním samosprávám náleží především pravomoc v podobě přijímání jak jednorázových opatření (např. rozšíření vybudování zelené střechy), tak komplexních opatření například v podobě klimatických koncepcí. Spolková vláda ani zemské vlády nemají v kompetenci vydávat zákony týkající se místních samospráv ani na ně přímo přenášet úkoly (Davideit, Keusen & Weitz 2021). To platí i poté, co Německo v roce 2019 přijalo Spolkový zákon o ochraně klimatu a jeho novelu v roce 2021. Všechny orgány veřejné správy sice mají povinnost zohlednit účel uvedeného zákona a cíle stanovené k jeho implementaci, ale pravomoci spolkových zemí a místních samospráv zůstávají nedotčeny a mohou nadále přijímat vlastní zákony v této oblasti.

Federální systém Německa tvoří podmínky také pro horizontální rozptýlení kompetencí v klimatické politice, a to mezi aktéry všech úrovní. Na federální úrovni dochází k horizontální dělbě moci například v případě, kdy se určitá oblast ochrany klimatu tematicky dotýká činnosti více ministerstev. Jedná se například o spolupráci ministerstva hospodářství a klimatu, ministerstva zemědělství a ministerstva životního prostředí při stanovování základních principů udržitelného využívání biomasy v rámci Národní strategie (BMWK 2022e). Pro zemskou a lokální úroveň je také typické, že aktéři v rámci jedné úrovně spolupracují prostřednictvím pracovních skupin nebo sdružení a dochází tak k horizontálnímu rozptylu kompetencí. Příkladem může být Pracovní skupina pro klima, energetiku a mobilitu (Arbeitsgemeinschaft "Klima, Energie, Mobilität) sdružující ministry životního prostředí jednotlivých spolkových zemí. Mezi pravomoci této skupiny patří například tvorba akčních plánů a strategií, hodnocení adaptačních

⁴⁰ Konkrétní podoba rozptýlení kompetencí v rámci klimatické politiky se v jednotlivých spolkových zemích liší. Navzdory mnoha iniciativám nedošlo v Německu k přijetí tzv. Umweltgesetzbuch (kodex životního prostředí), který měl sjednotit právní předpisy zahrnující ochranu klimatu na celostátní úrovni (BMUV 2018).

⁴¹ Ochrana klimatu je však do jisté míry začleněna do právních rámců na federální i zemské úrovni například v podobě stavebního zákona, které tak mají dopad na rozsah činnosti místních samospráv.

opatření a vypracování pokynů pro činnost a koordinaci programů financování v oblasti klimatu. Kompetence jsou rozptýleny také mezi nestátní aktéry, a to především mezi agentury pro energetiku a klima, které hrají stěžejní roli při implementaci klimatických opatření na zemské a lokální úrovni.

5.4.2 Ne-hierarchický institucionální rámec

Vzhledem ke skutečnosti, že ochrana klimatu patří na zemské a lokální úrovni mezi dobrovolné úkoly, moc spolkové vlády je tímto omezená. Hierarchické modely jsou v rámci klimatické politiky zpravidla nahrazovány komplexní sítí aktérů, kteří vzájemně spolupracují při realizaci klimatických cílů. Krok směrem k centralizaci rozhodovacího procesu a hierarchické formě vládnutí v rámci ochrany klimatu učinil v listopadu 2022 německý kancléř Olaf Scholz v podobě přijetí směrnice určené ostatním členům vlády týkající se prodloužení provozu jaderných elektráren. Vzhledem k tomu, že němečtí kancléři tuto pravomoc zpravidla nevyužívají, lze předpokládat, že se jednalo spíše o výjimečnou situaci (Fehrle 2022).

Důležité postavení v rámci klimatické politiky mají spolkové země, a to především kvůli jejich zastoupení ve Spolkové radě a možnosti vetovat federální legislativu. Vliv zemských vlád a přístup založený na spolupráci také podporuje formalizované sdružení v podobě již zmíněné Pracovní skupiny pro klima, energetiku a mobilitu. V rámci této skupiny spolupracují vedoucí nejvyšších orgánů pro ochranu životního prostředí a klimatu všech spolkových zemí se Spolkovým ministerstvem životního prostředí, ochrany přírody, jaderné bezpečnosti a ochrany spotřebitele a výbory federální úrovně týkající se ochrany klimatu. Příkladem ne-hierarchické povahy klimatické politiky může být také vzájemná dohoda spolkové vlády, vlády Severního Porýní-Vestfálska a největší německé energetické společnosti RWE o prodloužení chodu uhelných elektráren a odklonu uhlí do roku 2030 (Kloth 2022). Spolková vláda má také povinnost konzultovat se soukromou sférou a občanskou společností tvorbu nových klimatických programů a brát v úvahu jejich stanoviska před přijetím konečného rozhodnutí.

Aktéři zemské i lokální úrovně se rovněž zapojují do přímé interakce na evropské i globální úrovni a federální vláda tak částečně přichází o kontrolu nad rozhodovacími procesy. Příkladem může být zapojení některých spolkových zemí do globální klimatické aliance Under2 Coalition, v jejímž rámci se zavázaly ke snížení emisí skleníkových plynů (Bádensko-Württembersko je dokonce zakládajícím členem) nebo zapojení německých

měst a obcí do Paktu starostů a primátorů pro udržitelnou energii a klima, který je největším globálním hnutím pro místní opatření v oblasti klimatu.

5.4.3 Rozhodování na základě konsensu

Rozhodování v rámci německé klimatické politiky jsou sice přijímána s cílem, aby byla podpořena všemi zúčastněnými stranami, ale konsensuální rozhodování se neužívá přímo jako metoda formálních rozhodovacích procesů. Například v případě hlasování mezi jednotlivými resorty mají ministři sice rovnocenné postavení a rozhodují společně na základě zásady kolegiality (Kollegialitätsprinzip), ale v jejím rámci je na rozdíl od zásady konsensu využíván většinový princip hlasování. Místo toho jsou tzv. konsensuální procesy užívány jako nástroj pro podporu tvorby politiky, a to především ve formě diskusí nebo konzultací. Významnými platformami pro tyto diskuse jsou pracovní skupiny a sdružení přítomné na všech úrovních vládnutí. Jedná se například o Pracovní skupinu pro klima, energetiku a mobilitu. Navzdory tomu, že se jedná o platformu podporující tvorbu konsensu, usnesení jsou i zde přijímána prostou většinou hlasů přítomných členů (BLAG KLINA 2008). Na federální úrovni bylo rozhodování na základě konsensu podpořeno například institucionalizací spolupráce v oblasti klimatu mezi jednotlivými ministerstvy v podobě klimatického kabinetu. K budování konsensu v oblasti klimatické politiky přispívá také povinnost spolkové vlády konzultovat se soukromou sférou a občanskou společností tvorbu nových klimatických programů a povinnost brát v úvahu jejich stanoviska před přijetím konečného rozhodnutí.

V Německu se daří budovat široký konsensus napříč jednotlivými úrovněmi ohledně snižování emisí a obecných klimatických cílů. Co se však týče konkrétních opatření, stanoviska jednotlivých aktérů se rozcházejí, a to jak napříč spolkovými zeměmi a jednotlivými sektory, tak rovněž v rámci vládnoucí koalice. Příkladem neúspěšné snahy dosáhnout dohody v krátkodobém horizontu je již uvedený spor mezi Zelenými a Svobodnou demokratickou stranou ohledně prodloužení provozu jaderných elektráren. Konsensus se nedaří tvořit také mezi jednotlivými spolkovými zeměmi, a to především v otázce rychlosti zavádění klimatických opatření a jejich rozsahu.

5.4.4 Princip partnerství

Dalším významným znakem kolektivního charakteru politiky je princip partnerství související s ne-hierarchickou povahou klimatické politiky. V Německu dochází v oblasti

ochrany klimatu ke spolupráci aktérů na všech teritoriálních úrovních a k vytváření sítí, v nichž si aktéři zemské a lokální úrovně tvoří partnerství bez ohledu na federální vládu. Co se týče vertikálních partnerství, významnou evropskou partnerskou sítí sdružující spolkové země, okresy, města, obce a nestátní aktéry je Klimatická aliance. Do Klimatické aliance je zapojeno 610 německých aktérů lokální (např. Hofstetten) a zemské úrovně (např. Severní Porýní-Vestfálsko) včetně nestátních aktérů (např. Klimaschutz und Energieagentur Baden-Württemberg) (Klimabuendnis 2022). Příkladem vertikálního partnerství je také Pakt starostů a primátorů pro udržitelnou energii a klima, který je největším globálním hnutím pro místní opatření v oblasti klimatu, do kterého jsou zapojeny především německá města (např. Mnichov) (Covenant of mayors 2022).⁴²

Partnerství jsou v rámci ochrany klimatu v Německu tvořeny také horizontálně mezi aktéry stejné úrovně a nestátními aktéry. Příkladem horizontálního partnerství je Spolkové sdružení pro ochranu klimatu (Bundesverband Klimaschutz) sdružující aktéry, kteří jsou profesionálně aktivní v oblasti ochrany klimatu (jedná se především o manažery klimatu) nebo Německá klimatická aliance (Klima-Allianz Deutschland) pokrývající síť více než 140 německých organizací zabývajících se ochranou klimatu. V Německu existují také partnerství mezi soukromým a veřejným sektorem, a to především na zemské úrovni. Kromě sdružení spojujících širokou škálu veřejných a soukromých aktérů v rámci konkrétní spolkové země (např. Bavorská klimatická aliance) se jedná o klimatické a energetické agentury, které lze do jisté míry také považovat za formu horizontálního partnerství (např. Berlínská energetická agentura).

Kromě uvedených partnerství jsou v rámci ochrany klimatu utvářena také bilaterální partnerství s jinými státy jako je například pákistánsko-německá klimatická a energetická iniciativa, partnerství s Peru zaměřené na přizpůsobení se klimatickým rizikům nebo bilaterální partnerství spolkových zemí s rozvojovými zeměmi (viz např. partnerství Dolního Saska s Jihoafrickou republikou nebo Severního Porýní-Vestfálska s Ghanou a Jordánskem).

Celkově v Německu funguje v oblasti ochrany klimatu rozsáhlá síť široké škály aktérů, a to jak v rámci vertikální roviny napříč více úrovněmi vládnutí, tak mezi aktéry stejné úrovně. Tato partnerství jsou založena na dobrovolném principu a lze tedy předpokládat, že aktéři jednají jako partneři mající rovné postavení v rámci politického

⁴² Region Stuttgart je dokonce koordinátorem Paktu starostů a primátorů pro udržitelnou energii a klima. Mezi jeho klíčové úkoly patří přijímání opatření ke snížení dopravních potřeb (Covenant of mayors 2022).

dialogu a vyjednávacích procesů týkajících ochrany klimatu. Co se však týče partnerství v rámci vertikální roviny, mnoho z nich je iniciováno spolkovou vládou a proces vytváření partnerství je tedy decentralizován jen částečně.

5.5 Případ Severního Porýní Vestfálska

Severní Porýní Vestfálsko patří mezi spolkové země s převážně těžkým průmyslem, ve které se nachází elektrárny spalující černé i hnědé uhlí a kde se vyrábí téměř třetina německé elektřiny. Severní Porýní Vestfálsko je napříč spolkovými zeměmi největším producentem emisí skleníkových plynů. To je však kromě energeticky náročného těžkého průmyslu způsobeno tím, že má nejvíce obyvatel (Agentur für Erneuerbare Energien 2022).⁴³ Klimatická politika Severního Porýní-Vestfálska je odvozena od průmyslových strategií země a lze ji v porovnání s jinými spolkovými zeměmi produkující uhlí považovat za ambiciózní. Zemská vláda například uzavřela dohodu se spolkovou vládou a největší německou energetickou společností RWE o odklonu od uhlí již do roku 2030. Severní Porýní-Vestfálsku bylo také první spolkovou zemí, která v roce 2013 přijala svůj vlastní klimatický zákon, který se stal vzorem pro ostatní zemské vlády. V roce 2021 byla přijata novela zákona, dle které jsou všechny veřejné orgány povinny zohledňovat dopady klimatu a přizpůsobení se změně klimatu při veškerém plánování a rozhodování. Navzdory tomu aktéři nejsou povinni vypracovávat vlastní klimatické koncepce (Recht.NRW.de 2021).

Klíčovým aktérem klimatické politiky Severního Porýní-Vestfálska, který je odpovědný za koordinaci klimatické politiky a za realizaci klimatických cílů a programů, je Ministerstvo hospodářství, průmyslu, ochrany klimatu a energetiky (Ministerium für Wirtschaft, Industrie, Klimaschutz und Energie). Ministerstvo má rozsáhlou organizační strukturu ponechávající velký prostor pro otázky klimatu. Součástí ministerstva je oddělení klimatu a územního plánování, které se dělí na pracovní skupiny zabývající se například ochranou klimatu v obcích nebo mobilitou šetrnou ke klimatu (MWIDE 2022). Otázky klimatu má ve své kompetenci rovněž Ministerstvo životního prostředí, ochrany přírody a dopravy (Ministerium für Umwelt, Naturschutz und Verkehr). Vzhledem k tomu, že dle Zákona o přizpůsobení se změně klimatu Severní Porýní-Vestfálska za provádění konkrétních klimatických cílů odpovídá ministerstvo, kterého se vybraná oblast nejvíce týká, může docházet k překrývání kompetencí ministerstev (Recht.NRW.de 2021).

Do klimatické politiky Severního Porýní-Vestfálska je zapojeno mnoho

⁴³ V přepočtu na obyvatele je Severní Porýní Vestfálsko čtvrté (Agentur für Erneuerbare Energien 2022).

podpůrných orgánů, které sice nejsou součástí hlavních rozhodovacích procesů, ale hrají důležitou roli především v rámci nastavování agendy a implementačních procesů. Podpůrným aktérem uvedeným přímo v klimatickém zákonu z roku 2015 je Odborná rada pro ochranu klimatu (Sachverständigenrat Klimaschutz), jejíž úkolem je monitorovat a hodnotit dodržování stanovených klimatických cílů a radit zemské vládě při přípravě klimatických strategií (Ministerium für Umwelt, Landwirtschaft, Natur-und Verbraucherschutz 2022). V roce 2022 byly aktivity v oblasti energetiky a klimatu zemskou vládou sdruženy do nové národní společnosti NRW. Energy4Climate, jež je operativní platformou s širokými kompetencemi. Energy4Climate je zastoupena v regionech, kde má za úkol podporovat obce při implementaci klimatických opatření. Společnost je také klíčovým podpůrným orgánem zemské vlády, které poskytuje poradenství při tvorbě programů nebo financování klimatických aktivit (Klimaschutz NRW 2022). Velký podíl na provádění klimatické politiky má Zemská agentura pro přírodu, životní prostředí a ochranu spotřebitele (Landesamt für Natur, Umwelt und Verbraucherschutz Nordrhein-Westfalen) vzniklá jako specializovaný vědeckotechnický odborný orgán Ministerstva životního prostředí, ochrany přírody a dopravy, jejíž role je definována přímo novelou klimatického zákona z roku 2021. Mezi její kompetence patří kromě monitorování dopadu klimatu a adaptačních opatření především vytváření podpůrných nástrojů pro velkou škálu aktérů zemské i lokální úrovně (např. poradenský nástroj pro rozvoj měst a obcí na základě tepelných podmínek) (LANUV 2022).⁴⁴ Svůj podpůrný orgán v podobě Výboru pro hospodářské záležitosti, průmysl, ochranu klimatu a energetiku (Ausschuss für Wirtschaft, Industrie, Klimaschutz und Energie) má také Zemský sněm.

Mezi relevantní aktéry klimatické politiky Severního Porýní-Vestfálska patří města a obce, jejichž aktivita je zásadním způsobem podporována aktéry zemské úrovně. Navzdory tomu, že je obcím a městům pouze doporučeno vypracování koncepce přizpůsobení se změně klimatu a implementace klimatických opatření, většina místních samospráv tak učinila. V posledních letech místní samosprávy třiceti dvou obcí a měst Severního Porýní-Vestfálska dokonce vyhlásily tzv. stav klimatické nouze, v jehož rámci učinily ochranu klimatu nejvyšší prioritou a přijaly nová klimatická opatření. Příkladem je město Kleve, které navzdory přijetí klimatického plánu v roce 2014 považuje klimatická opatření za nedostatečná (Brandt 2022; Landeszentrale für politische Bildung Nordrhein-

⁴⁴ Agentura také provozuje Centrální informační a koordinační úřad pro ochranu klimatu (LANUV 2022).

Westfalen 2022)

Severní Porýní-Vestfálsko se snaží tvořit partnerství na globální úrovni. Jako jediná spolková země produkující uhlí se například připojila ke globální iniciativě Under2Coalition (Climate Initiatives Platform 2022). Za úspěšná partnerství v oblasti klimatu lze také považovat dlouhodobé partnerské spolupráce s Jordánskem a Ghanou. Do spolupráce na evropské i globální úrovni se aktivně zapojují rovněž města a obce Severního Porýní-Vestfálska. Mnoho měst spolupracuje například v rámci Paktu starostů a primátorů pro udržitelnou energii a klima. Sedm okresů a jejich měst a obcí je rovněž zapojeno do projektu na evropské úrovni *Roll-out of innovative climate change adaptation processes in regional networks from North Rhine-Westphalia for Europe*, v jehož rámci jsou na míru každému participujícímu okresu vytvořena klimatická opatření dle individuálních potřeb (European Commission 2022a).

Navzdory tomu, že klimatická politika Severního Porýní-Vestfálska je do velké míry koordinovaná zemskou vládou a jejími agenturami, nedílnou součástí jsou také nevládní organizace a soukromí aktéři z různých odvětví jako jsou například společnosti poskytující energetické služby (např. Rhein Energie). Tyto aktéry sdružuje nezávislá organizace Klima Diskurs, jejímž cílem je vytváření sítí klíčových aktérů (např. letiště Düsseldorf) napříč jednotlivými sektory a podpora jejich spolupráce. V posledních letech také roste důležitost tzv. zelených start-upů a malých podniků. Jejich vytváření podporuje zemská vláda například prostřednictvím Fondu pro spravedlivou transformaci.

Navzdory tomu, že ochrana klimatu patří v Severním Porýní-Vestfálsku mezi dobrovolné úkoly, je do ní zapojená široká škála veřejných i soukromých aktérů ze všech úrovní vládnutí. Hierarchické modely jsou nahrazovány komplexní sítí spolupracujících aktérů tvořících si partnerství bez ohledu na zemskou vládu. Dochází tak k horizontálnímu i vertikálnímu rozptýlení autority. Role zemské vlády, která komplexně podporuje aktéry všech úrovní prostřednictvím mnoha politických nástrojů a podpůrných programů, však zůstává klíčová. Způsob, jakým se vláda snaží o zapojení všech aktérů do zavádění klimatických opatření a řešení šetrných ke klimatu, je však spíše centralizovaný (viz slučování klimatických aktivit do jedné společnosti).

5.6 Klasifikace typu víceúrovňového vládnutí

V klimatické politice Německa je typický velký počet kompetencí zaměřený na specifické úkoly. Tyto kompetence jsou tvořeny na federální, zemské i lokální úrovni a zpravidla

zahrnují účast více úrovní veřejné správy i nevládních subjektů (viz např. Pracovní skupina pro ochranu klimatu v dopravě nebo Odborná rada pro otázky klimatu). Tím, že spojí různé aktéry, aby koordinovaně a účinně řešili konkrétní otázky ochrany klimatu, hrají důležitou roli při řešení klimatických výzev. Navzdory tomu, že počet specificky zaměřených kompetencí převládá, klíčovou roli mají stále kompetence spojující více funkcí a politických odpovědností jako jsou místní samosprávy, které disponují rozhodovací pravomocí v oblasti ochrany klimatu. Díky fragmentaci systému dochází v klimatické politice Německa k překrývání kompetencí jednotlivých úrovní vládnutí a při řešení klimatických výzev může dojít ke konfliktu, a to především díky velké autonomii spolkových zemí (viz např. konflikt o využívání jaderné energie) a místních samospráv (viz např. rozmístění větrných elektráren na území obce, časté konflikty o rozdělení nákladů spojených s klimatickými opatřeními). Kompetence v klimatické politice Německa jsou rozptýleny mezi velký počet aktérů více úrovní, ale v současnosti lze pozorovat mírný posun k centralizaci německé klimatické politiky. V roce 2019 například došlo k posílení role federální úrovně s přijetím Spolkového zákona o změně klimatu, dle kterého nově vydané právní předpisy spolkových zemí v oblasti ochrany klimatu musí být v souladu s předpisy federální úrovně. Navzdory posílení postavení spolkové vlády mají zemské vlády i místní samosprávy velkou míru autonomie při přijímání vlastních opatření v oblasti klimatu a kompetence oblasti klimatu jsou rozděleny mezi více úrovní, které spolupracují při řešení výzev spojených se změnou klimatu. Systém kompetencí v oblasti ochrany klimatu lze považovat za nestálý a měnící se v čase, neboť role a odpovědnosti jednotlivých úrovní veřejné správy se mohou v průběhu času vyvíjet a měnit v reakci na aktuální klimatické výzvy a priority. Příkladem může být vznik Klimatického kabinetu, který vznikl jako reakce na rozsáhlé stávky za ochranu klimatu a vnitřní spory uvnitř spolkové vlády.

Na základě rozboru kompetencí v rámci klimatické politiky Německa lze tvrdit, že se dle klasifikace víceúrovňového vládnutí Hooghe a Markse blíží spíše k víceúrovňovému vládnutí typu II. Navzdory mírnému posunu k centralizaci německé klimatické politiky jsou kompetence rozptýleny do více úrovní. Výjimku tvoří povaha kompetencí, která je na pomezí obou typů víceúrovňového vládnutí.

6 Ochrana klimatu v Rakousku

6.1 Úvod do klimatické politiky Rakouska

Rakousko přijalo Strategii pro přizpůsobení se změně klimatu (Strategie zur Anpassung an den Klimawandel) již v roce 2012. Součástí této strategie je akční plán obsahující konkrétní doporučení pro čtrnáct oblastí (např. energetika, ekosystémy a biologická rozmanitost nebo vodní hospodářství). Rakousko se tak stalo jednou z prvních zemí EU, která spojila strategický přístup k přizpůsobení se změně klimatu s komplexním akčním plánem obsahujícím doporučení pro implementaci konkrétních opatření. Vývoj strategie, do kterého bylo zapojeno velké množství aktérů včetně jednotlivých spolkových zemí i soukromých společností, představuje první spolupráci v oblasti ochrany klimatu zahrnující všechny úrovně vládnutí v Rakousku. Navzdory tomu, že adaptační cíle a opatření představovaly klíčový rámec pro rakouskou klimatickou politiku, byla strategie v roce 2015 shledána jako nedostatečná a v roce 2017 došlo k její revizi (BMK 2022, Balas & kol. 2015).

Rakousko od roku 2020 nemá platný zákon o ochraně klimatu stanovující závazné klimatické cíle. Do roku 2020 byl základním pilířem rakouské klimatické politiky Zákon o ochraně klimatu (Klimaschutzgesetz) z roku 2011 a jeho novela z roku 2017 obsahující právně závazné emisní limity pro šest sektorů zahrnující energetiku a průmysl, stavebnictví, zemědělství, dopravu, nakládání s odpady a fluorované skleníkové plyny. Zákon kromě toho upravoval vývoj a implementaci opatření na ochranu klimatu, které se týkaly federální i zemské úrovně. (Rechtsinformationssystem des Bundes 2022; Weise 2022).⁴⁵

V roce 2020 byla sestavena nová spolková vláda, která si stanovila cíl dosáhnout uhlíkové neutrality Rakouska již do roku 2040, aniž by země využívala jadernou energii. Navzdory ambiciózním krokům se spolkové vládě doposud nepodařilo klimatické cíle legislativně ukotvit a tempo snižování uhlíkových emisí v Rakousku je stále pomalejší, než je průměr Evropské unie. Dle zprávy o pokroku z roku 2022 není současný vývoj dostatečný k dosažení cíle Národního klimaticko-energetického plánu (Nationaler Energie und Klimaplan), kterým je snížit do roku 2030 emise skleníkových plynů o 36 % ve

⁴⁵ V roce 2021 byl podán návrh nového klimatického zákona, který však kvůli neshodám strany Zelených a Rakouské lidové strany (ÖVP) neprošel. Mluvčí ÖVP uvedl, že konkrétní opatření v podobě legislativy k rozšíření obnovitelné energie jsou důležitější než zastřešující zákon na ochranu klimatu (Weise 2022).

srovnání s rokem 2005 (BMK 2022a).⁴⁶ Evropský parlament ve své zprávě doporučil, aby spolková vláda přezkoumala rozdělení kompetencí a zefektivnila postupy v rámci klimatické politiky v podobě zavedení přísnějších monitorovacích systémů napříč spolkovými zeměmi. Současná spolková vláda na tyto výzvy reagovala například vytvořením nového ministerstva pro oblast klimatu, které se stalo klíčovým aktérem rakouské klimatické politiky a přijetím Spolkového zákona o rozšíření energie z obnovitelných zdrojů (Erneuerbaren-Ausbau-Gesetz) (Jensen 2021:6). Dle zprávy Climate Change Performance Index z roku 2022 však Rakousko doposud nepřijalo nezbytné zákony, a to především v podobě již zmíněného nového klimatického zákona, jenž by podpořil cíl spolkové vlády, kterým je dosažení uhlíkové neutrality již do roku 2040.⁴⁷ Bez legislativního ukotvení je tento cíl spíše symbolický (CCPI 2022).

Navzdory současné energetické krizi vzniklé ruskou invazí na Ukrajinu se spolková vláda ve snaze dosáhnout uhlíkové neutrality do roku 2040 snaží urychlit útlum fosilních paliv v průmyslu. Plánem spolkové vlády je odklon od uhlí a zemního plynu a jejich nahrazení vodíkem a elektřinou vyrobenou z obnovitelných zdrojů. Straně zelených, pro kterou je ochrana klimatu prioritou, se již podařilo prosadit rozsáhlý transformační balíček podporující přechod na klimaticky šetrný průmysl (BMK 2022b; Lehnen 2022).⁴⁸ Hlavním nástrojem by měly být kompenzace cenového rozdílu mezi tradičními a klimaticky šetrnějšími výrobními metodami. Klíčovým cílem spolkové vlády je kromě ochrany klimatu také získání nezávislosti na zemském plynu z Ruska.⁴⁹ Rakousko také nadále odmítá jadernou energii, která je dle současné ministryně pro ochranu klimatu Leonore Gewessler příliš drahá a pomalá (BMK Infothek 2022). V říjnu 2022 podala země kvůli dočasnému zařazení jádra a zemního plynu mezi tzv. zelené investice šetrné ke klimatu dokonce stížnost k Soudnímu dvoru Evropské unie.⁵⁰ Dle výzkumu Evropské investiční banky ze srpna 2022 se více než polovina obyvatel Rakouska domnívá, že by energetická krize měla urychlit přechod země na obnovitelné zdroje. Osmdesát dva procent obyvatel má však pocit, že spolková vláda reaguje na klimatické výzvy příliš

⁴⁶ Dle Mezinárodní energetické agentury hrozí, že Rakousko nesplní stanovený cíl až o 20 %. Navzdory tomu Rakousko produkuje méně emisí skleníkových plynů než ostatní země EU, a to především díky nízkým emisím z energetiky, která je z velké části založena na vodní energii (IEA 2020).

⁴⁷ V roce 2020 rovněž vypršela platnost Zákona o energetické účinnosti.

⁴⁸ Spolková vláda vyčlenila na podporu klimaticky šetrného průmyslu 5,7 miliardy EUR.

⁴⁹ Rakousku se od února podařilo snížit závislost na ruském plynu ze 79 % na 21 % (listopad) (BMK Infothek 2022b).

⁵⁰ Dle spolkové vlády není v kompetenci Evropské komise, aby činila rozhodnutí mající tak zásadní dopad nezávisle na členských státech EU (BMK Infothek 2022).

pomalou (EIB 2022).

Rakousko podporuje společné úsilí směřující k dosažení klimatických cílů na evropské a globální úrovni, které je však dle ministryně pro ochranu klimatu nedostatečné. Za neuspokojivé považuje Rakousko nejen výsledky dosažené na konferencích o změně klimatu OSN, ale také přijatá opatření na úrovni EU. Rakouský kancléř Karl Nehammer na summitu Evropského politického společenství uvedl, že pokud nejedná Evropská komise, je nutné přijímat podpůrné balíčky na národní úrovni, a to i navzdory zátěži pro národní rozpočty (BMK Infothek 2022a; Ekolist.cz 2022).

6.2 Nástroje klimatické politiky

Důležitým faktorem podporujícím dosažení stanovených klimatických cílů je kombinace široké škály nástrojů a správně nastavený politický rámec, který zahrnuje všechny zúčastněné aktéry. Stejně jako v Německu je obecný politický rámec rakouské klimatické politiky definovaný Pařížskou dohodou, kterou Rakousko ratifikovalo v roce 2016. Rakousko prostřednictvím EU již dvakrát předložilo tzv. národní příspěvek obsahující emisní závazky, které jsou každých pět let přezkoumávány (UNFCCC 2022). Jako členský stát EU se Rakousko v oblasti klimatu řídí Zelenou dohodou pro Evropu a klimatickým rámcem EU, který činí klimatické cíle EU právně závazné. V souladu s těmito právně závaznými cíli přijala země mnoho opatření na národní i evropské úrovni. Důležitým regulatorním nástrojem EU majícím významný vliv na rakouskou klimatickou politiku je tzv. Nařízení o sdílení úsilí, které stanovuje závazné roční cíle emisí skleníkových plynů na období 2021–2030 pro jednotlivé členské státy, které jsou každých pět let komplexně přezkoumávány (European Commission 2022b). V souladu s tímto nařízením musí Rakousko snížit uhlíkové emise do roku 2030 o 36 % oproti roku 2005. Vzhledem k tomu, že země od roku 2020 nemá vlastní platný klimatický zákon a jeho klíčový klimatický cíl v podobě dosažení uhlíkové neutrality do roku 2040 není právně ukotvený, představuje zmíněné nařízení pro rakouskou klimatickou politiku stěžejní regulatorní nástroj.⁵¹

Důležitou skupinu politických a regulatorních nástrojů, které mají významný dopad na klimatickou politiku Rakouska, tvoří zákony a opatření v rámci jednotlivých sektorů. Mezi nejúčinnější nástroje patří opatření v energetickém sektoru, jako je

⁵¹ Dle současné ministryně pro ochranu klimatu Leonore Gewessler by měl být chybějící Zákon o ochraně klimatu a Zákon o energetické účinnosti klíčovými pilíři rakouské klimatické politiky, který by Rakousku pomohl nejen k dosažení svých klimatických cílů, ale také k získání nezávislosti na ruském plynu (Vasari 2022).

například Zákon o rozšiřování obnovitelných zdrojů přijatý v roce 2021, kterým se Rakousko zavazuje k plnému pokrytí domácí spotřeby elektřiny z obnovitelných zdrojů do roku 2030.⁵² Tento cíl se nevztahuje na oblast průmyslu, která je regulovaná Evropským systémem pro obchodování s emisemi (Jensen 2022). Stěžejním regulačním nástrojem Spolkového ministerstva financí týkajícím se všech úrovní vládnutí je Národní zákon o obchodování s emisními povolenkami (Nationales Emissionszertifikatehandelsgesetz), který platí pro sektory mimo Evropský systém pro obchodování s emisemi (BMF 2022).⁵³ Vzhledem k ukončení platnosti Zákona o energetické účinnosti (Energieeffizienzgesetz) nabyla na důležitosti také opatření týkající se energetické účinnosti v jednotlivých sektorech. Většina těchto opatření byla přijata v sektoru stavebnictví a dopravy. Příkladem je Strategie renovace budov v Rakousku z roku 2020, která byla vypracována v souladu se směrnicí EU o energetické účinnosti.⁵⁴ Spolková vláda také zavedla významná opatření na podporu přechodu na klimaticky šetrnou dopravu. V zájmu řešení vysokých a neustále rostoucích úrovní emisí spojených s dopravou byly v roce 2020 a 2022 přijaty zákony o daňové reformě, které zavedly několik ekologických daní z dopravy. Kromě toho byly zavedeny tzv. regionální klimatické bonusy, které kompenzují zvyšující se ceny CO₂ (Climate laws 2022a).

Komplexní rámec pro klimatickou politiku na národní úrovni stanovující klimatické cíle do roku 2030 přijala spolková vláda v roce 2018 v podobě Strategie v oblasti klimatu a energetiky (#mission2030). Strategie obsahuje základní principy pro všechny příslušné oblasti (energetiku, obchod, stavebnictví, průmysl, dopravu) a jejich infrastrukturu do roku 2030. Klíčovým dílčím cílem je především plošné rozšíření elektrické dopravy. Aby bylo stanovených cílů dosaženo, apeluje strategie na vytvoření klimatického zákona a zapojení všech úrovní státní správy. Konkrétní role jednotlivých aktérů však nejsou přímo specifikovány. Spolková vláda plánuje každých pět let provést hodnocení dosaženého pokroku při plnění stanovených cílů, na jejichž podporu bylo ve strategii vymezeno 12 podpůrných projektů zaměřených například na podporu železniční dopravy nebo e-mobility (BMNT 2018).⁵⁵ Navzdory tomu, že cíle Strategie v oblasti

⁵² Největší podíl na celkových emisích skleníkových plynů v Rakousku mají emise spojené s energií a jejím využíváním.

⁵³ Konkrétně se jedná o sektor stavebnictví, dopravy, zemědělství, odpadové hospodářství a malé průmyslové podniky (BMF 2022).

⁵⁴ Dle Evropské Komise opatření uvedená ve Strategii renovace budov v Rakousku nejsou kvantifikovaná a nelze je změřit (Jensen 2022).

⁵⁵ První hodnocení je plánované na rok 2023.

klimatu a energetiky nejsou právně ukotvené, se jedná o významný strategický dokument. Strategie se stala také základem pro Národní klimaticko-energetický plán přijatý v roce 2019, který jsou členské státy EU povinny zavést, aby splnily nové cíle EU v oblasti energetiky a klimatu pro rok 2030. Vzhledem ke skončení platnosti Zákona o ochraně klimatu představuje Národní klimaticko-energetický plán významný nástroj formující rámec rakouské klimatické politiky na období 2021–2030. Plán například popisuje způsob, jakým má být dosaženo cílů v rámci sektorů, které nepodléhají systému EU pro obchodování s emisemi, jako je doprava, zemědělství nebo stavebnictví (BMK 2022b; European Commission 2022b).

Mezi stěžejní nástroje v oblasti klimatu patří monitorovací mechanismus, jehož cílem je podpořit provádění klimatických opatření a dodržování klimatických cílů. Rakousko zavedlo první monitorovací systém v rámci Strategie pro přizpůsobení se změně klimatu již v roce 2014 a stalo se tak jednou z prvních zemí EU, která v oblasti klimatu takovýto mechanismus implementovala. Od té doby byla v rakouské klimatické politice zřízena poměrně široká škála monitorovacích systémů, které však mají spíše hodnotící funkci a jsou nedostatečně integrované. Příkladem je hodnocení pokroku dosaženého při plnění cílů Strategie v oblasti klimatu a energetiky, které má v plánu spolková vláda provádět každých pět let. Strategie sice uvádí, že v případě nedodržení stanovených cílů přijme spolková vláda příslušná opatření v podobě zvýšení podílu obnovitelných zdrojů energie, ale tato nápravná opatření nejsou blíže specifikovaná (BMNT 2018). Podobně je tomu také u ostatních monitorovacích systémů, jejichž nápravná opatření nejsou explicitně popsána. Problém také představují velké časové mezery mezi jednotlivými kontrolami. To může vést k situaci, kdy jsou adekvátní rozhodnutí přijata až poté, co nejsou stanovené klimatické cíle splněny. Klíčovým monitorovacím orgánem provádějícím komplexní audity, v jejichž rámci byly hodnoceny opatření v oblasti energetické účinnosti, byla Agentura pro monitorování energetické účinnosti (Nationale Energieeffizienz-Monitoringstelle). Její činnost však byla pozastavena s koncem platnosti Zákona o energetické účinnosti. (Monitoringstelle 2022). V současnosti patří mezi stěžejní monitorovací mechanismy tzv. zprávy o pokroku, které jsou vydávány každý půl rok a jejich cílem je hodnotit pokrok jednotlivých sektorů při plnění cílů v souladu s Národním klimaticko-energetickým plánem.⁵⁶

Další skupinou jsou finanční a podpůrné nástroje, které napomáhají k dosažení

⁵⁶ Každé 2 roky musí členské státy EU předložit zprávu o pokroku také EU.

vytyčených klimatických cílů. Vzhledem ke skutečnosti, že implementace politik je především v kompetenci spolkových zemí a místních samospráv, mezi klíčové nástroje patří specifické finanční a podpůrné programy na podporu opatření na zemské a lokální úrovni. Pokud chce místní samospráva investovat do opatření na ochranu klimatu, má k dispozici nejen rozsáhlé možnosti financování v podobě přímých dotací a grantů, ale rovněž podpůrné služby jako jsou poradenská a vzdělávací centra.⁵⁷ Dotace na ochranu klimatu mohou pocházet z federálního, zemského a obecního rozpočtu nebo z fondů EU (viz např. Program pro životní prostředí a oblast klimatu)⁵⁸.

Širokou škálu těchto nástrojů nabízí především Spolkové ministerstvo pro ochranu klimatu, životní prostředí, energetiku, mobilitu, inovace a technologii (Bundesministerium für Klimaschutz, Umwelt, Energie, Mobilität, Innovation und Technologie-BMK). Většina těchto nástrojů se zaměřuje na podporu aktérů na lokální úrovni včetně soukromých podniků. Kromě finanční podpory jsou nabízeny také programy podporující implementaci klimatických opatření a klimaticky šetrných řešení.⁵⁹ Klíčovým finančním a podpůrným nástrojem na federální úrovni je především Klimaticko-energetický fond zřízený spolkovou vládou v roce 2007. Jeho rozsáhlé finanční a poradenské programy nabízí komplexní podporu pro širokou škálu aktérů všech úrovní. Programy se zaměřují především na rozšiřování inovací a obnovitelných zdrojů energie ve městech a regionech (např. podpora projektů v oblasti místní a regionální veřejné dopravy), na výzkum a vývoj udržitelných energetických technologií a na podporu domácích společností na globálním trhu. Klimaticko-energetický fond má každoročně k dispozici propagační prostředky ve výši až 150 milionů EUR (Klima und Energiefonds 2022).⁶⁰ Mezi další podpůrné nástroje založené spolkovou vládou patří iniciativa Klimaaktiv, která poskytuje finanční a poradenské programy především pro obce a podniky v oblasti úspor energie a využívání obnovitelných zdrojů energie při rekonstrukci budov a v mobilitě (Klimaaktiv 2022). Za relevantní nástroj na úrovni měst lze považovat tzv. „Stadt der Zukunft“, jehož cílem je podpořit implementaci Strategie v oblasti klimatu a energetiky na lokální úrovni prostřednictvím projektů zaměřených například na podporu inovativních technologií

⁵⁷ Například Školící středisko Rakouské agentury pro životní prostředí.

⁵⁸ Speciální služby a dodatečná finanční podpora je k dispozici především pro obce Klimatické aliance a Svazu pro půdu a životní prostředí (Klimabündnis Österreich 2016).

⁵⁹ Nejnovějším podpůrným nástrojem BMK je tzv. KlimaTicket Ö. Jedná se o jízdenku platící ve všech prostředcích veřejné dopravy napříč Rakouskem za sníženou cenu. Ztráty dopravců jsou kompenzovány spolkovou vládou (Klimaticket 2022).

⁶⁰ Prostřednictvím Klimatického a energetického fondu přiteklo do domácí ekonomiky formou dotací 1,9 miliardy EUR (Klima- und Energiefonds 2022).

šetrných ke klimatu (Stadt der Zukunft 2022).

Kromě nástrojů spolkové vlády nabízí finanční a poradenské služby také některé spolkové země (viz např. Burgenland 2025) a soukromé společnosti na federální i zemské úrovni (viz např. Kommunalkredit Public Consulting, Climate Protection Plus). V současnosti je stěžejním finančním nástrojem rovněž Fond pro spravedlivou transformaci zřízený Evropskou komisí. Fond má za cíl podpořit rakouské spolkové země s průmyslem produkujícím velké množství emisí při přechodu na klimaticky neutrální ekonomiku (Horní Rakousko, Korutany, Dolní Rakousko a Štýrsko) (European Commission 2022c).

Rakouská politika v oblasti ochrany klimatu má k dispozici širokou škálu nástrojů, které však nejsou dostatečně integrovány, a to především v důsledku chybějícího jednotného právního základu, který by jednotlivé politické nástroje sdružoval. Právě nedostačující koordinace napříč jednotlivými odvětvími a úrovněmi vládnutí může mít negativní vliv na účinnost některých politických nástrojů a může podkopávat snahu o dosažení konsensu mezi jednotlivými úrovněmi. Překážku v cestě k dosažení klimatických cílů v rámci jednotlivých sektorů představuje především složitost právních předpisů a jejich roztržitost mezi federální a zemskou úroveň (viz např. sektor stavebnictví). Rakouská klimatická politika se opírá zejména o sektorové nástroje, a to především v oblasti energetiky v podobě Spolkového zákona o rozšíření energie z obnovitelných zdrojů, Zákona o obchodování s národními emisními povolenkami a Evropského systému pro obchodování s emisemi.

6.3 Politické procesy a jejich aktéři

6.3.1 Nastavení agendy a formulace politik

Proces nastavení agendy rakouské politiky v oblasti ochrany klimatu, jehož součástí je identifikace problému, návržení možných řešení a stanovení klíčových klimatických cílů, je stejně jako v Německu ovlivněný Pařížskou dohodou a klimatickou politikou EU v podobě Zelené dohody pro Evropu a evropského právního rámce pro klima. Na nastavení agendy a formování rakouské klimatické politiky mají dopad především směrnice EU stanovující právně závazné cíle, jejichž dosažení je však v kompetenci členských států. Příkladem je Strategie renovace budov v Rakousku vypracována na základě směrnice EU o energetické účinnosti nebo Zákon o rozšíření energie

z obnovitelných zdrojů vypracovaný v souladu se směrnicí EU o obnovitelných zdrojích energie. Na nastavení agendy klimatické politiky Rakouska mají vliv rovněž hodnotící zprávy Evropské komise předkládající konkrétní doporučení a akční plány EU.

Nejdůležitějším podpůrným a poradním orgánem spolkové vlády v oblasti ochrany klimatu je Rakouská agentura pro životní prostředí (Umweltbundesamt Österreich), která působí pod vedením BMK. Agentura poskytuje odborné poradenství ve všech fázích politického procesu nejen na všech úrovních vládnutí v rámci Rakouska, ale také na úrovni evropské a globální.⁶¹ Mezi její klíčové úkoly patří stanovování standardů v oblasti ochrany klimatu a vyvíjení klimatických strategií a opatření. Jako přední poradní orgán s širokým rozsahem a sítí expertů tak hraje zásadní roli při formování klimatické politiky Rakouska (Umweltbundesamt.at 2022). Odborné poradenství na všech úrovních vládnutí poskytuje také Rakouská energetická agentura (Österreichische Energieagentur), která je nezávislou organizací zřízenou spolkovou vládou. Agentura například připravila první tři akční plány energetické účinnosti pro Rakousko a podporuje spolkovou vládu při přípravách implementace směrnice o energetické účinnosti (MULTEE.eu 2022). Mezi orgány mající stěžejní vliv na formování rakouské klimatické politiky patří Národní výbor pro ochranu klimatu (Nationales Klimaschutzkomitee), který je nejvýše postaveným národním koordinačním orgánem pro politiky v oblasti klimatu složený z klíčových státních i nestátních aktérů všech úrovní.⁶² Výbor radí spolkové vládě v zásadních otázkách týkajících se ochrany klimatu v souvislosti s cíli Pařížské dohody. Vzhledem k tomu, že se výbor schází pouze jednou ročně, byl zřízený podpůrný orgán v podobě Národního poradního výboru pro ochranu klimatu (Nationaler Klimaschutzbeirat), jehož složení je obdobné jako u výše uvedeného orgánu s výjimkou omezeného zastoupení vládních aktérů. V roce 2021 spolková vláda založila na žádost Národní rady Občanskou radu pro klima, jejíž cílem je předkládat návrhy a doporučení v oblasti klimatu, které musí brát spolková vláda v úvahu (Klimarat 2022). Kromě orgánů vytvořených spolkovou vládou má na federální úrovni podpůrnou roli také nevládní sdružení Rakouské centrum pro změnu klimatu, které vytváří odborné klimatické koncepce a radí politickým činitelům všech úrovní vládnutí při implementaci klimatických opatření (CCCA 2022).

Mezi důležité poradní orgány na zemské úrovni patří úřady vlády, které jsou

⁶¹ Agentura poskytuje poradenství v oblasti vnitrostátních právních předpisů v rámci životního prostředí a klimatu také institucím EU, zemím západního Balkánu, Gruzii, Turecku, Blízkému východu a zemím Maghrebu (Umweltbundesamt.at 2022).

⁶² Mezi členy Národního výboru pro ochranu klimatu patří například osm spolkových ministerstev, Rakouská spolková hospodářská komora, Rakouský svaz měst a obcí nebo Svaz rakouského průmyslu.

hlavním podpůrným administrativním aparátem zemských vlád, který je tematicky rozdělený do několika oddělení. Na zemské úrovni ovlivňují nastavení agendy klimatické politiky také agentury pro energetiku a životní prostředí, které zajišťují přímé spojení aktérů zemské a lokální úrovně s rozhodovacími orgány. V některých spolkových zemích pracují tyto agentury stejně jako na federální úrovni jménem zemských vlád a jsou jejich klíčovými podpůrnými orgány. Některé z těchto agentur jsou vlastněné přímo spolkovou zemí (viz např. Dolnorakouská agentura pro energii a životní prostředí nebo Energetická agentura Štýrsko). Největší skupinu aktérů mající poradní funkci na zemské úrovni však tvoří především neziskové organizace a soukromé energetické společnosti, jejichž činnost je často nad rámec jednotlivých spolkových zemí (viz např. Energie Burgenland AG).

Navzdory tomu, že uvedení aktéři mají zásadní vliv na formování klimatické politiky Rakouska, náleží konečné rozhodnutí týkající se směřování klimatické politiky spolkové vládě jako kolegiálnímu orgánu. V praxi tato pravomoc na základě odbornosti náleží především Spolkovému ministerstvu pro ochranu klimatu, životní prostředí, energetiku, mobilitu, inovace a technologii.

6.3.2 Rozhodovací proces

Klíčovým aktérem rozhodovacích procesů, které mají dopad na všechny úrovně vládnutí, je spolková vláda a její resorty. Na rozdíl od německého kancléře nedisponuje rakouský kancléř pravomocí vydávat směrnice určené spolkovým ministrům, které jsou tak klíčovými aktéry rozhodovacích procesů. Hlavním odpovědným aktérem v otázkách ochrany klimatu je především Spolkové ministerstvo pro ochranu klimatu, životní prostředí, energetiku, mobilitu, inovace a technologie. BMK bylo založeno spolkovou vládou v roce 2020 v rámci reorganizace kompetencí v oblasti klimatické a energetické politiky za účelem jejich sjednocení a snížení administrativní zátěže, která je spojená s koordinací mezi více aktéry. Některé otázky týkající se energetiky mohou spadat také do působnosti Spolkového ministerstva pro digitální a hospodářské záležitosti (Bundesministerium für Digitalisierung und Wirtschaftsstandort). V případě, že se nějaká záležitost týká více spolkových ministerstev, musí se mezi sebou do stanovené lhůty dohodnout, které z nich bude za danou záležitost odpovědné.⁶³

Co se týče rozhodovacího procesu v rámci klimatické politiky, legislativní návrhy

⁶³ V případě, že by se dotčená ministerstva nedokázala v přiměřené lhůtě dohodnout, které z nich nese za danou záležitost odpovědnost, posoudí tuto otázku spolková vláda.

předložené nejčastěji spolkovou vládou a jednotlivými ministerstvy jsou nejdříve postoupeny Národní radě, která je klíčovým aktérem legislativního procesu. Pokud Národní rada po posouzení Výborem pro životní prostředí (Umweltausschuss) legislativní návrh přijme, je postoupen Spolkové radě ke schválení. Spolková rada, jejíž funkcí je zastupovat spolkové země a jejich zájmy na federální úrovni, nemá pravomoc navrhovaný právní předpis změnit, ale může ho zamítnout. Spolkové radě však náleží pouze suspenzivní veto, které může být Národní radou za určitých podmínek přehlasované (Climate-laws 2022).

Klíčovými aktéry disponujícími rozhodovacími pravomocemi na zemské úrovni jsou zemské vlády. V Rakousku fungují ministerstva jako orgány výkonné moci pouze na federální úrovni. V rakouských spolkových zemích jsou jednotlivé tematické oblasti rozděleny mezi zemské radní, kteří nesou za tyto oblasti odpovědnost. Podoba rozhodovacích procesů je upravena jednacími řády zemských vlád a zpravidla se tak v jednotlivých spolkových zemích liší. Jednací řády určují, které záležitosti podléhají kolegiálnímu rozhodování zemské vlády jako celku a které mohou projednávat jednotliví členové zemské vlády samostatně (Land-oberoesterreich.gv.at 2022).

Na lokální úrovni disponují rozhodovacími pravomocemi především místní samosprávy. Konkrétní podoba administrativního členění Rakouska se napříč spolkovými zeměmi liší a existují tak rozdíly v jejich organizaci, názvosloví a podobě výkonné moci. Z právního hlediska se s velkými městy a malými obcemi zachází stejně (jedná se o místní samosprávy). Obecně platí, že pokud obec nebo město nemá vlastní statut, je součástí okresu, jehož klíčovým aktérem jsou Okresní úřady (Bezirkshauptmannschaften). V Rakousku však na rozdíl od Německa nejsou okresy územními samosprávnými celky, ale pouze správními (politickými) obvody a jejich úřady vykonávají činnost podobnou úřadu s rozšířenou působností, kterým nebyly explicitně svěřeny kompetence v oblasti ochrany klimatu. Na stejné úrovni jako okresy jsou statutární města, které mají na rozdíl od obcí vlastní městský zákon. Kromě vlastních úkolů (např. zřízení stavebního úřadu) mají odpovědnost za úkoly okresní správy. Navzdory tomu, že okresní správy mají rozhodovací pravomoc, řídí se pokyny zemské vlády jako kolegiálního orgánu (RechtEasy.at 2022).

Nejnižšími správními jednotkami Rakouska jsou obce, ve kterých je ústředním

rozhodovacím a kontrolním orgánem obecní zastupitelstvo (Gemeinderat).⁶⁴ Navzdory tomu, že obce v Rakousku mají velkou míru autonomie a mohou vydávat vyhlášky a nařízení, která jsou v Rakousku právně závazná, mohou zemské vlády prostřednictvím právního předpisu rozhodnout například o povinnosti obce zvolit obecní radu pro otázky životního prostředí (Marktgemeinde Winzendorf – Muthmannsdorf 2022; Österreichischer Städtebund 2022).⁶⁵

6.3.3 Implementační proces

Implementace klimatických opatření sice probíhá především na zemské a lokální úrovni, ale spolková vláda a její agentury tyto procesy aktivně podporují například prostřednictvím poskytování pobídek pro účinné využívání energie nebo přímo asistencí při implementaci těchto opatření. Za účelem podpory řešení šetrných ke klimatu byly zavedeny například ekologické daně z dopravy nebo zvýšení ceny uhlíkových emisí, které mají podpořit aktéry, aby si při nákupu zvolili klimaticky šetrnější variantu. Aby byla implementace klimaticky šetrných opatření efektivní, byly zavedeny daňové úlevy například v podobě kompenzace nákladů na energii. V roce 2022 spolková vláda také zřídila tzv. klimatický bonus v hodnotě 500 EUR, který kompenzuje zvyšující se ceny uhlíkových emisí (Climate-laws 2022a).

Širokou škálu programů podporujících implementaci klimatických opatření a klimaticky šetrných řešení nabízí především Spolkové ministerstvo pro ochranu klimatu, životního prostředí, energetiku, mobilitu, inovace a technologii. Nejrozsáhlejšími podpůrnými programy zřízenými Klimaticko-energetickým fondem a BMK, které se již několik let zaměřují na realizaci klimatických opatření na lokální úrovni, jsou tzv. Klimaticko-energetické modelové regiony (KEM) a Modelové regiony pro přizpůsobení se změně klimatu (KLAR!). Tyto programy se vzájemně doplňují a zrcadlí klimatickou strategii Rakouska, která apeluje nejen na implementaci opatření na ochranu klimatu, ale také na zavádění adaptačních opatření na klimatické změny. V závislosti na geografických a socioekonomických podmínkách získaly regiony tzv. manažery pro klima, jejichž role a agenda jsou přizpůsobené na míru danému regionu. Manažeři pro klima kromě

⁶⁴ V praxi dochází v mnoha rakouských obcích ke zřízení výboru zaměřeného na ochranu životního prostředí a klimatu (viz např. obec Oepping). Obce mohou některé úkoly také delegovat na sdružení obcí (např. Rakouský svaz měst a obcí).

⁶⁵ Obecní radu pro životní prostředí, který předkládá doporučení ostatním členům zastupitelstva ohledně environmentálních a klimatických opatření, musely například jmenovat všechny obce v Burgenlandu (Burgenland-recht.at 2022).

poradenské a podpůrné funkce zastávají také roli koordinátora mezi jednotlivými obcemi. Díky efektivní komunikaci a usnadněnému vytváření sítí za podpory manažera KEM se například všechny obce ve Freistadtu dohodly na zajištění veřejného parkování pro elektromobilitu (Irshaid & kol. 2021).

KEM zahrnuje 120 regionů (tj. 1060 obcí), které implementovaly především opatření podporující rozšíření obnovitelných zdrojů energie za účelem dosažení regionální energetické nezávislosti. Na tyto opatření je v rámci programu v souvislosti s probíhající energetikou krizí a energetickou závislostí na Rusku kladen velký důraz. Do iniciativy KLAR! je zapojeno 79 rakouských regionů (tj. 651 obcí), které v rámci programu nejčastěji implementují průřezová opatření, která se týkají několika odvětví současně. Důraz je kladen zejména na opatření proti rostoucímu oteplování.⁶⁶ Modelové regiony představují úspěšnou aplikaci víceúrovňového vládnutí, ve kterém soukromé a veřejné subjekty federální, zemské a lokální úrovni vzájemně spolupracují. Uvedené programy jsou považovány za jednu z nejúspěšnějších iniciativ spolkové vlády a mohou sloužit jako praktické příklady efektivní implementace klimatických opatření také na evropské i globální úrovni. Nevýhodou je, že síť obcí participujících na programu se rozšiřuje jen výjimečně (Ferner & Offenzeller 2022). Města a obce, které nejsou součástí Modelového regionu, mohou využít například iniciativu Klimaaktiv, která nabízí městům, obcím i soukromým aktérům řadu podpůrných a poradenských služeb při implementaci klimatických opatření v oblasti stavebnictví, úspor energie, využívání obnovitelných zdrojů energie a mobility.

Kromě federální úrovně hrají v rámci implementačních procesů stěžejní podpůrnou roli také jednotlivé spolkové země. Většina z nich je v rámci klimatické politiky aktivní a svými podpůrnými iniciativami podněcují také aktivitu místních samospráv. Nejčastější formou podpory spolkových zemí je vypracování klimatických strategií obsahujících návody na implementaci konkrétních opatření na ochranu klimatu. Některé spolkové země také nabízejí dodatečnou finanční podporu při implementaci klimatických opatření a poradenské služby aktérům lokální úrovně. Nejrozsáhlejší finanční a poradenský program v oblasti klimatu nabízí zemská vláda v Burgenlandu za spolupráce soukromou společností Energie Burgenland AG (Neuzeit.at 2021). V některých spolkových zemích jsou stěžejními podpůrnými aktéry implementačních procesů také agentury pro klima a

⁶⁶ Obce jsou podporovány během tvorby opatření a jeho implementaci pomocí odborného poradenství a financování.

energetiku (viz např. Energetická agentura Štýrsko). Na rozdíl od Německa však není pravidlem, že každá spolková země tuto podpůrnou agenturu zřídila. Kvůli absenci aktéra zemské úrovně, který by v rámci spolkové země koordinoval implementační procesy, tak může docházet ke konfliktu mezi jednotlivými aktéry (viz např. spor o financování mezi Hornorakouským sdružením pro úsporu energie a regionem KEM v Horním Rakousku) (Irshaid & kol. 2021).

Neoddělitelnou součástí implementačních procesů jsou soukromí aktéři. V Rakousku se nachází mnoho významných soukromých společností poskytující energetické poradenství a asistenci při implementaci klimaticky šetrných opatření. Tyto společnosti zpravidla provádí svoji činnost nad rámec spolkových zemí. Příkladem je společnost EWS Consulting GmbH, která ve spolupráci se zemskou vládou Burgenlandu zřídila Kompetenční centrum pro větrnou energii a fotovoltaiku (Wiesinger 2022).

6.4 Aplikace konceptu víceúrovňového vládnutí

6.4.1 Rozptýlení kompetencí

V Rakousku není rozdělení kompetencí v oblasti klimatu stanoveno přímo ústavou. V praxi však platí, že autorita je vertikálně rozptýlena mezi aktéry všech teritoriálních úrovní. Rozdělení kompetencí mezi jednotlivé úrovně se zpravidla liší dle jednotlivých zákonů týkajících se otázek klimatu. Zemské vlády jsou spolu se spolkovou vládou odpovědné za dodržování emisních limitů stanovených Evropskou unií a mají povinnost přijmout opatření vedoucí k dosažení cílů vyplývajících z práva EU, které musí zařadit do svých programů. Rozhodnutí o konkrétní podobě těchto opatření, které mohou být právně regulované, je však již v kompetenci spolkové vlády a jednotlivých spolkových zemí. Pokud by i přes přijatá opatření nebyly stanovené emisní limity dodrženy, musí být přijata dodatečná opatření, jejíž náklady mezi sebe dělí bez ohledu na skutečné oblasti odpovědnosti spolková vláda a spolkové země.⁶⁷ Takovéto rozdělení odpovědnosti nebylo právně ukotveno v případě národních emisních limitů. Například v rámci Zákona o ochraně klimatu nevznikají spolkovým zemím žádné finanční závazky týkající se přijetí klimatických opatření, ale v případě potřeby jim musí spolková vláda přispět z federálního rozpočtu (Franke & kol. 2020). Zemské vlády tak mají velký prostor při formulaci vlastních klimatických zákonů a strategií, tak aby zrcadlily priority spolkové země.

⁶⁷ Spolková vláda pokrývá 80 % ceny daného opatření a zemské vlády 20 % (Franke & kol. 2020).

Navzdory tomu, že místní samosprávy v Rakousku mají velkou míru autonomie a mohou vydávat právně závazné vyhlášky a nařízení, konkrétní podoba kompetencí aktérů lokální úrovně v oblasti klimatu může být v některých případech ovlivněna spolkovými zeměmi. Zemské vlády mohou prostřednictvím právního předpisu například rozhodnout o povinnosti obce zvolit obecní radu pro příslušnou oblast politiky (Marktgemeinde Winzendorf – Muthmannsdorf 2022). I přes to však mají místní samosprávy pravomoc implementovat jak jednorázová, tak komplexní opatření například v podobě přijetí klimatických koncepcí. Žádné z těchto opatření však nemůže být v rozporu s právními předpisy federální a zemské úrovně.

Pro klimatickou politiku Rakouska je typické také horizontální rozptýlení kompetencí mezi aktéry stejných úrovní. Co se týče federální úrovně, k rozptýlení kompetencí dochází zejména v případě, kdy se určité otázky ochrany klimatu tematicky týkají více ministerstev. Jedná se především o otázky spojené s energetikou, které mohou spadat do působnosti Spolkového ministerstva pro digitální a hospodářské záležitosti. V roce 2020 však byly kompetence v oblasti ochrany klimatu svěřeny především do působnosti Spolkového ministerstva pro ochranu klimatu, životní prostředí, energetiku, mobilitu, inovace a technologie. Určitými kompetencemi na federální úrovni však disponuje také Národní výbor pro ochranu klimatu, který je nejvýše postaveným národním koordinačním orgánem pro otázky v oblasti klimatu. K horizontálnímu rozptýlení dochází především na zemské a lokální úrovni, kde aktéři spolupracují v rámci pracovních skupin a sdružení. Jedná se například o Konferenci zemských úředníků pro klima (LandesklimaschutzreferentInnenkonferenz), jež má v kompetenci přijímat usnesení, která zásadním způsobem ovlivňují klimatickou politiku jednotlivých spolkových zemí včetně jejich místních samospráv (Buschmann & kol. 2018). Co se týče lokální úrovně, v určitých případech delegují místní samosprávy své kompetence v oblasti klimatu na Sdružení pro města a obce, které je zastupují například v rámci Národního výboru pro ochranu klimatu. Kompetence jsou rozptýleny také mezi nestátní aktéry, a to především mezi agentury pro energetiku a klima. Nestátní aktéři jsou prostřednictvím své účasti v Národním výboru pro ochranu klimatu zapojeni do rozhodovacích procesů.

6.4.2 Ne-hierarchický institucionální rámec

V rámci rakouské klimatické politiky dochází navzdory formálně silnému postavení spolkové vlády a Národní rady k hierarchické formě vládnutí jen výjimečně. Hierarchický

přístup byl spolkovou vládou uplatněn především při přijetí Zákona o finančním vyrovnání (Finanzausgleichsgesetz) z roku 2017, v jehož rámci mají zemské vlády povinnost přijmout opatření vedoucí k dosažení klimatických cílů vyplývajících z práva EU (Franke & kol. 2020). Jedná se však o výjimku a hierarchické modely jsou v rámci klimatické politiky zpravidla nahrazovány komplexní sítí aktérů všech úrovní, kteří se společně podílejí na dosažení klimatických cílů. Příkladem ne-hierarchické povahy klimatické politiky v Rakousku je například povinnost spolkové vlády brát v úvahu předložené návrhy a doporučení Občanské rady pro klima, která dává rakouskému obyvatelstvu aktivní slovo při tvorbě opatření na ochranu klimatu (Klimarat 2022). Na rozdíl od Německa navíc rakouský kancléř ani předsedové zemských vlád nedisponují pravomocí vydávat směrnice určené ostatním členům vlády a rozhodovací procesy v rámci klimatické politiky tak nemohou být regulovány nejvyššími představiteli vlád.

Co se týče spolkových zemí, jejich zájmy jsou na federální úrovni zastoupeny ve Spolkové radě, která však nemá v kompetenci měnit právní předpisy a vetovat federální legislativu týkající se klimatu (Climate-laws 2022). Klimatická politika a implementace klimatických opatření jsou však v praxi prováděny především na úrovni spolkových zemí, jež mají v této oblasti možnost přijímat vlastní právní předpisy, které jsou pro aktéry lokální úrovně právně závazné (viz např. Zákon o životním prostředí). Tyto prvky hierarchického vládnutí v podobě regulačních nástrojů se však vyskytují spíše omezeně a federální i zemská úroveň se snaží dosáhnout klimatických cílů prostřednictvím podpůrných nástrojů a integrace široké škály aktérů. Princip spolupráce v rámci tvorby klimatické politiky je podpořený především zastoupením klíčových aktérů všech úrovní v Národním výboru pro ochranu klimatu, kde se podílí na rozhodování o otázkách klimatu.

Aktéři zemské a lokální úrovně se bez ohledu na vertikální uspořádání aktivně zapojují do přímé interakce s aktéry evropské i globální úrovně a rozhodovací procesy tak částečně probíhají bez kontroly spolkové vlády. Dvacet devět rakouských měst a obcí je například zapojeno do Paktu starostů a primátorů pro udržitelnou energii a klima, kde se zástupci z ostatních zemí spolupracují při vytváření klimatických opatření (Covenant of mayors 2022). Nejvýznamnější globální klimatickou platformou pro rakouská města a obce je Klimatická aliance, kam je zapojeno 1078 rakouských aktérů lokální a zemské úrovně. Jedná se o nejrozsáhlejší evropskou síť sdružující aktéry všech úrovní, kterým radí při implementaci klimatických opatření a vyvíjí jednotné nástroje pro měření emisí, které

mohou členové využívat (Klimabuendnis 2022).

6.4.3 Rozhodování na základě konsensu

V Rakousku se stejně jako v Německu téměř neužívá konsensuální rozhodování přímo jako metoda formálních rozhodovacích procesů, ale rozhodovací procesy mají často podobu vyjednávání mezi více úrovněmi. Příkladem je rozhodování v Národním výboru pro ochranu klimatu, kde je sice usnesení přijímáno prostou většinou, ale rozhodovacímu procesu předchází rozsáhlé konzultace mezi všemi úrovněmi vládnutí v rámci Národního poradního výboru pro ochranu klimatu. Pro rakouskou klimatickou politiku je typické utváření platform pro diskuse, které slouží jako nástroje podporující tvorbu konsensu. Úspěšnou platformou, kde se daří díky efektivní koordinaci a společnému úsilí přijímat rozhodnutí na základě konsensu, je Konference zemských úředníků pro ochranu klimatu, jejíž součástí jsou také pravidelné konzultace mezi koordinátory klimatické politiky jednotlivých spolkových zemí. V rámci této platformy bylo již přijato mnoho stěžejních usnesení, které mají zásadní dopad na rozhodnutí spolkové vlády.⁶⁸ Navzdory tomu, že se zástupci spolkových zemí zpravidla shodnou na podobě klimatických opatření na celostátní úrovni, rozsah opatření na ochranu klimatu a jejich efektivita v rámci jednotlivých spolkových zemí se stále výrazně liší, a to především v rámci jednotlivých sektorů (Baumann & kol. 2021).

Klíčovou platformou, která je považována za stěžejní demokratický nástroj podporující konsenzus mezi federální úrovní a skupinou občanů reprezentují rakouské obyvatelstvo, je Občanská rada pro klima. Rada byla založena na základě referenda o klimatu konaného v roce 2020, které bylo uspořádáno kvůli nedostatečné efektivnosti a rychlosti, s jakou federální úroveň postupuje při přijímání klimatických opatření (Klimavolksbegehren 2022).⁶⁹ K rozhodování na základě konsensu přispívá především povinnost spolkové vlády brát v úvahu návrhy této platformy při přijímání rozhodnutí v oblasti klimatu.⁷⁰

V Rakousku panuje shoda ohledně nutnosti snížit emise skleníkových plynů a dosažení uhlíkové neutrality bez využití jádra, ale nedaří se budovat konsensus týkající se

⁶⁸ Konference zemských úředníků pro ochranu klimatu například rozhodla o rozšíření financování projektů vědecké spolupráce mezi spolkovou vládou a spolkovými zeměmi, které se zabývají otázkami důležitými pro klimatickou politiku (Presse.vorarlberg.at 2021).

⁶⁹ Jako podpůrné orgány Občanské rady pro klima vznikly také dvě odborné poradní skupiny.

⁷⁰ BMK již reagovalo na návrhy Rady pro klima vydáním rozsáhlého dokumentu, který vysvětluje, jak mohou být navržená opatření realizovaná a do čí kompetence by spadala (ORF.at 2022).

konkrétních opatření, a to především jejich rozsahu. Některé klíčové platformy podporující konsensus v oblasti ochrany klimatu však byly založeny stávající spolkovou vládou a lze předpokládat, že se jejich efekt projeví až s odstupem času. Bude však záležet především na spolkové vládě, do jaké míry se budou usnesení těchto platform nadále promítat do rozhodnutí na federální úrovni. Právě rychlost, s jakou spolková vláda jedná a rozsah jejich opatření na ochranu klimatu, jsou nejčastějším důvodem neshod federální úrovně s nevládními organizacemi a sdruženími. Častým předmětem sporů je především absence zákona o ochraně klimatu a potřeba právního ukotvení klimatických cílů. Pro přijetí nového klimatického zákona, které je rovněž klíčovým požadavkem Občanské rady pro klima, chybí dle spolkové vlády dvoutřetinová většina v parlamentu (ORF.at 2022). Konsensu ohledně podoby klimatického zákona se však nedaří dosáhnout ani v rámci vládnoucí koalice. ÖVP nepodporuje zavedení automatických sankcí v případě nedodržení ročních a sektorových emisních limitů a přijetí zastřešujícího zákona nepovažuje na rozdíl od strany Zelených za nejvyšší prioritu klimatické politiky Rakouska (Weise 2022).

6.4.4 Princip partnerství

Rakouská klimatická politika je tvořena rozsáhlou sítí aktérů všech úrovní, kteří si tvoří vertikální i horizontální partnerství bez ohledu na spolkovou vládu. Oblíbenou platformou pro tvorbu partnerství pro rakouské obce a města je především Klimatická aliance Rakousko (Klimabündnis Österreich), která je největší sítí na ochranu klimatu v Rakousku zahrnující všech devět spolkových zemí.⁷¹ V rámci této sítě si rakouská města, obce, školy a podniky budují partnerství například s domorodými organizacemi v Amazonii (především v Kolumbii a Brazílii). Klimatická aliance má koordinační kanceláře také v jednotlivých spolkových zemích, které si rovněž aktivně vytváří partnerství na globální úrovni (viz např. partnerství Vorarlbersko-Chocó). Některé spolkové země se také připojily ke globální síti Under2Coalition, jejímiž členy jsou národní a regionální vlády a místní samosprávy, které se společně zavázaly ke snížení uhlíkových emisí.

Kromě partnerství mezi aktéry různých úrovní jsou v Rakousku vytvářeny horizontální partnerství v rámci stejné úrovně vládnutí, a to především mezi nestátními aktéry. Za horizontální partnerství lze považovat tzv. Alianci pro zelené financování (Green Finance Alliance) založenou Spolkovým ministerstvem pro ochranu klimatu v roce 2022, která sdružuje rakouské finanční společnosti, které společně podporují podnikání

⁷¹ Některé obce jsou také členy evropské zastřešující organizace Klimatické aliance.

šetrné ke klimatu. V Rakousku existuje také mnoho sítí sdružujících nevládní organizace, které zpravidla apelují na přijetí efektivnějších opatření na ochranu klimatu (např. Aliance pro klimatickou spravedlnost nebo Klimatická aliance Horní Rakousko). Partnerství mezi městy a obcemi jsou v Rakousku formovány především prostřednictvím již uvedené Klimatické aliance, která je rozdělená na několik sítí, které pokrývají konkrétní skupiny aktérů. Výjimkou nejsou ani partnerství mezi soukromým a veřejným sektorem, která se vyskytují na všech úrovních vládnutí (např. partnerství Kommunalkredit Public Consulting a Spolkového ministerstva pro ochranu klimatu).

Rakousko také utváří bilaterální partnerství s jinými státy. Mezi nejnovější patří partnerství se Spojenými arabskými emiráty, které se kromě spolupráce v rámci energetiky a obnovitelných zdrojů zaměřuje také na ochranu klimatu (Mansoor 2022). V roce 2021 Rakousko plánovalo posílit partnerství v oblasti ochrany klimatu s Ruskem, lze však předpokládat, že vzhledem k ruské invazi na Ukrajinu a snaze Rakouska získat nezávislost na ruském plynu tato spolupráce není dále podporovaná (BMEIA 2021).

V Rakousku existují rozsáhlé sítě aktérů, kteří si dobrovolně tvoří vertikální i horizontální partnerství napříč všemi úrovněmi vládnutí. Tato partnerství jsou tvořena dobrovolně a lze tedy předpokládat, že aktéři v rámci vyjednávacích procesů jednájí jako rovnocenní partneři. Některá partnerství jsou také iniciovaná spolkovou vládou (např. partnerství v rámci Klimaaktiv). Většina partnerství v oblasti klimatu na lokální úrovni je však tvořena prostřednictvím sítí Klimatické aliance Rakousko, jejíž vznik byl iniciován environmentálními a rozvojovými organizacemi.

6.5 Případ Dolního Rakouska

Dolní Rakousko je geograficky největší a druhou nejlidnatější spolkovou zemí Rakouska. Země produkuje téměř čtvrtinu celkových emisí skleníkových plynů v Rakousku. Kromě uhelné elektrárny Dürnrohr, která byla jedním z největších rakouských producentů uhlíkových emisí, je v této spolkové zemi problémem rovněž nadměrné využívání fosilních paliv při vytápění (Schmitt 2022).⁷² Klimatickou politiku Dolního Rakouska lze však v porovnání s ostatními spolkovými zeměmi považovat za ambiciózní. Dolní Rakousko například jako první rakouská spolková země začlenilo ochranu klimatu do své ústavy, a to již v roce 2007. Hlavní klimatické cíle Dolního Rakouska, mezi které patří snížení emisí skleníkových plynů do roku 2030 o 36 % oproti roku 2005, byly stanoveny

⁷² Provoz elektrárny byl ukončen v roce 2019 (Schmitt 2022).

Dolnorakouským klimatickým a energetickým plánem (NÖ Klima- & Energiefahrplan) na období 2020-2030. V roce 2021 byl za spolupráce široké škály státních a nestátních aktérů vypracovaný Klimaticko-energetický program 2021-2024 (Klima- und Energieprogramm), který obsahuje 353 opatření na ochranu klimatu, přizpůsobení se klimatické změně a rozšíření obnovitelných zdrojů a stanovuje konkrétní cíle pro jednotlivé sektory. Mezi výhody programu patří detailní časový harmonogram a rozdělení odpovědnosti mezi jednotlivé aktéry v rámci jednotlivých opatření a nástrojů. Za implementaci tohoto programu je odpovědná celá státní správa, jejíž oddělení by měla na základě své příslušnosti jednotlivá opatření zahrnout do svých programů. Implementace stanovených opatření je také pravidelně monitorována a výsledek je hlášen Dolnorakouskému zemskému sněmu (Angelmaier & kol. 2021). Navzdory tomuto ambicióznímu programu se nedaří některé stanovené cíle naplnit, protože nebyly doposud zavedeny systémy vytápění šetrné ke klimatu.⁷³ Spolková země rovněž dosud nevypracovala jasný plán odklonu od zemního plynu, který je v souladu s klimatickými cíli Rakouska a jeho snahou získat nezávislost na zemním plynu z Ruska (Umweltbericht.at 2021; Hejda & Wahlmüller 2022)

Co se týče odpovědnosti za otázky týkající se klimatu v Dolním Rakousku, platí, že pokud nejsou dané záležitosti svěřeny do kompetence jinému zemskému radovi, je klíčovým aktérem odpovědným za ochranu klimatu zemský rada pro životní prostředí, zemědělství a energetiku. Zemský rada je až výjimky oprávněn rozhodovat samostatně o záležitostech spadajících do své kompetence, ale může se s ostatními členy vlády radit a získat jejich stanovisko ohledně dané záležitosti. Pokud by se některá záležitost týkající se klimatu díky svému rozsahu tematicky týkala více oblastí nebo by jeden ze členů zemské vlády měl pochybnosti o návrhu zemského rady pro životní prostředí, zemědělství a energetiku, bude o záležitosti hlasováno kolegiálním hlasováním. Dle ústavy Dolního Rakouska by se zemská vláda měla snažit, aby byly záležitosti zemské správy projednávány na nižších úrovních vládnutí (tj. na úrovni místní samosprávy) a rozhodnutí tak byla přijata co nejbližší občanům (Rechtsinformationssystem des Bundes 2022a).

Nedílnou součástí klimatické politiky Dolního Rakouska jsou podpůrní aktéři, kteří sice participují na hlavních rozhodovacích procesech jen omezeně, ale hrají stěžejní roli v procesu nastavování agendy a implementace klimatických opatření. Klíčovým podpůrným administrativním aparátem zemské vlády je Oddělení životního prostředí a energetického

⁷³ Například podíl obnovitelných zdrojů energie nebyl do roku 2020 zvýšen na 50 %, tak jak bylo stanoveno Klimaticko-energetickým programem na rok 2020 (Hejda & Wahlmüller 2022).

hospodářství Úřadu dolnorakouské zemské vlády (Abteilung Umwelt- und Energiewirtschaft - Amt der NÖ Landesregierung), které je odpovědné za celkovou koordinaci klimatické politiky Dolního Rakouska a za implementaci Klimaticko-energetického programu. Odpovědnost za zavádění konkrétních klimatických opatření však náleží široké škále aktérů a zpravidla záleží na konkrétní oblasti působnosti. Například v rámci implementace adaptačních opatření na přizpůsobení se klimatické změně hraje stěžejní roli Oddělení vodního hospodářství (Abteilung Wasserwirtschaft) (Angelmaier & kol. 2021). Podpurným aktérem zemské vlády poskytujícím poradenství při tvorbě klimatických programů a opatření je také Agentura pro energetiku a životní prostředí Dolního Rakouska, která je vlastněná spolkovou zemí. Díky rozsáhlé regionální struktuře agentura poskytuje podporu přímo na místě. To jí umožňuje navázat spolupráci s lokálními aktéry a dohlížet na regionální klimatické projekty. Díky své blízkosti k lokálním aktérům hraje agentura ústřední roli v procesu implementace klimatických opatření stanovených Klimaticko-energetický programem na lokální úrovni (ENU 2022). Svůj poradní orgán pro otázky ochrany klimatu má také Dolnorakouský zemský sněm v podobě Výboru pro životní prostředí (Umwelt-Ausschuss).

Zásadní roli v oblasti ochrany klimatu v Dolním Rakousku hrají města a obce, jejichž klimatické aktivity jsou komplexně podporovány širokou škálou aktérů. V Dolním Rakousku jsou úkoly a povinnosti obcí pro oblast energetiky a životního prostředí zákonně upraveny. Mezi povinné úkoly obce (města) patří například jmenovat alespoň jednoho úředníka pro oblast energetiky a radního pro oblast životního prostředí. Zemská vláda za účelem podpory tohoto nařízení zavedla tzv. Komunitní službu pro životní prostředí (Umwelt-Gemeinde-Service), která nabízí poradenské a podpurné služby pro úředníky a obecní rady, které mají ve své kompetenci záležitosti týkající se energetiky a ochrany klimatu (Umweltgemeinde 2022). Pro obce v Dolním Rakousku byly zemskou vládou také stanoveny rámcové klimatické cíle, které by měly být splněny do roku 2030 a návody, jak těchto cílů dosáhnout. Jedná se však pouze o cíle orientační a konkrétní podoba klimatických opatření je v kompetenci obcí. Většina obcí v Dolním Rakousku je v klimatické politice aktivní i ze své vlastní iniciativy. Šedesát pět obcí se například účastní programu „e5“, jehož prostřednictvím získávají nástroje na implementaci dlouhodobých klimatických opatření, jejichž účinnost je poté vyhodnocena. Dolní Rakousko je také vedoucí spolkovou zemí, co se týče počtu obcí zapojených do programů Klimaticko-energetické modelové regiony a Modelové regiony pro přizpůsobení se změně

klimatu. V rámci těchto programů je klimatická politika obcí koordinována tzv. regionálními manažery pro klima, kteří zajišťují podporu při implementaci klimatických opatření a vypracovávání klimatických koncepcí. V rámci uvedených programů dochází ke spolupráci soukromých a veřejných subjektů federální, zemské a lokální úrovně a jedná se tak o úspěšnou aplikaci víceúrovňového vládnutí (Umweltgemeinde 2022a).

Dolní Rakousko se zapojuje do ochrany klimatu také na evropské i globální úrovni. Za významné partnerství v oblasti klimatu lze považovat především partnerskou spolupráci se Senegalem (Klimabündnis Österreich 2022). Dolní Rakousko je momentálně jako jediná rakouská spolková země členem globální iniciativy Under2Coalition. Zemská vláda také aktivně podporuje zapojení obcí do Klimatické aliance, kde se participuje okolo 420 dolnorakouských obcí (tj. více než 80 % populace Dolního Rakouska) a spolková země je tak v této oblasti v současnosti jedním z vedoucích regionů v Evropě. Kromě toho se mnoho měst a obcí Dolního Rakouska připojilo k Paktu starostů a primátorů pro udržitelnou energii a klima.

Nedílnou součástí procesu ochrany klimatu v Dolním Rakousku jsou nestátní aktéři, kteří se navzdory zásadnímu postavení zemské vlády v klimatické politice podílí na jejím formování. Kromě soukromých společností, které zpravidla nabízejí poradenské služby v oblasti energetiky (viz např. Tulln Energie), má Dolní Rakousko jednu z neaktivnějších občanských platforem v Rakousku v podobě iniciativy Klimavolksbegehren, jejíž členové byli iniciátory klimatického referenda vedoucího k založení Občanské rady pro klima. Platforma také podporuje vytváření rozsáhlé sítě klíčových aktérů v oblasti klimatu a jejich spolupráci.⁷⁴

Ochrana klimatu je v Dolním Rakousku koordinována především zemskou vládou a jejími orgány, které se pomocí široké škály politických a podpůrných klimatických nástrojů snaží o zapojení všech aktérů do zavádění klimatických opatření a řešení šetrných ke klimatu. Způsob, jakým zemská vláda podporuje aktivitu aktérů lokální úrovně v této oblasti, lze považovat spíše za centralizovaný. Postavení zemské vlády v klimatické politice je podporováno především jejím právem zákonně upravit některé úkoly obcí. Navzdory tomu, že se v klimatické politice Dolního Rakouska objevují hierarchické prvky vládnutí, dochází k horizontálnímu i vertikálnímu rozptýlení autority mezi širokou škálou veřejných i nestátních aktérů, kteří si tvoří partnerské síť bez ohledu na zemskou vládu.

⁷⁴ Viz např. hnutí KLIMANÖtral, které požaduje právní ukotvení klimatické neutrality v Dolním Rakousku a definování dostatečně účinných nástrojů podporující dosažení tohoto cíle.

6.6 Klasifikace typu víceúrovňového vládnutí

Politika ochrany klimatu v Rakousku bude klasifikována pomocí rozboru klíčových rysů kompetencí v této oblasti. Důležité je především určit, jakým způsobem jsou kompetence mezi jednotlivé úrovně rozptýleny. V klimatické politice Rakouska lze najít jak kompetence zahrnující více úkolů, tak specificky zaměřené kompetence. Klíčovou roli mají kompetence, které mají obecný charakter a spojují dohromady více funkcí a politických odpovědností. Mezi tento typ patří například místní samosprávy, které jsou například odpovědné za provádění politik a programů souvisejících s klimatem na lokální úrovni. V posledních letech však roste důležitost specifických kompetencí, které mohou hrát významnou roli při řešení klimatických výzev tím, že spojí různé subjekty a úrovně státní správy, aby koordinovaně a účinně řešily konkrétní politické otázky (viz např. Národní výbor pro ochranu klimatu). V klimatické politice Rakouska může docházet k překrývání kompetencí mezi federální a zemskou úrovní. Kompetence se překrývají například v případě, kdy zemské vlády formulují vlastní politiky a strategie pro splnění klimatických cílů nebo při řešení konkrétních problémů souvisejících se změnou klimatu. Co se týče počtu kompetencí, navzdory jejich rozptýlení mezi aktéry více úrovní má ústřední postavení při tvorbě politiky v oblasti klimatu především spolková vláda a vlády spolkových zemí. Obce mohou sice také vydávat vlastní nařízení, ale ta nemohou být v rozporu se zákony federální a zemské úrovně. Obdobně je tomu u počtu úrovní, na kterém je vládnutí v oblasti ochrany klimatu prováděno. Kompetence jsou sice rozptýleny mezi mnoho úrovní vládnutí, ale mocenská autorita je soustředěna především na federální a zemské úrovni. Vytváření kompetencí lze považovat za flexibilní. Navzdory tomu, že státní zřízení Rakouska vychází ze stabilního federálního uspořádání, umí systém pružně reagovat na měnící se funkční požadavky i požadavky občanů. Kompetence mohou vznikat jak na základě konkrétních politických problémů (viz např. vznik Občanské rady pro klima), tak kolem již vzniklých struktur (viz např. vznik spolkového ministerstva pro ochranu klimatu, životní prostředí, energetiku, mobilitu, inovace a technologie).

Na základě rozboru kompetencí v rámci klimatické politiky Rakouska lze tvrdit, že se dle klasifikace víceúrovňového vládnutí Hooghe a Markse blíží spíše k víceúrovňovému vládnutí typu II, ale objevují se v něm i prvky typu I. Mezi tyto prvky patří kompetence zahrnující více úkolů a určitá omezení v rámci rozptýlení autority mezi více úrovní.

7 Komparace víceúrovňového vládnutí v politice ochrany klimatu Německa a Rakouska

V následující kapitole bude provedena synchronní komparace víceúrovňového vládnutí v politice ochrany klimatu v Německu a Rakousku umožňující srovnání procesů na mnoha místech ve stejnou dobu. Zkoumané oblasti budou porovnány na základě dříve analyzovaných znaků víceúrovňového vládnutí a aktérů participujících na jednotlivých fázích politického procesu.

Ve způsobu, jakým je v Německu a Rakousku strukturováno rozdělení kompetencí v oblasti ochrany klimatu, resp. rozdělení odpovědnosti a pravomocí mezi různé úrovně vládnutí, existují určité podobnosti. Vertikální rozdělení kompetencí je v obou zemích definováno jejich federálním uspořádáním ponechávajícím velký prostor pro činnost zemské a lokální úrovně. V obou zemích má spolková vláda stěžejní roli při stanovování klimatických cílů a vytváření právního rámce pro politiku v oblasti klimatu. Spolkové vlády rovněž koordinují činnost různých úrovní státní správy a zastupují země na mezinárodních jednáních o změně klimatu. Spolkové země v Německu i Rakousku jsou odpovědné za implementaci národní politiky v oblasti klimatu na zemské úrovni a mají pravomoc za tímto účelem vypracovávat a implementovat vlastní plány ochrany klimatu a stanovovat vlastní cíle pro snižování emisí skleníkových plynů. V obou zemích mají zemské vlády v kompetenci přijímat své vlastní právní předpisy v oblasti ochrany klimatu, které však v Rakousku nesmí být v rozporu s právními předpisy federální úrovně a Evropské unie.⁷⁵ V Německu to platí pouze u právních předpisů přijatých po roce 2019 a klimatické zákony spolkových zemí tak často nejsou v souladu s klimatickou politikou federální úrovně. Na rozdíl od Německa nevyužily spolkové země v Rakousku své legislativní pravomoci a nepřijaly vlastní klimatické zákony. Kvůli absenci klimatického zákona na federální úrovni svůj vlastní klimatický zákon v současnosti připravuje například Vídeň (Vienna.at 2022).⁷⁶ Na rozdíl od spolkových zemí v Německu sdílí rakouské spolkové země část nákladů na nákup emisních povolenek v případě překročení emisních limitů stanovených v rámci EU. Pokud jde o lokální úroveň, místní samosprávy v obou zemích mají klíčovou roli při implementaci klimatických opatření. Obce i města obou zemí mají pravomoc přijímat vlastní nařízení a vyhlášky týkající se klimatu a mohou

⁷⁵ To neplatí u plánů a strategií na ochranu klimatu. Například hlavní klimatické cíle Dolního Rakouska jsou odlišné od deklarovaných klimatických cílů spolkové vlády.

⁷⁶ V případě, že by spolková vláda vypracovala nový zákon o ochraně klimatu, bude muset Vídeň svůj klimatický zákon upravit v souladu s klimatickými cíli tohoto zákona.

vypracovávat vlastní klimatické koncepce a plány a provádět opatření, jako jsou například projekty zaměřené na obnovitelné zdroje energie. Rozdíl mezi oběma zeměmi je především ve vztahu zemské a lokální úrovně. Navzdory tomu, že místní samosprávy v Rakousku mají velkou míru autonomie, zemské vlády mohou prostřednictvím zákonů upravit jejich povinnosti v oblasti klimatu. Naopak v Německu patří ochrana klimatu mezi dobrovolné úkoly obcí, které si mohou samy vybrat, zda a jakým způsobem se je rozhodnou naplnit.

Federální uspořádání Německa a Rakouska tvoří podmínky také pro horizontální rozptýlení kompetencí v klimatické politice, a to mezi aktéry všech úrovní. Konkrétní podoba tohoto rozptýlení se však v obou zemích mírně liší, a to především na federální úrovni. Zatímco v Rakousku byly v roce 2020 otázky týkající se ochrany klimatu svěřeny především do působnosti jednoho ministerstva odpovídajícího rovněž za energetiku, životní prostředí a dopravu, v Německu je za ochranu klimatu odpovědných několik různých ministerstev v závislosti na konkrétním aspektu klimatické politiky. Na rozdíl od Německa také není pravidlem, že každá spolková země v Rakousku zřídila agenturu pro energetiku a klima, která by zemské vlády podporovala při implementačním procesu. Navzdory tomu dochází v obou zemích na všech úrovních vládnutí k horizontálnímu rozptýlení kompetencí v oblasti ochrany klimatu, a to například v podobě pracovních skupin, výborů nebo sdružení.

Pro klimatickou politiku Rakouska i Německa je typický „ne-hierarchický institucionální rámec“, který umožňuje, aby se na formulování a provádění politiky v oblasti klimatu podílela různorodá škála aktérů včetně těch nestátních. Navzdory tomu existují mezi oběma zeměmi rozdíly ve způsobu, v jakém je ochrana klimatu regulovaná. Rakouský kancléř například na rozdíl od německého kancléře nedisponuje pravomocí vydávat směrnice pro ostatní členy vlády a rozhodovací procesy v rámci klimatické politiky tak nemohou být regulovány nejvyšším představitelem spolkové vlády, tak jak se tomu stalo v roce 2022 v Německu. Navzdory tomu se v klimatické politice Rakouska objevuje více prvků hierarchického vládnutí v podobě regulačních nástrojů než v Německu. Jedná se například o povinnost rakouských spolkových zemí podílet se na financování při nákupu emisních povolenek v případě překročení emisních limitů stanovených v rámci EU. Vlády spolkových zemí v Rakousku také mohou stanovit určité pokyny v oblasti ochrany klimatu, kterými se obce musí řídit. Rozdíl je také v zastoupení, které mají spolkové země v Rakousku a Německu na federální úrovni. Rakouské spolkové

země nemají skrze své zastoupení v Spolkové radě na rozdíl od německých spolkových zemí pravomoc měnit navržené právní předpisy a jejich případné veto může být přehlasováno.

Navzdory uvedeným prvkům hierarchického vládnutí se spolkové a zemské vlády v obou zemích snaží dosáhnout klimatických cílů především prostřednictvím podpůrných nástrojů a integrace široké škály aktérů všech úrovní, kteří si tvoří rozsáhlé sítě a partnerství nahrazující hierarchické modely vládnutí. Příkladem ne-hierarchické povahy klimatické politiky v Rakousku a Německu je například povinnost spolkové vlády brát v úvahu doporučení občanské společnosti týkající se ochrany klimatu. V obou zemích se aktéři zemské i lokální úrovně rovněž zapojují do přímé interakce na evropské i globální úrovni a federální vláda tak částečně přichází o kontrolu nad rozhodovacími procesy.

V Rakousku ani v Německu se téměř neuvžívá konsensuální rozhodování přímo jako metoda formálních rozhodovacích procesů, ale rozhodovací procesy mají často podobu vyjednávání mezi více úrovněmi vládnutí. V obou zemích je typické utváření platform pro diskuse, které slouží jako nástroje podporující tvorbu konsensu. Jedná se například o pracovní skupiny a sdružení přítomné na všech úrovních vládnutí. K rozhodování na základě konsensu přispívá také povinnost spolkových vlád brát v úvahu návrhy a stanoviska občanské společnosti. V obou zemích byly také vytvořeny platformy, kde se pravidelně setkávají zástupci spolkových zemí a zástupci spolkové vlády a vyjednávají o otázkách ochrany klimatu. V Německu však na rozdíl od Rakouska neexistuje orgán na federální úrovni složený ze státních i nestátních aktérů všech úrovní vládnutí, kteří by se podíleli na rozhodování o otázkách klimatu.

V Německu i Rakousku sice panuje široká shoda napříč jednotlivými úrovněmi vládnutí ohledně důležitosti snižování emisí a obecných klimatických cílů, ale nedaří se budovat konsensus především v otázce rychlosti zavádění klimatických opatření a jejich rozsahu. V obou zemích se spory vytváří především uvnitř spolkových vlád, kde se nedaří dosáhnout shody mezi stranami Zelených, které prosazují ambicióznější politiku v oblasti ochrany klimatu, a dalšími vládními stranami. Vnitřní spory uvnitř spolkové vlády často vedou k patové situaci při rozhodování o otázkách klimatu a mohou se poté odrážet i ve společnosti. Příkladem je neschopnost rakouské spolkové vlády dosáhnout konsensu ohledně podoby klimatického zákona, na jehož přijetí apelují spolkové země i občanská společnost.

V Německu i Rakousku je politika ochrany klimatu tvořena rozsáhlou sítí státních i

nestátních aktérů všech úrovní, kteří si tvoří vertikální i horizontální partnerství bez ohledu na spolkovou vládu. Navzdory tomu je v obou zemích mnoho těchto partnerství iniciováno přímo spolkovými a zemskými vládami a procesy vytváření partnerství tak mohou být centralizovány. Co se týče vertikálních partnerství, oblíbenou platformou, prostřednictvím které si spolkové země a obce v Německu a Rakousku vytváří partnerství v oblasti klimatu, je Klimatická aliance. Na rozdíl od Rakouska, kde je většina klimatických partnerství na lokální úrovni formována právě v rámci této platformy, je tvorba partnerství v Německu více diverzifikovaná. V obou zemích jsou tvořena také horizontální partnerství mezi aktéry stejné úrovně, a to nejčastěji mezi těmi nestátními. Výjimkou nejsou ani partnerství mezi soukromým a veřejným sektorem, které se vyskytují na všech úrovních vládnutí. Často se jedná o spolupráci spolkových nebo zemských vlád s energetickými agenturami nebo soukromými společnostmi. Německo si oproti Rakousku aktivněji vytváří bilaterální partnerství v oblasti klimatu s jinými zeměmi a dochází k častějšímu zapojení spolkových zemí do spolupráce na globální úrovni. To lze vysvětlit tím, že se jedná o zemi s větší ekonomikou, která díky většímu vlivu a více zdrojům může více investovat do mezinárodních partnerství a iniciativ v oblasti klimatu.

Při komparaci víceúrovňového vládnutí v politice ochrany klimatu v Německu a Rakousku byly hlavní rozdíly identifikovány v rámci těchto znaků víceúrovňového vládnutí: *rozptýlení kompetencí* a *ne-hierarchický institucionální rámec*. Většina pravomocí v oblasti ochrany klimatu v Rakousku je na federální úrovni v kompetenci jednoho ministerstva a horizontální rozptýlení kompetencí na této úrovni je tak více centralizované než v Německu. Obdobně je tomu také u rozptýlení kompetencí v oblasti ochrany klimatu na zemské úrovni. V rakouských spolkových zemích jsou otázky ochrany klimatu svěřeny do kompetence příslušného zemského rady, a nikoliv ministerstvu jako kolegiálnímu orgánu. Dalším klíčovým rozdílem je, že rakouské spolkové země na rozdíl od německých spolkových zemí nevyužily své legislativní pravomoci a nepřijaly vlastní klimatické zákony a právní úpravy v oblasti ochrany klimatu tak byly doposud ponechány v kompetenci rakouské spolkové vlády. V institucionálním rámci klimatické politiky v Rakousku se také objevuje více hierarchických prvků než v Německu. Navzdory tomu, že v Rakousku na rozdíl od Německa nemůže být klimatická politika regulovaná kancléřem, zde může docházet k úpravě činnosti obcí v oblasti klimatu zemskou vládou. V Německu naopak nemůže být činnost obcí v této oblasti regulována vyššími úrovněmi vládnutí. Rakouské spolkové země také na rozdíl od německých spolkových zemí sdílí se

spolkovou vládou odpovědnost a finanční náklady v rámci dodržování klimatických cílů EU. Rozdíl je také ve slabším zastoupení rakouských spolkových zemí na federální úrovni, než je tomu v Německu. Nejvíce se podoba víceúrovňového vládnutí v politice ochrany klimatu v Německu a Rakousku shodovala ve znaku *rozhodování na základě konsensu*. Ani v jedné ze zemí se téměř neužívá konsensuální rozhodování přímo jako metoda formálních rozhodovacích procesů, ale rozhodovací procesy v oblasti ochrany klimatu mají často podobu vyjednávání mezi více úrovněmi vládnutí. Obdobně se analyzované oblasti podobají v rámci znaku *princip partnerství*. Tvorba partnerství v Německu je však více diverzifikovaná než v Rakousku.

Závěr

Tato diplomová práce se zabývala víceúrovňovým vládnutím v politice ochrany klimatu v Německu a Rakousku. Důležitou součástí práce byla analýza nástrojů klimatických politik obou zemí a jejich politických procesů. Tato část měla za cíl přiblížit úlohu a vliv jednotlivých úrovní vládnutí na utváření politik v této oblasti, jejich vzájemnou závislost a koordinaci. Klimatická politika Německa i Rakouska se kromě Evropského systému pro obchodování s emisemi, který je nejúčinnějším nástrojem pro snižování uhlíkových emisí v obou zemích, opírá především o specifické odvětvové nástroje, a to především v oblasti energetiky. V obou zemích chybí dostatečný koordinační mechanismus těchto nástrojů a dochází k jejich roztržitosti mezi federální a zemskou úroveň. Tento jev je pozorovatelný především v Rakousku. Politické procesy v rámci politiky ochrany klimatu a aktéři do nich zapojení sdílí v obou zemích určité podobnosti vyplývající z jejich členství v EU a federálního uspořádání. Navzdory tomu lze najít klíčové rozdíly v rámci rozhodovacích procesů, a to především v podobě rozptýlení kompetencí mezi jednotlivé aktéry různých úrovní vládnutí a způsobu, jakým mohou být rozhodovací procesy regulovány. Tyto rozdíly se objevují především na federální úrovni. Jedná se zejména o možnost německého spolkového kancléře ovlivnit rozhodovací procesy v klimatické politice a sjednocení většiny rozhodovacích pravomocí v oblasti klimatu do jednoho spolkového ministerstva v Rakousku. Obdobně je tomu také u rozhodovacích procesů na zemské úrovni, které nejsou v rakouských spolkových zemích svěřeny do kompetence ministerstva jako kolegiálního orgánu jako v Německu, ale zemskému radovi.

Hlavním cílem diplomové práce bylo analyzovat povahu víceúrovňového vládnutí v politice ochrany klimatu v Německu a Rakousku a poté provést synchronní komparaci analyzovaných oblastí. Analýza zkoumaných oblastí byla provedena prostřednictvím čtyř znaků konceptu víceúrovňového vládnutí, předem vymezených na základě rozboru odborné literatury, jimiž jsou: *rozptýlení kompetencí*, *ne-hierarchický institucionální rámec*, *rozhodování na základě konsensu* a *princip partnerství*. Uvedené znaky představovaly také dimenze, na jejichž základě byla následně provedená komparace víceúrovňového vládnutí v politice ochrany klimatu v Německu a Rakousku. Při komparaci byly hlavní rozdíly identifikovány v rámci těchto znaků víceúrovňového vládnutí: *rozptýlení kompetencí* a *ne-hierarchický institucionální rámec*. Víceúrovňové vládnutí v politice ochrany klimatu v Německu a Rakousku se liší především ve způsobu

horizontálního rozdělení kompetencí v oblasti ochrany klimatu na federální úrovni, v rozdělení odpovědnosti a finančních nákladů mezi federální a zemskou úroveň v rámci dodržování klimatických cílů EU, v možnosti regulace činnosti obcí v oblasti ochrany klimatu zemskými vládami, v možnosti regulace rozhodovacího procesu spolkovým kancléřem a v míře, v jaké spolkové země využívají své legislativní pravomoci v politice ochrany klimatu.

Na základě rozboru kompetencí v rámci klimatické politiky Německa a Rakouska lze tvrdit, že se analyzované víceúrovňové systémy na základě klasifikace víceúrovňového vládnutí Hooghe a Markse blíží spíše k víceúrovňovému vládnutí typu II. Navzdory tomu, že federalismus je výchozím faktorem pro víceúrovňové vládnutí typu I, se prvky tohoto typu objevují v politice ochrany klimatu zkoumaných zemí jen omezeně. To platí zejména v Německu, kde se víceúrovňové vládnutí od typu II vzdaluje pouze v povaze kompetencí, která je na pomezí obou typů víceúrovňového vládnutí. Tuto skutečnost lze vysvětlit složitou a proměnlivou povahou politiky ochrany klimatu.

Do politiky ochrany klimatu v Německu a Rakousku je zapojena široká škála aktérů všech úrovní včetně nevládních subjektů, jako jsou především agentury pro klima a energetiku, neziskové organizace a soukromé společnosti. Ve způsobu, jakým jsou tyto systémy strukturovány a fungují, existují určité podobnosti. V obou zemích má spolková vláda klíčovou roli při stanovování hlavních cílů v oblasti klimatu, zemské vlády mají odpovědnost za implementaci těchto cílů a vytváří vlastní akční plány a strategie k jejich dosažení a aktéři na lokální úrovni hrají významnou roli při jejich implementaci. Na povahu víceúrovňového systému v politice ochrany klimatu obou zemí mají značný dopad prudké a nepředvídatelné změny v mezinárodním systému, které představují výzvu zejména pro aktéry federální úrovně. Rozdíl mezi oběma zeměmi je především ve vztahu zemské a lokální úrovně a způsobu, jakým je ochrana klimatu regulována. Ve srovnání s Rakouskem mají v Německu aktéři na nižší než federální úrovni větší míru autonomie a víceúrovňový systém vládnutí v klimatické politice lze považovat za více decentralizovaný. Navzdory tomu lze v Německu v současnosti pozorovat mírný posun k centralizaci víceúrovňového vládnutí v klimatické politice, ke kterému došlo již před energetickou krizí v podobě přijetí klimatického zákona v roce 2019, dle kterého musejí být nově vydané právní předpisy na všech spolkových zemí týkající se ochrany klimatu v souladu s předpisy federální úrovně. V Rakousku lze naopak v současnosti pozorovat posílení role spolkových zemí v politice ochrany klimatu, které jsou kvůli absenci

klimatického zákona na federální úrovni vázáni pouze klimatickými cíli stanovených v rámci EU a přijímají vlastní ambiciózní klimatické strategie a cíle nezávisle na spolkové vládě.

Na tomto místě je vhodné upozornit na limity diplomové práce. Hlavní omezení souvisí přímo s konceptem víceúrovňového vládnutí, který předpokládá poměrně vysokou úroveň spolupráce a koordinace mezi různými úrovněmi vládnutí, což nemusí být v praxi vždy přítomno. Negativní dopad na přesnost analýzy a její vypovídající hodnotu může mít také složitost a proměnlivost víceúrovňového vládnutí v oblasti ochrany klimatu, jehož podoba je ovlivněna nejen aktuálními zájmy jednotlivých aktérů, ale také vnějšími vlivy jako je například probíhající energetická krize. Struktura aktérů zapojených do klimatické politiky je dynamická a zpravidla se mění v závislosti na konkrétní otázce klimatické politiky. Je také pravděpodobné, že role a vlivy těchto aktérů se v průběhu času měnily a budou se dále vyvíjet s tím, jak se bude vyvíjet klimatická politika zkoumaných zemí. Změny v rozptýlení kompetencí lze očekávat především v Rakousku v případě přijetí nového klimatického zákona. Autorka si je rovněž vědoma, že navzdory mnoha podobnostem nemohou být výsledky analýzy víceúrovňového vládnutí v oblasti ochrany klimatu generalizovány na celou oblast environmentální politiky vybraných zemí.

Navzdory uvedeným limitům může tato práce představovat návod na analýzu víceúrovňového vládnutí, a to i v jiných oblastech politiky. Výzkum by mohl být dále rozšířený o analýzu a zhodnocení dopadů víceúrovňového vládnutí na provádění politiky v oblasti klimatu. Koncept víceúrovňového vládnutí by mohl být doplněn například koncepty „policy capacities“ a „policy integration“, jejichž kombinací lze zhodnotit schopnost aktérů v rámci tvorby politik a míru integrace jednotlivých úrovní vládnutí. Poté by mohla být navržena řešení pro zefektivnění koordinace a rozdělení kompetencí mezi jednotlivé úrovně vládnutí.

Summary

This thesis examined multi-level governance in climate protection policy in Germany and Austria. An essential part of the thesis was the analysis of the climate policy instruments of both countries and their political processes. This part aimed to give an overview of the role and influence of the different levels of governance in shaping climate policies, their interdependence and coordination. In addition to the European Emissions Trading System, which is the most effective instrument for reducing carbon emissions in both countries, climate policy in Germany and Austria relies mainly on sector-specific instruments, especially in the energy sector. In both countries, there is a lack of sufficient coordination mechanisms for these instruments and fragmentation between the federal and state levels. This phenomenon is particularly noticeable in Austria. The political processes of climate protection policy and the actors involved in them share some similarities in both countries due to their EU membership and federal structure. Despite this, key differences can be found within the decision-making processes, mainly in the form of the dispersion of competences between actors at different levels of government and the way in which decision-making processes can be regulated. These differences appear mainly at the federal level. These include in particular the ability of the German Federal Chancellor to influence decision-making processes in climate policy and the consolidation of most climate decision-making powers into a single federal ministry in Austria. The same applies to decision-making processes at the Land level, which in the Austrian Länder are not entrusted to the Ministry as a collegial body as in Germany, but to the Landtag.

The main objective of the thesis was to analyse the multi-level governance in climate protection policy in Germany and Austria and then to make a comparison of the analysed areas. The analysis of the investigated areas was carried out by means of four features of the concept of multilevel governance, predefined on the basis of a literature analysis, which are: diffusion of competences, non-hierarchical institutional framework, consensus-based decision-making and the principle of partnership. These features were also the dimensions on the basis of which a comparison of multi-level governance in climate protection policy in Germany and Austria was subsequently made. In the comparison, the main differences were identified within the following features of multilevel governance: dispersion of competences and non-hierarchical institutional framework. Multilevel governance in climate protection policy in Germany and Austria

differs mainly in the way in which climate protection competences are horizontally distributed at the federal level, in the division of responsibilities and financial costs between the federal and state level in the context of compliance with EU climate targets, in the possibility for Landtags to regulate municipal climate protection activities, in the possibility for the federal chancellor to regulate the decision-making process, and in the extent to which the states use their legislative powers in climate protection policy.

On the basis of the analysis of the competences within the climate policy of Germany and Austria, it can be argued that the analysed multilevel systems, based on Hooghe and Marks' classification of multilevel governance, are rather close to type II multilevel governance. Despite the fact that federalism is a default factor for Type I multilevel governance, elements of this type appear only to a limited extent in the climate protection policies of the countries studied.

Seznam použité literatury a ostatních pramenů

AGENTUR FÜR ERNEUERBARE ENERGIEN. Energieverbrauch und CO₂-Emissionen in den Bundesländern. *Renews Kompakt* [online]. 09.05.2022, Nr. 55 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: https://www.unendlich-viel-energie.de/media/file/4711.RenewsKompakt_Klimaschutz_in_den_BL_mai22.pdf

ALTENBURG, Corinna, et al. Service- und Kompetenzzentrum: Kommunaler Klimaschutz. *Deutsche Institut für Urbanistik* [online]. [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://difu.de/projekte/service-und-kompetenzzentrum-kommunaler-klimaschutz-skkk-0>

AMANATIDIS, Georgios. Combating climate change. *European Parliament* [online]. 2021 [cit. 2022-12-25]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/72/boj-proti-zmene-klimatu>

ANGELMAIER, Martin a Peter OBRICHT, et. al. NÖ Klima- und Energieprogramm 2030, Umsetzungsperiode 2021 bis 2025: Massnahmenperiode 1. *Klima- und Energie-Modellregion* [online]. NÖ Landesregierung, 19.01.2021 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: https://kem-zentrum.at/media/pages/presse/studien-arbeiten/9377ac0727-1625138683/kep_2030_2021-01-19.pdf

ARL. Local Self-Government. *Akademie für Raumentwicklung* [online]. [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.arl-net.de/de/commin/deutschland-germany/34-local-self-government>

BACHE, Ian a Matthew FLINDERS. Multi-Level Governance and the Study of the British State. *Public Policy and Administration* [online]. 2004, 19(1), 31-51 [cit. 2022-12-25]. ISSN 0952-0767. Dostupné z: doi:10.1177/095207670401900103

BALAS, Maria, et. al. Anpassung an den Klimawandel in Österreich: Fortschrittsberichte. *BMLFUW* [online]. 29. September 2015 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: file:///C:/Users/cupro/Downloads/Fortschrittsbericht2015.pdf

BAUMANN, Martin, et. al. *Klima- und Energiestrategien der Länder: Energie, Treibhausgasemissionen und die Kongruenz von Länder- und Bundeszielen* [online]. Wien: Österreichische Energieagentur, Februar 2021 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: https://www.energyagency.at/fileadmin/1_energyagency/projekte/bundeslaenderstudie_klima-und_energiestrategien/04_igw-bl_vergleich_endbericht_final.pdf

BENSON, David a Andrew JORDAN. Environmental Policy: Protection and Regulation. In: *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* [online]. Elsevier, 2015, 2015, s. 778-783 [cit. 2022-12-28]. ISBN 9780080970875. Dostupné z: doi:10.1016/B978-0-08-097086-8.91014-6

BENZ, Arthur, Jörg KEMMERZELL, Michèle KNODT a Anne TEWS. The trans-local dimension of local climate policy. Sustaining and transforming local knowledge orders through trans-local action in three German cities. *Urban Research & Practice* [online]. 2015, 8(3), 319-335 [cit. 2022-12-26]. ISSN 1753-5069. Dostupné z: doi:10.1080/17535069.2015.1051380

BERGER, Gerald, Markus HAMETNER a Reinhard STEURER. Strategic approaches to climate change in Europe: EU policies and strategies, provisions in SD strategies and overview of national climate change strategies. *European Sustainable Development Network Quarterly Repor* [online]. September 2007, 1-18 [cit. 2022-12-26].

BERLINER ENERGIEAGENTUR. *Shareholders* [online]. [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.berliner-e-agentur.de/en/company/shareholders>

BETSILL, Michelle a Harriet BULKELEY. *Cities and Climate Change* [online]. Routledge, 2003 [cit. 2022-12-25]. ISBN 9781134480739. Dostupné z: doi:10.4324/9780203219256

BLAG KLINA. *Geschäftsordnung der Bund/Länder-Arbeitsgemeinschaft Klima, Energie, Mobilität- Nachhaltigkeit* [online]. Oktober 2008 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: https://www.blag-klina.de/documents/GO_BLAG_KliNa_Stand_02102008_copy_69.pdf

BLANK, Kermit, Liesbet HOOGHE a Gary MARKS. European Integration from the 1980s: State-Centric v. Multi-level Governance. *JCMS: Journal of Common Market Studies* [online]. 1996, **34**(3), 341-378 [cit. 2022-12-25]. ISSN 0021-9886. Dostupné z: doi:10.1111/j.1468-5965.1996.tb00577.x

BMEIA. Russland und Österreich – Partnerschaft für den Klimaschutz. *Bundesministerium für europäische und internationale Angelegenheiten* [online]. 29. OKTOBER 2021 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.bmeia.gv.at/themen/aussenwirtschaft/refocus-austria/aktuelles/alle/2021/10/russland-und-oesterreich-partnerschaft-fuer-den-klimaschutz/>

BMF. Initial information on the 2022 national emissions certificates trading law (NEHG 2022). *Federal Ministry Republic of Austria Finance* [online]. 11 July 2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: https://www.bmf.gv.at/en/topics/Climate-policy/initial_nehg_2022_en.html

BMK. Die österreichische Strategie zur Anpassung an den Klimawandel Zweiter Fortschrittsbericht: Zweiter Fortschrittsbericht. *Bundesministerium für Klimaschutz, Umwelt, Energie, Mobilität, Innovation und Technologie* [online]. 2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: https://www.bmk.gv.at/themen/klima_umwelt/klimaschutz/anpassungsstrategie/publikationen/oe_strategie.html

BMK. Fortschrittsbericht 2022: nach § 6 Klimaschutzgesetz. *Bundesministerium für Klimaschutz, Umwelt, Energie, Mobilität, Innovation und Technologie* [online]. Wien, 2022a [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: file:///C:/Users/cupro/Downloads/KSG-Fortschrittsbericht_2022_Layout_4.pdf

BMK. Klima- und Transformationsoffensive: Der Plan für eine nachhaltige Industrie. *Bundesministerium für Klimaschutz, Umwelt, Energie, Mobilität, Innovation und Technologie* [online]. 11. Oktober 2022b [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: https://www.bmk.gv.at/service/presse/gewessler/20221011_transformation.html

BMK INFOTHEK. Österreich hat Klage gegen umstrittene Teile der EU-Taxonomie eingereicht. *Ein Service des Bundesministerium für Klimaschutz, Umwelt, Energie,*

Mobilität, Innovation und Technologie [online]. 10. Oktober 2022 [cit. 2022-12-27].
Dostupné z: <https://infothek.bmk.gv.at/oesterreich-klagt-gegen-umstrittene-eu-taxonomie/>

BMK INFOTHEK. *COP27-Resümee: »Das Ergebnis der Weltklimakonferenz ist enttäuschend«* [online]. 22. November 2022a [cit. 2022-12-27]. Dostupné z:
<https://infothek.bmk.gv.at/cop27-resuemee-das-ergebnis-der-weltklimakonferenz-ist-enttaeuschend/>

BMK INFOTHEK. *Österreich hat Abhängigkeit von russischem Gas um drei Viertel gesenkt* [online]. 21. November 2022b [cit. 2022-12-27]. Dostupné z:
<https://infothek.bmk.gv.at/oesterreich-hat-abhaengigkeit-von-russischem-gas-auf-21-im-september-gesenkt/>

BMNT. *Mission2030: Austrian Climate and Energy Strategy*. Federal Ministry for Sustainability and Tourism [online]. Vienna, September 2018, 92 [cit. 2022-12-27].
Dostupné z: https://gruenstattgrau.at/wp-content/uploads/2020/10/mission2030_oe_climatestrategy_ua.pdf

BMUV. *Climate Action Plan 2050* [online]. Berlin: The Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation, Nuclear Safety and Consumer Protection, 01.11.2016, No. 6037 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z:
<https://www.bmu.de/publikation/climate-action-plan-2050-de>

BMUV. *Reformprojekt für ein neues Umweltrecht. Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und nukleare Sicherheit* [online]. 20.09.2018 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z:
<https://www.bmu.de/ministerium/chronologie/reformprojekt-fuer-ein-neues-umweltrecht>

BMUV. *Klimaschutz in Zahlen: Fakten, Trends und Impulse deutscher Klimapolitik Ausgabe 2021. Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und nukleare Sicherheit* [online]. 2021 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z:
https://www.bmu.de/fileadmin/Daten_BMU/Pool/Broschueren/klimaschutz_zahlen_2021_bf.pdf

BMUV. *Kabinettsbeschluss zur Novelle des Atomgesetzes. The Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation, Nuclear Safety and Consumer Protection* [online]. 19.10. 2022 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z:
<https://www.bmu.de/pressemitteilung/kabinetts-beschliesst-novelle-des-atomgesetzes>

BMWK. *Germany's current climate action status* [online]. 2022 [cit. 2022-12-26].
Dostupné z: https://www.bmwk.de/Redaktion/EN/Downloads/E/germany-s-current-climate-action-status.pdf?__blob=publicationFile&v=11

BMWK. *Bundeswirtschaftsminister Habeck, Landesministerin Neubaur und RWE verständigen sich auf beschleunigten Kohleausstieg 2030 im Rheinischen Revier und Stärkung der Versorgungssicherheit in der aktuellen Energiekrise* [online]. 04.10.2022a [cit. 2022-12-26]. Dostupné z:
<https://www.bmwk.de/Redaktion/DE/Pressemitteilungen/2022/10/20221004-bundeswirtschaftsminister-habeck-landesministerin-neubaur-und-rwe-verstaendigen-sich-auf-beschleunigten-kohleausstieg-2030.html>

BMWK. *Bundesrat approves largest acceleration package for expansion of renewables in*

decades and expands toolbox for precautionary measures. *Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Action of Germany* [online]. 08/07/2022b [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.bmwk.de/Redaktion/EN/Pressemitteilungen/2022/07/20220708-bundesrat-approves-largest-acceleration-package-for-expansion-of-renewables-in-decades-and-expands-toolbox-for-precautionary-measures.html>

BMWK. Fördersuche. *Förderdatenbank .de* [online]. 2022c [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: https://www.foerderdatenbank.de/SiteGlobals/FDB/Forms/Suche/Startseitensuche_Formular.html?resourceId=86eabea6-8d08-40e7-a272-b337e51c6613

BMWK. Nationale Klimaschutzinitiative. *Klimaschutz.de* [online]. 2022d [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.klimaschutz.de/de/ueber-die-initiative>

BMWK. Federal Ministries present core principles for a National Biomass Strategy Introduction. *Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Action of Germany* [online]. 06/10/2022e [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.bmwk.de/Redaktion/EN/Pressemitteilungen/2022/10/20221006-federal-ministries-present-core-principles-for-a-national-biomass-strategy.html>

BMZ. Climate and development partnerships. *The Federal Ministry for Economic Cooperation and Development* [online]. [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.bmz.de/en/issues/climate-change-and-development/climate-and-development-partnerships>

BOLLEYER, Nicole a Tanja A. BÖRZEL. Non-hierarchical policy coordination in multilevel systems. *European Political Science Review* [online]. 2010, 2(2), 157-185 [cit. 2022-12-25]. ISSN 1755-7739. Dostupné z: doi:10.1017/S175577391000007X

BONGARDT, Daniel. Multi-Level-Governance und Europäische Umweltpolitik Akteurskonstellationen und Interaktionen im politischen System der Europäischen Union. In: BRUNNENGRÄBER, Achim a Heike WALK, ed. *Multi-Level-Governance* [online]. Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co, 2007, 2007, s. 49-74 [cit. 2022-12-26]. ISBN 9783845202990. Dostupné z: doi:10.5771/9783845202990-49

BRANDT, Mathias. NRW ist Vorreiter beim Klimanotstand. *Statista* [online]. 24.06.2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://de.statista.com/infografik/18997/orte-und-gemeinden-in-deutschland-die-den-klimanotstand-ausgerufen-haben/>

BROWN, Colin. Ministers rule out ban on live animal exports. *The Independent* [online]. 15 April 1994 [cit. 2022-12-25]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/uk/ministers-rule-out-ban-on-live-animal-exports-1370293.html>

BUNDESAMT FÜR JUSTIZ. Basic Law for the Federal Republic of Germany. *Bundesamt für Justiz* [online]. [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/

BUNDESFINANZMINISTERIUM. Climate action for everyone. *Bundesfinanzministerium* [online]. 22 October 2021 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/EN/Standardartikel/Topics/Priority-Issues/Climate-Action/climate-action-for-everyone.html>

BUNDESFINANZMINISTERIUM. Immediate climate action programme for 2022. *Bundesfinanzministerium* [online]. 23 June 2021a [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/EN/Standardartikel/Topics/Priority-Issues/Climate-Action/immediate-climate-action-programme-for-2022.html>

BUNDESFINANZMINISTERIUM. Climate Action Programme 2030: frequently asked questions. *Bundesfinanzministerium* [online]. [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/EN/FAQ/climate-protection-faq.html>

BUNDESTRAT. *Committee on the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety* [online]. [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.bundesrat.de/EN/organisation-en/ausschuesse-en/u-en/u-en-node.html>

BUNDESREGIERUNG. 170 billion euros for energy supplies and climate protection. *Bundesregierung.de* [online]. 27 July 2022 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.bundesregierung.de/breg-en/news/climate-and-transformation-fund-2066034>

BUNDESTAG. *Functions and responsibilities of the committees* [online]. [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.bundestag.de/en/committees/function-245820>

BURGENLAND-RECHT.AT. Umweltgemeinderat. *Burgenländisches Landesrecht* [online]. [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <http://www.burgenland-recht.at/A.NeueGemOWebSite/Einzelne%20Paragraphen/33.html>

BUSCHMANN, Daniel Wolfgang Lexer, et. al. Country Report Austria (WP2). *Alpine space* [online]. Environment Agency Austria, 2018 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: https://www.alpine-space.eu/projects/goapply/results/results_revised/goapply_d.t2.1.1_wp2_case-study-reports_austria_uba-at_dec-2018.pdf

CAPORASO, James A. Changes in the Westphalian Order: Territory, Public Authority, and Sovereignty. *International Studies Review* [online]. 2000, 2(2), 1-28 [cit. 2022-12-25]. ISSN 1521-9488. Dostupné z: doi:10.1111/1521-9488.00203

CARREL, Paul, et al. Germany's biggest power producer RWE to phase out coal by 2030. *Reuters* [online]. October 4, 2022 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/business/sustainable-business/rwe-aims-phase-out-coal-by-2030-2022-10-04/>

CCCA. CCCA Verein. *Climate Change Centre Austria* [online]. [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://ccca.ac.at/ueber-ccca/ccca-verein>

CCPI. *Necessary climate laws have yet to be passed* [online]. Climate Change Performance Index [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://ccpi.org/country/aut/>

CLIMATE INITIATIVES PLATFORM. Under 2 Coalition. *Climate Initiatives Platform* [online]. [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: https://climateinitiativesplatform.org/index.php/Under_2_Coalition

CLIMATE LAWS. Climate Change Laws of the World: Austria. *Climate Change Laws of the World and Climate Change Litigation of the World* [online]. [cit. 2022-12-27].

Dostupné z: <https://climate-laws.org/geographies/austria>

CLIMATE LAWS. Tax Reform Acts 2020 and 2022 (Steuerreformgesetz 2020 – StRefG 2020 - 984/A and Steuerreformgesetz 2022 Teil I – ÖkoStRefG 2022 Teil I). *Climate Change Laws of the World and Climate Change Litigation of the World* [online]. 2022a [cit. 2022-12-27].

COVENANT OF MAYORS. Community members. *European Commission website* [online]. [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://eu-mayors.ec.europa.eu/en/node/25>

CORCASI, Andreas a Jörg KEMMERZELL. *Trans-local action and local innovations in climate policy. Conceptual and empirical insights from German cities* [online]. Überlokales Handeln und lokale Innovationen im Klimawandel. Eine vergleichende Analyse deutscher Großstädte, 2021 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/352746971_Trans-local_action_and_local_innovations_in_climate_policy_Conceptual_and_empirical_insights_from_German_cities

CORFEE-MORLOT, Jan, et al. Cities, Climate Change and Multilevel Governance. *OECD Environment Working Papers* [online]. OECD Publishing, 2009, (No 14) [cit. 2022-12-25]. Dostupné z: <https://econpapers.repec.org/paper/oecenvaaa/14-en.htm>

CROFT, John. The power of consent. *Dragon Dreaming* [online]. 2014, (FACT SHEET No.17) [cit. 2022-12-25]. Dostupné z: <https://dragondreaming.org/wp-content/uploads/2020/01/Fact-Sheet-Number-17-The-Power-of-Consent.pdf>

COUNCIL OF THE EU. Climate change: what the EU is doing. *Consilium.europa.eu* [online]. [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/climate-change/>

DAVIDEIT, Julika, Lia WEITZ a Lisa KEUSEN. *Case study on multi-level climate governance: Germany* [online]. Adelphi, 2021 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.climate-chance.org/wp-content/uploads/2021/03/germany-climate-governance-climate-chance-2.pdf>

DÖHLER, Marian, Julia FLEISCHER a Thrudith HUSTEDT. Government reform as institutional politics – varieties and policy patterns from a comparative perspective. *Research Paper “Core Executives in Western Europe”* [online]. Universitätsverlag Potsdam, **Number 3** [cit. 2022-12-26].

DOBRAVEC, Viktorija, Nikola MATAK, Christian SAKULIN a Goran KRAJAČIĆ. Multilevel governance energy planning and policy: a view on local energy initiatives. *Energy, Sustainability and Society* [online]. 2021, **11**(1) [cit. 2022-12-26]. ISSN 2192-0567. Dostupné z: doi:10.1186/s13705-020-00277-y

DOČKAL, Vladimír. *Regionální politika EU a naplňování principu partnerství*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2006, 156 s. ISBN 80-210-4012-2.

DUBASH, Navroz K. Varieties of climate governance: the emergence and functioning of

climate institutions. *Environmental Politics* [online]. 2021, **30**(sup1), 1-25 [cit. 2022-12-26]. ISSN 0964-4016. Dostupné z: doi:10.1080/09644016.2021.1979775

ECCLESTON, Charles H. a Frederic MARCH. *Global Environmental Policy* [online]. CRC Press, 2010 [cit. 2022-12-25]. ISBN 9781439896068. Dostupné z: doi:10.1201/b17375

ECKERBERG, Katarina a Marko JOAS. Multi-level Environmental Governance: a concept under stress?. *Local Environment* [online]. 2011, **9**(5), 405-412 [cit. 2022-12-25]. ISSN 1354-9839. Dostupné z: doi:10.1080/1354983042000255315

EIB. Majority of Austrians say the war in Ukraine and high energy prices should accelerate the green transition. *European Investment Bank* [online]. 27 OCTOBER 2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.eib.org/en/press/all/2022-419-majority-of-austrians-say-the-war-in-ukraine-and-high-energy-prices-should-accelerate-the-green-transition>

EICHENBERGER, Reiner a Bruno S. FREY. *The New Democratic Federalism For Europe: unctional, Overlapping, and Competing Jurisdictions*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 1999, 111 s. ISBN 978 1 84064 004 5.

EKOLIST.CZ. Morawiecki: Německý energetický plán ničí trh EU, Berlín nemůže unii diktovat. *Ekolist.cz* [online]. 7.10.2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/morawiecki-nemeccky-energeticky-plan-nici-trh-eu-berlin-nemuze-unii-diktovat>

ENGELS, Anita, Martin WICKEL, Jörg KNIELING, Nancy KRETSCHMANN a Kerstin WALZ. Lokale Klima-Governance im Mehrebenensystem: formale und informelle Regelungsformen. In: VON STORCH, Hans, Insa MEINKE a Martin CLAUSSEN, ed. *Hamburger Klimabericht – Wissen über Klima, Klimawandel und Auswirkungen in Hamburg und Norddeutschland* [online]. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg, 2018, 2018-03-21, s. 265-282 [cit. 2022-12-26]. ISBN 978-3-662-55378-7. Dostupné z: doi:10.1007/978-3-662-55379-4_14

ENU. Über die eNu. *Energie- und Umweltagentur des Landes NÖ* [online]. 2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.enu.at/unternehmen>

EUKI. European Climate Initiative. *Euki.de* [online]. [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.euki.de/en/more-about-euki/>

EUROPEAN COMMITTEE OF THE REGIONS. Decentralization Index. *European Committee of the Regions* [online]. 2022 [cit. 2022-12-25]. Dostupné z: <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Decentralization-Index.aspx>

EUROPEAN COMMISSION. The European code of conduct on partnership. *European Commission: Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion* [online]. January 2014 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: file:///C:/Users/cupro/Downloads/esf_eccp_leaflet_en%20(2).pdf

EUROPEAN COMMISSION. Delivering the European Green Deal. *European Commission website* [online]. 2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green->

deal/delivering-european-green-deal_en

EUROPEAN COMMISSION. EU Cohesion Policy: €2.5 billion for a just climate transition in Germany. *European Commission website* [online]. 21 October 2022a [cit. 2022-12-26]. Dostupné z:

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_6275

EUROPEAN COMMISSION. National energy and climate plans (NECPs). *EUROPEAN COMMISSION* [online]. 2022b [cit. 2022-12-27]. Dostupné z:

https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-strategy/national-energy-and-climate-plans-necps_en

EUROPEAN COMMISSION. EU Cohesion Policy: €76 million for a just climate transition in Austria. *European Commission website* [online]. 2022c [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_4862

EXPERTENRAT FÜR KLIMAFRAGEN. *Expertenrat für Klimafragen* [online]. [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.expertenrat-klima.de/ueber-uns/>

FAIRBRASS, Jenny a Andrew JORDAN. Multi-level Governance and Environmental Policy. In: BACHE, Ian a Matthew FLINDERS. *Multi-level Governance* [online]. Oxford University Press, 2004, 2004-02-26, s. 147-164 [cit. 2022-12-26]. ISBN 9780199259250. Dostupné z: doi:10.1093/0199259259.003.0009

FEHRLE, Brigitte. Ein Vorgang, der ein erhebliches Risiko birgt. *Deutschlandfunk* [online]. 22.10.2022 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z:

<https://www.deutschlandfunk.de/kommentar-zur-richtlinienkompetenz-fehrle-100.html>

FERNER, Bernhard a Martina OFFENZELLER. *Klimaschutz in Regionen: Projektbeispiele für gute Zusammenarbeit von LEADER- mit KEM- oder KLAR!-Regionen* [online]. Wien: Bundesministerium für Klimaschutz, Umwelt, Energie, Mobilität, Innovation und Technologie, 2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: file:///C:/Users/cupro/Downloads/Klimaschutz-in-Regionen_UA.pdf

FLACHSLAND, Christian, et al. Wie die Governance der deutschen Klimapolitik gestärkt werden kann. *Ariande project* [online]. 2021 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z:

https://ariadneprojekt.de/media/2021/11/Ariadne-Kurzossier_Governance_November2021.pdf

FLACHSLAND, Christian a Sebastian LEVI. Germany's Federal Climate Change Act. *Environmental Politics* [online]. 2021, **30**(sup1), 118-140 [cit. 2022-12-26]. ISSN 0964-4016. Dostupné z: doi:10.1080/09644016.2021.1980288

FRANKE, Lena, Eva SCHULEV-STEINDL a Miriam HOFER. Evaluierung des Klimaschutzgesetzes. *Universität Graz* [online]. Forschungszentrum für Klimaschutzrecht, 30.07.2020 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z:

file:///C:/Users/cupro/Downloads/KSG_Evaluierung_ClimLawGraz_ua%20(1).pdf

GEDDES, Mike. Local development and partnership. *OECD* [online]. 2007 [cit. 2022-12-25]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/cfe/leed/39985680.pdf>

GEORGE, Stephen. Multi-level Governance and the European Union. In: BACHE, Ian a Matthew FLINDERS. *Multi-level Governance* [online]. Oxford University Press, 2004, 2004-02-26, s. 107-126 [cit. 2022-12-30]. ISBN 9780199259250. Dostupné z: doi:10.1093/0199259259.003.0007

GERES, Phillip, et. al. Germany remains committed to its existing climate and power sector decarbonisation targets. *Reuters* [online]. 2022 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.energypartnership.cn/home/current-changes-in-germanys-energy-and-climate-policy/>

GIBBS, David. Ecological modernisation, regional economic development and regional development agencies. *Geoforum* [online]. 2000, **31**(1), 9-19 [cit. 2022-12-25]. ISSN 00167185. Dostupné z: doi:10.1016/S0016-7185(99)00040-8

GOLLATA, Judith A.M. a Jens NEWIG. Policy implementation through multi-level governance: analysing practical implementation of EU air quality directives in Germany. *Journal of European Public Policy* [online]. 2017, **24**(9), 1308-1327 [cit. 2022-12-26]. ISSN 1350-1763. Dostupné z: doi:10.1080/13501763.2017.1314539

GRANDE, Edgar. Institutions and Interests: Interest Groups in the European System of Multi-Level Governance. *Working Paper No. 1/2001* [online]. Technical University of Munich, 2001 [cit. 2022-12-25].

GUNLICKS, Arthur B. Administrative structures in Germany. In: GUNLICKS, Arthur B. *The Länder and German federalism* [online]. Manchester University Press, 2010, 2010-10-06 [cit. 2022-12-26]. ISBN 9781526120670. Dostupné z: doi:10.7765/9781526120670.00009

HANSEN, Holger a Kirsti KNOLLE. Germany agrees 200 bln euro package to shield against surging energy prices. *Reuters* [online]. 2022, September 29, 2022 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/business/energy/german-govt-agrees-relief-package-response-soaring-energy-prices-sources-2022-09-29/>

HANSSEN SJÅVIK, Erlend. Climate protection manager - National climate initiative. *Interregeurope.eu* [online]. 25 March 2020 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.interregeurope.eu/good-practices/climate-protection-manager-national-climate-initiative>

HEJDA, Maximilian a Johannes WAHLMÜLLER. Klimaschutz in Niederösterreich: GLOBAL 2000 Klimareport. *rei* [online]. 20.09.2022, 26 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.global2000.at/publikationen/klimareport-niederoesterreich>

HENNING, Hans-Martin, et al. Prüfbericht zur Berechnung der deutschen Treibhausgasemissionen für das Jahr 2021. *Expertenrat für Klimafragen* [online]. 13. April 2022 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: file:///C:/Users/cupro/Downloads/ERK2022_Pruefbericht-Emissionsdaten-des-Jahres-2021.pdf

HOGL, Karl a Ralf NORDBECK. Triggers of change in interests and actor networks in Austrian forest policy: Analysing the "Austrian Forest Dialogue." *Osterreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft* [online]. January 2007 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/298989486_Triggers_of_change_in_interests_and_actor_networks_in_Austrian_forest_policy_Analysing_the_Austrian_Forest_Dialogue

HOOGHE, Liesbet a Gary MARKS. Unraveling the Central State, but How? Types of Multi-level Governance. *American Political Science Review* [online]. 2003, **97**(02) [cit. 2022-12-25]. ISSN 0003-0554. Dostupné z: doi:10.1017/S0003055403000649

HOOGHE, Liesbet a Gary MARKS. Types of Multi-Level Governance. *European Integration online Papers* [online]. 2001, **14**(11) [cit. 2022-12-25]. ISSN 1556-5068. Dostupné z: doi:10.2139/ssrn.302786

HOOGHE, Liesbet, Gary MARKS a Arjan H. SCHAKEL. 11. Multilevel Governance. In: HOOGHE, Liesbet, Gary MARKS a Arjan H. SCHAKEL. *Comparative Politics* [online]. Oxford University Press, 2020, 2020-04-29, s. 193-210 [cit. 2022-12-25]. ISBN 9780198820604. Dostupné z: doi:10.1093/hepl/9780198820604.003.0011

HUSTEDT, Thurid. Analyzing Policy Advice: The Case of Climate Policy in Germany. *Central European Journal of Public Policy* 7(1) [online]. July 2013, 88-110 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/285875289_Analyzing_Policy_Advice_The_Case_of_Climate_Policy_in_Germany

IEA. Austria 2020: Energy Policy Review. *International Energy Agency* [online]. May 2020 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: https://iea.blob.core.windows.net/assets/ea419c67-4847-4a22-905a-d3ef66b848ba/Austria_2020_Energy_Policy_Review.pdf

IRSHAID, Jenan, Junko MOCHIZUKI a Thomas SCHINKO. Challenges to local innovation and implementation of low-carbon energy-transition measures: A tale of two Austrian regions. *Energy Policy* [online]. 2021, **156** [cit. 2022-12-27]. ISSN 03014215. Dostupné z: doi:10.1016/j.enpol.2021.112432

JENSEN, Liselotte. Climate action in Austria: Latest state of play. *Think Tank European Parliament* [online]. 30-08-2021 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2021\)696186](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2021)696186)

JORDAN, Andrew J. a Duncan LIEFFERINK, ed. *Environmental Policy in Europe* [online]. Routledge, 2004 [cit. 2022-12-26]. ISBN 9781134301188. Dostupné z: doi:10.4324/9780203449004

KAISER, Robert a Heiko PRANGE. A New Concept of Deepening European Integration? The European Research Area and the Emerging Role of Policy Coordination in a Multi-Level Governance System. *SSRN Electronic Journal* [online]. 2002 [cit. 2022-12-25]. ISSN 1556-5068. Dostupné z: doi:10.2139/ssrn.344320

KARLAS, Jan. Komparativní případová studie. In: *BENEŠ, Vít a Petr DRULÁK (ed.): Metodologie výzkumu politiky* [online]. Praha: Sociologické nakladatelství, 2019 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2017/MVZ428/um/um/Jak_zkoumat_politiku_-_recenzi_rizeni.pdf

KEMMERZELL, Jörg a Anne HOFMEISTER. Innovationen in der Klimaschutzpolitik

deutscher Großstädte. *Politische Vierteljahresschrift* [online]. 2018, **60**(1), 95-126 [cit. 2022-12-26]. ISSN 0032-3470. Dostupné z: doi:10.1007/s11615-018-0134-4

KEMMERZELL, Jörg a Anne TEWS. Akteursorientierungen im überlokalen Handlungsraum. Herausforderungen und Chancen lokaler Klimapolitik im Mehrebenensystem. *Der moderne staat – Zeitschrift für Public Policy, Recht und Management* [online]. 2014, **7**(2), 269-287 [cit. 2022-12-26]. ISSN 18657192. Dostupné z: doi:10.3224/dms.v7i2.17317

KEOHANE, Robert O. a Joseph S. NYE. Globalization: What's New? What's Not? (And So What?). *Foreign Policy* [online]. 2000, (118) [cit. 2022-12-25]. ISSN 00157228. Dostupné z: doi:10.2307/1149673

KLOTH, Carsten. RWE brings forward coal phase-out to 2030. *Energate-messenger* [online]. 2022-10-04 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.energate-messenger.com/news/227045/rwe-brings-forward-coal-phase-out-to-2030>

KLIMAAKTIV. Über uns. *Klimaaktiv* [online]. 2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.klimaaktiv.at/>

KLIMA ALLIANZ DEUTSCHLAND. *Das Bündnis für den Klimaschutz* [online]. [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.klima-allianz.de/ueber-uns/das-buendnis>

KLIMABUENDNIS. *Kommunen: Das Netzwerk* [online]. [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: https://www.klimabuendnis.org/kommunen/das-netzwerk.html?tx_i6camembers_i6camemberslist%5Bsortierung%5D=typ&tx_i6camembers_i6camemberslist%5Basdes%5D=as&tx_i6camembers_i6camemberslist%5Bseliso%5D=DE&tx_i6camembers_i6camemberslist%5Baction%5D=list&tx_i6camembers_i6camemberslist%5Bcontroller%5D=Members

KLIMABÜNDNIS ÖSTERREICH. *Leitfaden Klimaschutz in Gemeinden: Förderungen, Beratung und Ansprechstellen für Kommunen* [online]. 2016 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: https://www.klimabuendnis.at/images/doku/10_kbu_If_foerderungen.pdf

KLIMABÜNDNIS ÖSTERREICH. Senegaldelegation in NÖ. *Klimabündnis Österreich* [online]. 2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.klimabuendnis.at/senegal-und-niederoesterreich-mit-biss-bericht>

KLÍMA, Karel. *Teorie veřejné moci (vládnutí)*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: ASPI, 2006, 424 s. ISBN ISBN 80-7357-179-X.

KLIMARAT. Oder: wie es zum Projekt Klimarat kam. *Klimarat.org* [online]. [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://klimarat.org/#davor>

KLIMASCHUTZ NRW. Instrumente: NRW.Energy4Climate. *NRW-Klimaschutzportal* [online]. [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.klimaschutz.nrw.de/instrumente/nrwenergy4climate>

Klimaschutz- und Energieagentur Niedersachsen. *Klimaschutz und Energieagentur Niedersachsen* [online]. [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.klimaschutz-niedersachsen.de/service/ueber-uns.php>

- KLIMATICKET. *What is KlimaTicket Ö?* [online]. 2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.klimaticket.at/en/>
- KLIMA UND ENERGIEFONDS. Über uns. *Klima- und Energiefonds* [online]. 2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.klimafonds.gv.at/ueber-uns/>
- KLIMAVOLKSBEGEHREN. *Infos zum Klimarat der Bürgerinnen und Bürger* [online]. [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://klimavolksbegehren.at/infos-klimarat/>
- KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov. 6. přepracované a doplněné vyd.* Praha : SPN, 1998. 862 s. Odborné slovníky. ISBN 80-7235-023-4.
- KNOBLAUCH, Doris a Johannes RUPP. Klimaschutz kommunal umsetzen: Wie Klimahandeln in Städten und Gemeinden gelingen kann. *Oekom* [online]. 18.01.2018 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.oekom.de/buch/klimaschutz-kommunal-umsetzen-9783962380052>
- KNODT, Michèle a Anne TEWS. Lokale Energie- und Klimapolitik im Kontext des europäischen Mehrebenensystems. In: *Jahrbuch des Föderalismus 2013* [online]. Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co., 2013, 2013, s. 191-204 [cit. 2022-12-26]. ISBN 9783845250885. Dostupné z: doi:10.5771/9783845250885-191
- KOMMUNALWIKI. *Konnexitätsprinzip* [online]. [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://kommunalwiki.boell.de/index.php/Konnexit%C3%A4tsprinzip>
- LANDESZENTRALE FÜR POLITISCHE BILDUNG NORDRHEIN-WESTFALEN. Klimanotstand in Kleve. *LPB.NRW* [online]. [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.politische-bildung.nrw.de/wir-partner/themen/wichtigkeit-der-kommunen/beispiele/klimanotstand-in-kleve>
- LAND-OBEROESTERREICH.GV.AT. *Geschäftsordnung der Oö. Landesregierung* [online]. [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.land-oberoesterreich.gv.at/27455.htm>
- LANUV. Klima in NRW. *Lanuv.nrw.de* [online]. [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.lanuv.nrw.de/klima>
- LEHNEN, Thomas. Österreich stellt Programm für klimafreundliche Industrie vor. *EURACTIV.de* [online]. 12. 10. 2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.euractiv.de/section/energie-und-umwelt/news/oesterreich-stellt-programm-fuer-klimafreundliche-industrie-vor/>
- LINDENEG, Klavs. Instruments in Environmental Policy -Different Approaches. *Waste Management & Research: The Journal for a Sustainable Circular Economy* [online]. 1992, **10**(3), 281-287 [cit. 2022-12-25]. ISSN 0734-242X. Dostupné z: doi:10.1177/0734242X9201000307
- MANSOOR, Zainab. UAE and Austria sign energy partnership. *Gulf business* [online]. OCTOBER 28, 2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://gulfbusiness.com/uae-and-austria-sign-energy-partnership/>

MARINOVA, Nadja. The Politics of the Earth: Environmental Discourses by John S. Dryzek. Oxford University Press, 1997. 220 pp., U.S. \$19.95. (ISBN 0-19-878159-8. *The Journal of Environment & Development* [online]. 1998, 7(3), 322-324 [cit. 2022-12-25]. ISSN 1070-4965. Dostupné z: doi:10.1177/107049659800700312

MARKTGEMEINDE WINZENDORF – MUTHMANNSDORF. *Aufgaben des Umweltgemeinderates* [online]. [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: https://www.winzendorf-muthmannsdorf.gv.at/Unsere_Gemeinde/Umwelt/Aufgaben

MARKS, Gary. Structural Policy and Multilevel Governance in the EC. *The State of the European Community* [online]. Harlow: Longman, 1993, **In A. Cafruny, & G. Rosenthal (Eds.)**(Volume 2), 391-409 [cit. 2022-12-25]. Dostupné z: <https://garymarks.web.unc.edu/wp-content/uploads/sites/13018/2016/09/marks-Structural-Policy-and-Multilevel-Governance.pdf>

MARKS, Gary, Liesbet HOOGHE a Kermit BLANK. European Integration from the 1980s: State-Centric v. Multi-level Governance. *JCMS: Journal of Common Market Studies* [online]. 1996, 34(3), 341-378 [cit. 2022-12-25]. ISSN 0021-9886. Dostupné z: doi:10.1111/j.1468-5965.1996.tb00577.x

MATHIESEN, Karl a Hans VON DER BURCHARD. G7 buys into Scholz's Climate Club idea. *Politico* [online]. JUNE 28, 2022 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/g7-buys-into-scholz-climate-club-idea/>

MEZ, Lutz a Helmut WEIDNER. German Climate Change Policy. *The Journal of Environment & Development* [online]. 2008, 17(4), 356-378 [cit. 2022-12-26]. ISSN 1070-4965. Dostupné z: doi:10.1177/1070496508325910

MINISTERIUM FÜR UMWELT, LANDWIRTSCHAFT, NATUR- UND VERBRAUCHERSCHUTZ. Klimaschutzplan Nordrhein-Westfalen Klimaschutz und Klimafolgenanpassung. *Klimaschutz NRW* [online]. 22. Januar 2016 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: https://www.klimaschutz.nrw.de/fileadmin/Dateien/Download-Dokumente/Broschueren/klimaschutzbericht_nrw_151201.pdf

MONITORINGSTELLE. Information zu Übergangsregelungen vom Energieeffizienzgesetz (alt) zum „Energieeffizienzgesetz-NEU“. *Austrian Energy Agency* [online]. 2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.monitoringstelle.at/>

MORAVCSIK, Andrew. *Why the European Union Strengthens the State: Domestic Politics and International Cooperation* [online]. Center for European Studies, 1994, (CES Working Paper, 52) [cit. 2022-12-25]. Dostupné z: <https://www.semanticscholar.org/paper/Why-the-European-Union-Strengthens-the-State%3A-and-Moravcsik/992f5cf0f21489b7beb7341e67aefdc478f8e8c2>

MÜNCH, Ursula. Rolle und Zukunft des Föderalismus in Österreich. *Institut für Föderalismus* [online]. 21.4. 2016 [cit. 2022-12-25]. Dostupné z: https://www.foederalismus.at/blog/rolle-und-zukunft-des-foederalismus-in-oesterreich_111.php

MULTEE.EU. Austrian Energy Agency. *Multi-level governance for Energy Efficiency* [online]. [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://multee.eu/partner/austrian->

energy-agency.html

MWIDE. Aufgaben und Organisation: Auf dieser Seite finden Sie Informationen über den Aufbau des Ministeriums. *Wirtschaft NRW* [online]. [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.wirtschaft.nrw/organisation>

NEUEZEIT.AT. 100% of electricity provided by renewable energy sources: Burgenland intends to become Europe's first climate-neutral region. *Scoop.me* [online]. May 7, 2021 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://scoop.me/burgenland-austria-climate-change-policy/>

NKI. The National Climate Initiative. *Klimaschutz.de* [online]. February 2021 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: https://www.klimaschutz.de/sites/default/files/NKI_Praesentation_Feb_2021_EN.pdf

OECD. *Multi-level Governance and Public Finance* [online]. In: Addis Ababa: Third International Conference on Financing for Development, 2015 [cit. 2022-12-25]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/regional/multi-level-governance.htm>

ÖHLINGER, Theo. Die österreichische Bundesverfassung unter den Einwirkungen der EU-Mitgliedschaft. In: GRILLER, Stefan, Benjamin KNEIHS, Verena MADNER a Michael POTACS, ed. *Wirtschaftsverfassung und Binnenmarkt* [online]. Vienna: Springer Vienna, 2010, 2010, s. 49-68 [cit. 2022-12-25]. ISBN 978-3-211-30847-9. Dostupné z: doi:10.1007/978-3-211-69402-2_2

OPPOLD, Daniel a Charlotte UNGER. Klimaschutz als Aufgabe für Politik und Gesellschaft. *Bundeszentrale für politische Bildung* [online]. 08.07.2021 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/izpb/klima-347/336241/klimaschutz-als-aufgabe-fuer-politik-und-gesellschaft/>

ORF.AT. *Ministerium reagiert nun auf Klimaratsempfehlungen* [online]. 29. November 2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://orf.at/stories/3295749/>

ORTGIES, Franziska. Klimaschutz und Klimaanpassung als kommunale Pflichtaufgabe(n) verankern. *Klima-Allianz Deutschland* [online]. 09.2022 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.klima-allianz.de/publikationen/publikation/klimaschutz-und-klimaanpassung-als-kommunale-pflichtaufgaben-verankern>

ÖSTERREICHISCHER STÄDTEBUND. *Gemeinderecht* [online]. [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.staedtebund.gv.at/themen/recht/gemeinderecht/>

OSTROM, Elinor a Vincent OSTROM. Public Goods and Public Choices. *University of Michigan Press* [online]. 1999, In Polycentricity and Local Public Economies. Readings from the Workshop in Political Theory and Policy Analysis. 75-105 [cit. 2022-12-25]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/247294589_Public_Goods_and_Public_Choices

PACHECO-VEGA, Raul. Environmental regulation, governance, and policy instruments, 20 years after the stick, carrot, and sermon typology. *Journal of Environmental Policy & Planning* [online]. 2020, 22(5), 620-635 [cit. 2022-12-25]. ISSN 1523-908X. Dostupné z: doi:10.1080/1523908X.2020.1792862

PAINTER, Martin. Multi-level governance and the emergence of collaborative federal institutions in Australia. *Policy & Politics* [online]. 2001, **29**(2), 137-150 [cit. 2022-12-25]. ISSN 0305-5736. Dostupné z: doi:10.1332/0305573012501260

PETERS, B. Guy a Jon PIERRE. Developments in intergovernmental relations: towards multi-level governance. *Policy & Politics* [online]. 2001, **29**(2), 131-135 [cit. 2022-12-25]. ISSN 0305-5736. Dostupné z: doi:10.1332/0305573012501251

PIERRE, Jon. Introduction: Understanding Governance. *Debating Governance* [online]. Oxford University Press, 2000, In J. Pierre (Ed.), *Debating Governance*, 1-10 [cit. 2022-12-25]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/284944046_Introduction_Understanding_governance

PRESSE.VORARLBERG.AT. *Landesrat Rauch: „Weitere Weichen in Richtung Klimaschutz gestellt“: LandesklimaschutzreferentInnenkonferenz in Langenlois will die ökosoziale Steuerreform rasch vorantreiben* [online]. Vorarlberg.at, 3.9.2021 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://presse.vorarlberg.at/land/dist/vlk-64409.html>

RADZYNER, Alice, et al. *An Assessment of Multilevel Governance in Cohesion Policy, 2007-2013* [online]. European Parliament, 2014 [cit. 2022-12-25]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/306030170_An_Assessment_of_Multilevel_Governance_in_Cohesion_Policy_2007-2013

RECHTEASY.AT. *Bezirkshauptmannschaft* [online]. [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.rechteasy.at/wiki/bezirkshauptmannschaft/>

RECHT.NRW.DE. *Gesetz- und Verordnungsblatt (GV. NRW.) Ausgabe 2021 Nr. 53 vom 15.7.2021 Seite 893 bis 914* [online]. 2021 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: https://recht.nrw.de/lmi/owa/br_vbl_detail_text?anw_nr=6&vd_id=19634&ver=8&val=19634&sg=0&menu=0&vd_back=N

RECHTSINFORMATIONSSYSTEM DES BUNDES. *Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Klimaschutzgesetz: Fassung vom 27.12.2022 Druckansicht(Accesskey D)* [online]. [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20007500>

RECHTSINFORMATIONSSYSTEM DES BUNDES. Landesrecht konsolidiert Niederösterreich: Gesamte Rechtsvorschrift für Geschäftsordnung NÖ Landesregierung: Fassung vom 27.12.2022. *RIS Informationsangebote* [online]. 2022a [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=LrNO&Gesetzesnummer=20000046>

ROSE-ACHERMAN, Susan. Environmental Policy and Federal Structure: A Comparison of the United States and Germany. *47 Vanderbilt Law Review* 1587 [online]. 1994 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/72826542.pdf>

ROSENKRANZ, Alexander. Klimaschutz-Sofortprogramm 2022: Die wichtigsten Inhalte. *Heizung.de* [online]. 01.07.2022 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z:

<https://www.heizung.de/ratgeber/diverses/klimaschutz-sofortprogramm-2022-die-wichtigsten-inhalte.html>

SAITO-JENSEN, Moeko. *Theories and Methods for the Study of Multi-Level Environmental Governance* [online]. Center for International Forestry Research (CIFOR), 2015 [cit. 2022-12-25]. ISBN 9786021504871. Dostupné z: doi:10.17528/cifor/005541

SAIRINEN, Rauno. The Politics of Regulatory Reform: 'New' Environmental Policy Instruments in Finland. *Environmental Politics* [online]. 2003, **12**(1), 73-92 [cit. 2022-12-25]. ISSN 0964-4016. Dostupné z: doi:10.1080/714000666

SEHER, Walter a Lukas LÖSCHNER. Risikoorientierte Raumplanung in Österreich: Merkmale und Umsetzungsoptionen am Beispiel von Hochwasserrisiken. *DisP - The Planning Review* [online]. 2018, **54**(3), 26-35 [cit. 2022-12-26]. ISSN 0251-3625. Dostupné z: doi:10.1080/02513625.2018.1525202

SCHAUB, Marco. *European Regional Policy: The Impact of Structural Transfers and the Partnership Principle Since the 1988 Reform*. West Lafayette: Purdue University Press, 2004, 206 s. ISBN 978-1557533548.

SCHMITT, Richard. Totale Verzweiflung bei Gewessler: Ministerium wollte auch zweites Kohle-Kraftwerk reaktivieren!. *Exxpress.at* [online]. 23. Juni 2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://exxpress.at/totale-panik-bei-gewessler-gruenes-ministerium-wollte-zweites-kohle-kraftwerk-reaktivieren/>

SCHREURS, Miranda A. a Yves TIBERGHIEN. Multi-Level Reinforcement: Explaining European Union Leadership in Climate Change Mitigation. *Global Environmental Politics* [online]. 2007, **7**(4), 19-46 [cit. 2022-12-26]. ISSN 1526-3800. Dostupné z: doi:10.1162/glep.2007.7.4.19

STADT DER ZUKUNFT. Stadt der Zukunft – Auf dem Weg zum Plus-Energie-Quartier. *OPEN4INNOVATION* [online]. 2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://nachhaltigwirtschaften.at/de/sdz/ziele-inhalte/>

SWECO. Implementation of the partnership principle and multi-level governance in 2014-2020 ESI Funds. *European Commission* [online]. Brussels, July 2016 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/how/studies_integration/impl_partner_report_en.pdf

TAMMA, Paola a Hans VON DER BURCHARD. Germany pushes back on joint-debt plan as EU's energy fight deepens. *Politico* [online]. OCTOBER 4, 2022 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/germany-push-back-joint-debt-plan-eu-energy-fight/>

TATSACHEN ÜBER DEUTSCHLAND. *A Pioneer in Climate Policy* [online]. [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/en/germany-glance/pioneer-climate-policy>

UNFCCC. *Petersberg Climate Dialogue Charts Path to Net-Zero Emissions* [online]. 6 May 2021 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://unfccc.int/news/petersberg-climate->

[dialogue-charts-path-to-net-zero-emissions](#)

UNFCCC. Nationally Determined Contributions Registry. *UN Climate Change* [online]. 2022 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: https://unfccc.int/NDCREG?gclid=CjwKCAiAqaWdBhAvEiwAGAQtvjnExNyt24FqBN3DqTAZgSsFR-oa49fidEK9RrJMClfpVSo4n-BPhoC7yYQAvD_BwE

UMWELTBERICHT.AT. *Das NÖ Klima- und Energieprogramm 2030: Am 25. Februar 2021 wurde vom NÖ Landtag das NÖ Klima- und Energieprogramm 2030, Maßnahmenperiode I: 2021 bis 2025, beschlossen* [online]. [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://umweltbericht.at/das-noe-klima-und-energieprogramm-2030/>

UMWELTBUNDESAMT. Erneuerbare-Energien-Gesetz. *Umweltbundesamt* [online]. 10.09.2021 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.umweltbundesamt.de/themen/klima-energie/erneuerbare-energien/erneuerbare-energien-gesetz>

UMWELTBUNDESAMT. Emissions trading 2021: record revenues in Germany exceeding 12 billion euros. *Umweltbundesamt* [online]. 05.01.2022 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.umweltbundesamt.de/en/press/pressinformation/emissions-trading-2021-record-revenues-in-germany>

UMWELTBUNDESAMT.AT. *Über uns* [online]. [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.umweltbundesamt.at/ueber-uns>

UMWELTGEMEINDE. Aufgaben & Tätigkeitsfelder der Umweltgemeinderäte. *Energie- und Umweltagentur des Landes NÖ* [online]. 2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.umweltgemeinde.at/fuer-umweltgemeinderaeete>

UMWELTGEMEINDE. Das e5-Programm. *Energie- und Umweltagentur des Landes NÖ* [online]. 2022a [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.umweltgemeinde.at/e5>

VAN DEN BRANDE, Luc. Multilevel Governance and Partnership: The Van den Brande Report. *EGTC Monitor* [online]. October 2014 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: https://egtcmirror.cesci-net.eu/wp-content/uploads/2021/01/EUDOK_SZAKIR_EC_2014_Van_den_Brande_Report_MLG.pdf

VAN POPERING-VERKERK, Jitske a Arwin VAN BUUREN. Decision-Making Patterns in Multilevel Governance: The contribution of informal and procedural interactions to significant multilevel decisions. *Public Management Review* [online]. 2015, **18**(7), 951-971 [cit. 2022-12-25]. ISSN 1471-9037. Dostupné z: doi:10.1080/14719037.2015.1028974

VASARI, Bernd. Gewessler an Autofahrer: "Runter vom Gas." *Wienerzeitung.at* [online]. 21.05.2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.wienerzeitung.at/nachrichten/wirtschaft/oesterreich/2148210-Gewessler-an-Autofahrer-Runter-vom-Gas.html>

VEDUNG, Evert, Marie-Louise BEMELMANS-VIDEC, Ray C. RIST a Evert VEDUNG. Policy Instruments: Typologies and Theories. In: MCCORMICK, John, BEMELMANS-VIDEC, Marie-Louise, Ray C. RIST a Evert VEDUNG, ed. *Carrots, Sticks &*

Sermons [online]. Routledge, 2017, 2017-7-28, s. 21-58 [cit. 2022-12-25]. ISBN 9781315081748. Dostupné z: doi:10.4324/9781315081748-2

VIENNA.AT. *Wien arbeitet an einem eigenen Klimaschutzgesetz* [online]. 14.10.2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.vienna.at/wien-arbeitet-an-einem-eigenen-klimaschutzgesetz/7691449>

VOGEL, Martin. *Multi-level governance - Democratic benefactor?*. Lund, 2008. Diplomová práce. Lund University. Vedoucí práce Christian Fernandez.

VORWERK, Axel. The 2002 Amendment to the German Atomic Energy Act Concerning the Phase-out of Nuclear Power. *Nuclear Law Bulletin* [online]. 2002, No. 69 - 2002/1, 1-14 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.oecd-nea.org/law/nlb/nlb-69/nlb69-vorwerk.pdf>

WAIŠOVÁ, Šárka. „Jedna velikost nesedí všem“: K čemu vede aplikace neoliberalního konceptu vládnutí ve slabých státech?. In Dančák, B. a Hloušek, V. (Eds.). *Víceúrovňové vládnutí v Evropě: zkušenosti, problémy a výzvy*. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, 2007, s. 107–120. ISBN 978-802-1044-586.

WALLACE, Helen. Studying Contemporary Europe. *The British Journal of Politics and International Relations* [online]. 2000, 2(1), 95-113 [cit. 2022-12-25]. ISSN 1369-1481. Dostupné z: doi:10.1111/1467-856X.00028

WALTER, Marie. Der österreichische Föderalismus. *Jungen Europäischen Föderalisten* [online]. 16. Dezember 2008 [cit. 2022-12-25]. Dostupné z: <https://www.treffpunkteuropa.de/Der-Osterreichische-Federalismus?lang=fr>

WEHRMANN, Benjamin. Third German energy relief package introduces power price brake, windfall taxes, and freezes CO2-price. *Clean energy wire* [online]. 05 Sep 2022 [cit. 2022-12-26]. Dostupné z: <https://www.cleanenergywire.org/news/third-german-energy-relief-package-introduces-power-price-brake-windfall-taxes-and-freezes-co2-price>

WEISE, Zia. Coalition deadlock leaves Austria's climate ambitions in limbo. *Politico* [online]. AUGUST 23, 2022 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/austria-600-day-without-climate-law/>

WIESINGER, Stefan. Burgenland setzt Kurs Richtung Klimaneutralität. *Land Burgenland.at* [online]. 9. Juni 2021 [cit. 2022-12-27]. Dostupné z: <https://www.burgenland.at/news-detail/burgenland-setzt-kurs-richtung-klimaneutralitaet/>

Seznam zkratk

BMK– Bundesministerium für Klimaschutz, Umwelt, Energie, Mobilität, Innovation und Technologie (Spolkové ministerstvo pro ochranu klimatu, životní prostředí, energetiku, mobilitu, inovace a technologie)

EU – Evropská unie

KSG – Bundes-Klimaschutzgesetz (Spolkový zákon o změně klimatu)

MLG– Multilevel governance (víceúrovňové vládnutí)

NKI – Nationalen Klimaschutzinitiative (Národní klimatická iniciativa)

Seznam tabulek

Tab. 1: Klasifikace víceúrovňového vládnutí dle Hooghe a Marks (str. 14)

TEZE ZÁVĚREČNÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Základní údaje

Jméno a příjmení: Barbora Čuprová

Název práce: Víceúrovňové vládnutí v oblasti environmentální politiky: komparativní analýza Rakouské republiky a Spolkové republiky Německo

Vedoucí práce: PhDr. Michael Romancov, Ph.D.

Název práce v AJ: Multilevel governance in environmental policy: a comparative analysis of Republic of Austria and the Federal Republic of Germany

Klíčová slova: víceúrovňové vládnutí, environmentální politika, komparativní případová studie, Rakouská republika, Spolková republika Německo

Klíčová slova v AJ: multilevel governance, environmental policy, comparative case study, Republic of Austria, Federal Republic of Germany

Studijní obor: Politologie (NMgr.)

Semestr zadání: ZS 2020/2021

Akademický rok podání: 2020/2021

Předpokládaný termín dokončení: LS 2021/2022

Typ práce: diplomová

Zdůvodnění výběru tématu práce

Problematika životního prostředí prochází velmi dynamickým rozvojem a patří dlouhodobě mezi ústřední témata na globální, národní i lokální úrovni. Environmentální politika je často výsledkem komplexního procesu mnohaúrovňového rozhodování. Tato oblast je tak typickým příkladem, kde dochází k nárůstu počtu úrovní, na nichž je vládnutí prováděno. V posledních letech zesiluje v oblasti životního prostředí tlak nadnárodní úrovně (tj. Evropská unie) na členské státy, a zároveň probíhá paralelně postupný vývoj směrem k větší decentralizaci moci uvnitř států. Výzkumy zaměřené na problematiku víceúrovňového vládnutí v environmentální politice se soustředí především na povahu vládnutí v rámci EU a jen málo autorů se věnuje aplikaci konceptu víceúrovňového vládnutí na environmentální politiku konkrétních zemí. Předpokladem je, že Německo a Rakousko předávají zejména díky federativnímu uspořádání určité pravomoci ve vybrané oblasti politiky jak na nadnárodní úroveň, tak subnárodním aktérům. Navzdory tomu, že se obě zvolené země nacházejí v obdobné politicko-geografické oblasti a mají federativní charakter, každá z nich má jinou míru centralizačního uspořádání a lze tak očekávat rozdílné rozložení kompetencí rovněž v oblasti environmentální politiky. Z tohoto důvodu jsou vybrané země vhodným případem pro testování konceptu víceúrovňového vládnutí, jemuž je sice v praktické rovině věnována poměrně velká míra pozornosti, ale většina studií není založena na teoretickém základu, který by logicky propojoval teorii s praxí. Prostřednictvím aplikace tohoto konceptu lze rovněž identifikovat povahu přenosu pravomocí na spolkové země v rámci vybraného politického sektoru a limity realizace vlastní environmentální politiky těchto subnárodních aktérů, kteří mají v rámci vybraných federálních zemí rozdílnou míru autonomie.

Předpokládaný cíl práce

Hlavním cílem práce je pomocí využití teoretických a konceptuálních nástrojů víceúrovňového vládnutí analyzovat povahu víceúrovňového vládnutí v rámci environmentální politiky Rakouské republiky a Spolkové republiky Německo a poté provést synchronní komparaci vybraných případů. Mezi dílčí cíle práce patří analýza politických procesů a nástrojů ve vybrané oblasti politiky odděleně v obou zemích (např. formulace politik, rozhodovací proces, implementace politik, financování). Dále budou k jednotlivým fázím politických cyklů přiřazeni aktéři, kteří budou předem identifikováni (tj. aktéři zodpovědní za realizaci dané fáze politického cyklu v rámci analyzované oblasti). Dalším dílčím cílem práce je klasifikovat analyzovanou oblast vládnutí na základě typologie Liesbet Hooghe a Gary Markse.

Teoretický rámec

Pro účely práce bude využit koncept víceúrovňového vládnutí, pomocí kterého lze analyzovat horizontální i vertikální dimenzi utváření politiky. Koncept je postavený na myšlence, že vládnutí probíhá na více teritoriálních úrovních (nadnárodní, národní, regionální a lokální) a že stát není jediným aktérem v rozhodovacích procesech. Na základě analýzy klíčových znaků konceptu víceúrovňového vládnutí, kterými jsou rozptýlení kompetencí, ne-hierarchický institucionální rámec a konsensuální model vyjednávání, budou stanoveny indikátory, jež budou tvořit výzkumný rámec práce. Práce bude rovněž pracovat s typologiemi definovanými v rámci tohoto konceptu, a to především s typologií představenou Liesbet Hooghe a Gary Markse pracující s kritériem *kompetence* (jejich vymezení, naplňování a realizace), dle kterého rozdělili víceúrovňové vládnutí na dva typy lišící se zejména způsobem rozdělení pravomocí.

Metodologie práce

Hlavní metodologií práce bude komparativní případová studie, v jejímž rámci bude prostřednictvím předem definovaných indikátorů nejprve zkoumána povaha víceúrovňového vládnutí v oblasti environmentální politiky odděleně v Rakouské republice a následovně ve Spolkové republice Německo. Poté bude provedena synchronní komparace vybrané oblasti politiky obou zemí, která umožňuje srovnání procesů na mnoha místech ve stejnou dobu. Za účelem srovnání vybraných případů budou stanoveny na základě analýzy konceptu víceúrovňového vládnutí a jeho hlavních znaků (rozptýlení kompetencí, ne-hierarchický institucionální rámec, konsensuální model vyjednávání) indikátory, které jsou přítomny v obou objektech komparace. Tyto indikátory budou poté za účelem aplikace konkrétních dat a následného porovnání převedeny pomocí operacionalizace do měřitelné podoby. Co se týče metody sběru dat, kvalitativní data budou v navrženém výzkumu získána prostřednictvím analýzy dokumentů a poté budou analyzovány prostřednictvím induktivní metody.

Základní charakteristika tématu

Role národního státu jako hlavního aktéra v rozhodovacích procesech byla za poslední dobu výrazně oslabena. Decentralizace moci je sice typická právě v environmentální

politice, ale to neznamená, že musí nezbytně docházet k ohrožení proveditelnosti vládnutí na národní úrovni. Neplatí tedy, že pokud analyzovaná země jeví znaky decentralizace v určité oblasti politiky, jsou splněna kritéria víceúrovňového vládnutí. Navzdory tomu, že rozptýlení kompetencí mezi velké množství aktérů na různých úrovních je charakteristické pro země s federálním uspořádáním, se povaha vládnutí může i v tomto případě lišit. Rakouská republika a Spolková republika Německo, které jsou předmětem komparace, se navzdory geopolitické i kulturní blízkosti a federálnímu charakteru odlišují institucionálním uspořádáním a mírou centralizace. Pro Rakouskou republiku je specifické silné centrum a omezená autonomie spolkových zemí, a naopak Spolková republika Německo zpravidla přenechává spolkovým zemím větší množství kompetencí. Lze předpokládat, že se tato skutečnost projeví i v povaze víceúrovňového vládnutí v rámci environmentální politiky ve zkoumaných zemích. Co se týče časového vymezení, pozornost bude věnována především období od roku 2006, kdy došlo v Německu k redistribuci kompetencí mezi federální úrovní a spolkovými zeměmi.

Předpokládaná struktura práce

- 1 Úvod
 - 1.1 Dosavadní stav výzkumu
 - 1.2 Vymezení výzkumu
 - 1.3. Cíl práce
 - 1.4. Limity práce
- 2 Teoretický rámec
 - 2.1 Koncept víceúrovňového vládnutí a jeho znaky
 - 2.2 Typologie víceúrovňového vládnutí
- 3 Metodologie a struktura práce
- 4 Environmentální politika Rakouské republiky
 - 4.1. Charakteristika rakouské environmentální politiky
 - 4.2. Institucionální nastavení rakouské environmentální politiky
 - 4.2.1 Aktéři rakouské environmentální politiky
 - 4.2.2 Nástroje a politické procesy v rámci rakouské environmentální politiky
 - 4.3 Aplikace konceptu víceúrovňového vládnutí na případ Rakouské republiky
- 5 Environmentální politika Spolkové republiky Německo
 - 5.1 Charakteristika německé environmentální politiky
 - 5.2 Institucionální nastavení německé environmentální politiky
 - 5.2.1 Aktéři německé environmentální politiky
 - 5.2.2 Nástroje a politické procesy v rámci německé environmentální politiky
 - 5.3 Aplikace konceptu víceúrovňového vládnutí na případ Spolkové republiky Německo
 - 5.4 Komparace víceúrovňového vládnutí v oblasti environmentální politiky Rakouské republiky a Spolkové republiky Německo
- 6 Závěr

Přehled základní literatury a využitých zdrojů

A Guide to Environmental Administration in Germany [online]. German Environment

Agency, 2019, 80 [cit. 2021-4-28]. ISSN 2363-832X. Dostupné z: https://www.umweltbundesamt.de/sites/default/files/medien/376/publikationen/190722_ub_a_lf_environadmin_21x21_bf.pdf

BENEŠ, Vít a Petr DRULÁK, ed. Metodologie výzkumu politiky. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019, s. 360. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-283-8.

BRUNNENGRÄEBER, Achim a Shalini RANDERIA. Multi-Level-Governance in der transnationalen Politik: Neue Perspektiven auf Nord-Süd Verhältnisse? [online]. Nomos, January 2008 [cit. 2021-4-29]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/267420949_Multi-Level-Governance_in_der_transnationalen_Politik_Neue_Perspektiven_auf_Nord-Sud_Verhaeltnisse

FAIRBRASS, JENNY a ANDREW JORDAN. Multi-level Governance and Environmental Policy. BACHE, Ian a Matthew FLINDERS. Multi-level Governance [online]. Oxford University Press, 2004, 26. 2. 2004, s. 147-164 [cit. 2021-4-29]. ISBN 9780199259250. Dostupné z: doi:10.1093/0199259259.003.0009

CONZELMANN, Thomas a Randall SMITH, ed. Multi-Level Governance in the European Union: Taking Stock and Looking Ahead [online]. Nomos, 2008 [cit. 2021-5-3]. ISBN 9783845210605. Dostupné z: doi:10.5771/9783845210605

HELFAND, Gloria a John LOOMIS. Environmental Policy Analysis for Decision Making [online]. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2003 [cit. 2021-4-29]. The Economics of Non-Market Goods and Resources. ISBN 0-7923-6500-3. Dostupné z: doi:10.1007/0-306-48023-9

HOOGE, Liesbet a Gary MARKS. *Multi-Level Governance and European Union*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2001, 251 s. ISBN 0742510204.

LANDRY, Marc, Patrick KUPPER a Verena WINIWARTER, ed. Austrian Environmental History [online]. University of New Orleans Press, 2019 [cit. 2021-4-28]. ISBN 9781608011766. Dostupné z: doi:10.2307/j.ctvjz826g

MILLIMET, Daniel L. Environmental Federalism: A Survey of the Empirical Literature [online]. Bonn: Southern Methodist University and Institute for the Study of Labor (IZA), 2013, (IZA DP 7831) [cit. 2021-4-28]. Dostupné z: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/90124/1/dp7831.pdf>

REED, Maureen G. a Shannon BRUYNEEL. Rescaling environmental governance, rethinking the state: A three-dimensional review. *Progress in Human Geography* [online]. 2010, 34(5), 646-653 [cit. 2021-5-3]. ISSN 0309-1325. Dostupné z: doi:10.1177/0309132509354836

SELIN, Henrik a Stacy D. VANDEVEER. Broader, Deeper and Greener: European Union Environmental Politics, Policies, and Outcomes. *Annual Review of Environment and Resources* [online]. 2015, 40(1), 309-335 [cit. 2021-4-28]. ISSN 1543-5938. Dostupné z: doi:10.1146/annurev-environ-102014-021210

SHOBE, WILLIAM M. a DALLAS BURTRAW. RETHINKING ENVIRONMENTAL FEDERALISM IN A WARMING WORLD. *Climate Change Economics* [online]. 2013, 03(04) [cit. 2021-4-29]. ISSN 2010-0078. Dostupné z: doi:10.1142/S2010007812500182

SIGMAN, Hilary. Transboundary spillovers and decentralization of environmental policies. *Journal of Environmental Economics and Management* [online]. 2005, 50(1), 82-101 [cit. 2021-4-29]. ISSN 00950696. Dostupné z: doi:10.1016/j.jeem.2004.10.001

VYKOUPILOVÁ, Hana. *Víceúrovňové vládnutí v Evropě: koncepce, modely, typy*. In DANČÁK, Břetislav a Vít HLOUŠEK. *Víceúrovňové vládnutí v Evropě: zkušenosti, problémy a výzvy*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2007.

s. 13-27, 245 s. Ediční řada Výzkum, sv.2. ISBN 978-80-210-4458-6.
WINIWARTER, Verena, Michael BÜRKNER, Simone GINGRICH, Robert GROSS,
Gertrud HAIDVOGL, Severin HOHENSINNER, Martin SCHMID a Fridolin
KRAUSMANN. Environmental Histories of Contemporary Austria. LANDRY, Marc,
Patrick KUPPER a Verena WINIWARTER, ed. Austrian Environmental History [online].
University of New Orleans Press, 2019, 1. 2. 2019, s. 25-48 [cit. 2021-4-28]. ISBN
9781608011766. Dostupné z: doi:10.2307/j.ctvjz826g.4